

ERDÉLY MAGYARSÁG

X. ÉVFOLYAM
1999. ÁPRILIS,
MÁJUS, JÚNIUS

Elhangzott
Csíksomlyón

Az RMDSZ VI.
kongresszusa után

Írások
Kalotaszegről

Pro Transilvania

Nemzet és
Demokrácia

38

Húsvét tájékán, Krisztus feltámadása és a Szentlélek eljövételének ünnepe között, amikor fogékonyabbak vagyunk a jóra, a bizalomra és a megbocsátásra, amikor a lélekben ünnepi tüzek gyúlnak és beköltözik a remény, a *magyar értelmiség megszólítottattott itt* a Töredékházában a *batalom* által, és *ott* a Kisházában *megszólítottattott a magyar nemzet egésze Czirják Árpád érseki helynök* által.

Makkay János írta a 90-es évek derekán, hogy a nemzeti elkötelezettségű értelmiséget még egyetlen hatalom sem szólította meg. Azok töredéke, akik összeszorított foggal élték át az elmúlt évtizedeket – az át/túlélés nem azt jelenti, hogy kollaboránsok voltak/voltunk – jó esetben a végrehajtható szférában találhatók, de nem a döntéshozatalnál.

Mi ennek az oka?

– Az igazi értelmiségi nem „tülekedik” a hatalom körül – drága jó Szécsi Margit használta e kifejezést

– nem fedezte/fedezi fel magában tegnapelőtt az igazi szocdemet, tegnap a bőséges MDF-est, ma az ősi fideszest

– kapcsolatait nem tudatosan építi, de ösztönösen keresi a hasonlóan gondolkodókat

– nem gögös, ki-
vagyis és pöffeszkedő
(szomszédaink méltán
tartják legrusnyább tu-
lajdonságainknak)

– végül az igazi ér-
telmiségi *mindig el-
lenzéki*, mert a pártkatonáknál mindig jobban tudja, a nem-
zet javára mit kell tenni, és mikor. Mindez joggal tartja tá-
vol a hatalmat. Mit kezdjen egy nyakas, kezelhetetlen, neki
ellentmondó értelmiséggel? Más néven: a nemzet lelkiis-
meretével. Ki szereti az állandó lelkiismertfurdalást?

A kommunista diktatúra éveiben a kolozsvári Szent Mihály templom plébánosa, Czirják Árpád példázata egy kicsi, de makacs magról szült, a reménység magjáról, amely a mostoha körülmények ellenére, győzedelmesen szökken szárba.

Azóta eltelt jó 15 esztendő, a rendszerváltás óta is 10. Czirják Árpád a csíksomlyói búcsún egy politológusnál is pontosabban határozta meg helyünk a világban; mely állapotban leledzik a magyarság; Romániában a hatalmi elit (RMDSZ) és a tömegek közötti szakadékot; a többségi és a kisebbségi viszonyát.

Kisebbségi baj, hogy a többségek megítélése nem változott rólink. A nagyobbik bennünk van. Amit Bibó István a demokrácia lényegéről mondott, hogy ti. a *nép megválasztja* képviselőit, *ellenőrzi*, s ha érdemtelennek bizonyul, *visszavívja*, az Czirjákánál ekképp fogalmazódik meg: 10 éve „voltunk már ellenzékben, jelenleg kormánykoalícióban sínylödünk, de semmire sem jutottunk”. Következőképp a politikusok (az RMDSZ-ben) meg kell értsék, hogy „a megbízást mi adtuk, s nekünk kell őket számonkérni.”
A visszahívás – Csíkszeredában – egyelőre elmaradt.

*

Nagyjainknak, Illyésnek, Szekfű Gyulának nem volt éppen jó véleménye rólunk. Szalmalángtermészet, széthúzás

jellemzi a magyart. Csíksomlyón a magyarság egy másik arcát mutatta meg, az összetartót, az egymásért felelősséget érzőt. Kétféle lenne a magyar? A többség és a kisebbségi? Nekünk Mohács és kisebbségi sors kell, hogy igazi nemzetként viselkedjünk? Az áhítat és az együttimádkozás, együttgondolkodás ünnepi órái után új indulatokkal feszülünk majd egymásnak? Itthon és ottan, otthon is? Radikálisok és mérsékeltek, az egység érdekében nem lehetne találni egy *minimális nemzeti programot*? Mondjuk, mint a kulturális és gazdasági építkezés; a demokrácia, és partnerség a románsággal? Megtörténte egyáltalán, hogy megmagyarázzuk, megértessük velük a különböző autonómia-formákat?

Mi történelmi igazságtalanságot emlegetünk, s a miéltre Istentől követelünk választ. Czirják Árpád pozitív gondolkodású értelmiségiként és ígérhirdetőként nem a nemzeti tragédiáinkon kesereg, meg

hogy kis nemzet vagyunk. Számára mindez újabb próbatétel – Isten nem érdeklik a langyosak, azt próbálja meg akit szeret –, hogy a *térség meghatározó nemzete* lehessünk.

Megszólítottattunk...

Méltóan egy olyan nemzethez, amelynek történelmi küldetése volt. Czirják szavai – a *kereszténység védőbástyája voltunk* – azonos tartalmúak Teleki Páléval: *nekünk harctérre kellett odaadnunk bazánkat, magunk és Európa védelmében*. S e *történelmi küldetés* okán – folytatja gondolatát Czirják Árpád kanonok Csíksomlyón az együttgondolkodó, együttimádkozó nemzet színe előtt – nem lehet az Isten akarata, hogy a Kárpát-medencében a magyarság lassan felmorzsolódjék. Hogy teljesíthessük amiért a világon vagyunk, annak előfeltétele – és itt van a kapcsolat a két megszólítás között – hogy a hatalom itthon és otthon is hallgasson a *nemzeti elkötelezettségű értelmiségre*.

Csíksomlyón Czirják Árpád a magyar nemzet egészét szólította meg. A magyar kancellária vezetője, a polgári titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter és mások végre (!) a nemzeti elkötelezettségű értelmiséget.

Az ünnep után itt is, ott is jönnek a hétköznapiak. Vajon a meghívás csak az ünnepi alkalomra szól, de máskülönben senkit semmire sem kötelez?

Mi mindenesetre készen állunk... másként nem tebetünk.

Lipsey Flórián

TELEKI PÁL: MERJÜNK MAGYAROK LENNI

2. rész: Európa és a magyar hivatás

Európa sok nép hazája, de egymásra utalt népeké. Különböző életalakok és szokások, de egyetlen történelmi folyamat földje.

*

Európa tulajdonképpen gazdája volt a világ többi részének. Ma más helyzetben van, nem abban, amelyben eddig volt, hanem egy konkurens helyzetben és ebben a tekintetben önkéntelenül meg kell, hogy szervezkedjék, egészen tekintet nélkül arra, hogy ki szervezi. Ma elsősorban Németország szervezi, de ha nem szervezné Németország, akkor is meg kellene, hogy szervezkedjék.

*

Fekvésén és tagozottságán kívül népeinek sokfélesége adta meg Európának a dinamikáját, azt a dinamikát, amelyből ma is élünk. Talán dinamikusabbak vagyunk a cselekvésben, de a cselekvés dinamikája a gondolkodás dinamikájából adódik, ez pedig Európa sokféleségéből származott. Ez adta tehát Európa lendületét, ez adta világhegemóniáját is, mert hiszen ennek versenyében keletkezett a hajózás, a kolonizálás, stb., de ez adta Európának – mondjuk – a szépségét is, szellemi téren, a költészetben, filozófiában, gondolkodásban és mindabban, amit az ember értékel, akkor, amikor csendes órákra visszavonulhat és önmagává válhatik.

*

Mi az európai fejlődéssel együtt haladunk. Minden európai korszak rányomta bélyegét a mi életünkre is, de a hatást mindig letompítottuk, vagy kifejező magyar szóval élve – „magunkévá tettük” azt, amit egész Európa fejlesztett ki. Itt világosan megkülönböztetek: nem „amit Európától átvettünk”, hanem „egész Európa fejlesztett ki” velünk együtt, a mi részvételünkkel. Kaptunk és adtunk is elemeket, de az egész fejlődés közös.

*

Érezzük a történelmi felelősséget mi, magyarok önmagunk elmúlt és jövődő nemzedékeivel. Európával szemben, amelyet védünk, amelynek kultúráját a többi nemzettel együtt építettük.

*

Csak addig maradhatunk fenn a népek tengerében, amíg történelmi hivatá-

Közíróink egyre többet idéznek Teleki Pál írásaiból. Nemcsak annak okán, hogy keresik és felfedezték a párhuzamot Magyarország akkori és mai helyzete között. Az Erdélyi Magyarság azzal járul hozzá, hogy gondolatai közkinccsé váljanak, hogy ígéretéhez híven folytatja tanításainak részét összefoglaló könyvecskéje közlését!

sunkat teljesíteni akarjuk. S amíg e mellett kitartunk és kiállunk, ne tartson senkitől és semmitől az ezeréves nemzet.

*

Európát nem lehet elképzelni sem a múltban, sem a jelenben Magyarország – sem annak tája, sem annak népe – nélkül.

*

Az Európa kis területén lakó nemzeteknek külön sajátos szerepük van ebben a világban és az életterekben és ezt minden nemzetnek saját magának kell felismernie.

*

Csak azoknak az országoknak van létjogosultságuk, amelyek európai célokat akarnak szolgálni. Mi ezer éve szolgálunk európai célokat.

*

Mi minden korban meg tudtuk állni a helyünket Európában és minden korban magyarok is tudunk maradni. Ez a mi utunk a jövőben is.

*

A magyar élet formája szerint éltünk, akármi történt körülöttünk Európában. Magyarok maradtunk és ezzel adtunk legtöbbet Európának.

*

A jövő a mi különböző származású embereket összefogó nemzetfogalmunknak kedvez.

*

Ha mi nem tartjuk meg a magunk mivoltát, a magunk lelkeségét, a nemzetnek a maga mivoltáról vallott felfogását, amely itt ezen a helyén a világnak, ebben az időbeli és térbeli tájban az egyedüli lehető, földrajzilag és népileg adott, abban az esetben megszűnik a nemzet, Európának egyik nemzete, alkotóeleme. Akkor emberek leszünk csak, porszemek, széjjelhullunk és soha többé felismerhetők nem leszünk.

*

Lenéznek bennünket, ha magunkat nem ismerjük.

*

Asszimiláló képességünk különösen attól a perctől kezdve kezdett megszűnni, amikor európai módszerekkel, tehát nem a magunk keleti béketűrő módjára gondolkoztunk és próbáltunk külsőségesen magyarosítani, abban a pillanatban megjött az ellenkezés és attól kezdve szűnik meg az asszimiláció lehetősége.

*

Az elmúlt évtizedekben nem a magunk magyar gondolatvilágunkban, de nyugat-európai ideológiában éltünk, mintegy egy átlagos területen, egyikében Európa elméleti átlagországainak és nem egy nagyon is sajátos földön, hazánkban.

*

Az idegeneknek magunkat mutassuk, ne az ő rossz kópiájukat. Az idegen is ezt keresi nálunk.

*

Földrajzilag nehezebb helyen egy nemzetnek az országa sem fekszik, mint a mienk.

Ahhoz, hogy ezt az országot ezer éven át és a mostani körülmények között is fenntartsuk, olyan nemzet szükséges, amely erős akarattal, szabadságszeretettel, kemény elszántsággal rendelkezik.

*

Mi érezzük hivatásunkat a Duna-medencében, úgy is mint magyar hivatást, úgy is mint európai hivatást.

*

Folytatás a hátsó borító belső oldalán ➤

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független szemle

A határainkon túli magyarok fóruma

Alapító főszerkesztő: Köteles Pál

X. évfolyam 38. szám

1999. április, május, június

Megjelenik: negyedévenként

Kiadja **Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány**

Felelős kiadó: Atzél Ferenc

Felkért főszerkesztő: Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
és az Erdélyi Magyarság c. folyóirat
szerkesztőségének címe:
1116 Budapest Sopron utca 64. I. em.
Telefon: 206-2048
Fax: 206-2115**

HU ISSN 0865-6819

Készült a POSSUM Lap- és Könyvkiadó gondozásában
Felelős vezető: Várnagy László (Tel.: 06-209-345-318)

**KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG
ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**

**AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK
VISELIK A FELELŐSSÉGET.**

**A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA
AZ ÍRÁSOK SZELLEMEIT ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.**

**Előfizethető az alapítvány címén
(1116 Budapest, Sopron út. 64.).**

Előfizetési díj – belföldre: 1400.-Ft./év; külföldre 20 USD vagy ennek megfelelő valuta légipostai díjjal együtt. Kérésre (akár üzenetrögzítőn keresztül is) belföldre befizetési csekket küldünk. Ezzel kapcsolatban lásd még az 52. oldalon lévő „fontos tájékoztató” c. pont. cikket.
A folyóirat támogatására küldött befizetésekről – kérésre – (APEH) igazolást állítunk ki, mely összeggel támogatóink a befizetés évében adóalapjukat csökkenthetik.

Forintszámlánk:

OTP 11701004-20178756

ABN-AMRO Bank 10200823-22221489

Devizaszámlánk:

OTP 11742087-B13908

Adószámunk: 19667173-2-43

Külföldi képviselőink címjegyzékét a 48. oldalon közöljük

Lapunk megvásárolható vagy megrendelhető **AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY**-nál (1116 Budapest, Sopron út 64. Tel.: 206-2048; Fax: 206-2115), a **PÜSKI KÖNYVESHÁZBAN** (1013 Bp., Krisztina krt. 26), valamint a **CUSTOS-ZÖLD KÖNYVESBOLT**-ban, (1024 Bp., Margit krt. 7.)

E lapszámunk megjelenéséhez hozzájárult a Nemzeti Kulturális Alapprogram és az Illyés Alapítvány

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
SZEPTEMBER MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG**

TARTALOM

- Megszólítottunk (Lipcsey Ildikó)
- Teleki Pál: Merjünk magyarok lenni (2. rész)
- Nyílt levél Bill Clintonhoz!

VALÓSÁG-MÉRLEG

Czirják Árpád: Az égen nagy jel tűnt fel	2
II. János Pál – Jakubinyi György érseknek	7
Borbély Zsolt Attila: Az RMDSz VI. kongresszusa után	8
Tőkés László: Javaslatok és indítványok	13
Bucur Ildikó: Indítékom: az autonómia	14
Török Bálint: Koszovó ürügyén	15
Az MVSZ Küldöttgyűlésének állásfoglalása	17

DISPUTA

Egyed Péter: A Hol és a Mikor	18
Szentimrei Krisztina: Viszontválasz	20

SZÉPMÍVESSÉG

Nyíró József: Erdély	21
----------------------------	----

MŰHELY

Sebesy Tamás: Mi lesz veled Kalotaszeg?	23
Vasas Samu – Salamon Anikó: Tavasz és nyári ünnepkör	24
Lipcsey Ildikó: Györgyfalva	32

DOKUMENTUMOK A ROMÁNIA MAGYARSÁG ÉLETÉBŐL

„Az erdélyi kérdés megoldása”	36
A Nemzeti Párt programja	39
Egy erdélyi nemesasszony az 50-es évek Magyarországon	40

FIGYELŐ

A 2. évezred végének két szégyenfoltja	41
Trianon-bírálat	41
Székelyhidi Ágoston: Nemzet és demokrácia (L. I.) ...	42
Habemus Papam?	44
Árpádházi Kinga szentté avatása	45
Patrubány Miklós ünnepi beszéde	46
Hírek a Pro Transilvania-ról	47
Helyesbítés (B., Zs. A.)	48
Gaal György: Egyetemfoglalás 80 évvel ezelőtt	49

POSTABONTÁS	50
--------------------------	----

**Lapszámunkat Miklós János grafikai
illusztrálják („Szórványban”)**

AZ ÉGEN NAGY JEL TŰNT FEL

Az égen nagy jel tűnt fel: egy asszony, kinek öltözete a Nap volt, lába alatt a Hold, fején tizenkét csillagból korona. Mivel áldott állapotban volt, fájdalmában és szülési gyötrelmeiben kiáltozott. (Jel 12, 1–2) Fiúgyermeket szült, aki vasvesszővel kormányozza az összes nemzeteket. (Jel 12,5) Erre harsány hangot hallottam a mennyben: „Eljött Istenünk üdvössége, ereje és királysága, a Fölkentjének uralma”. (Jel 12,10) Örvendeztetek hát mennyek és ti, akik benne laktok! (Jel 12, 12) Üdv, dicsőség és hatalom Istenünknek! (Jel 19, 1) Elérkezett a bárány menyegzőjének napja. (Jel 19,7) Akkor új eget és új földet láttam. Az első ég és az első föld elmúlt és a tenger is megszűnt. (Jel 21,1) A trón felől harsány hangot hallottam: „Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az Ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letörül szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt.” A trónon ülő így szólt: „Ime, újjáalkotok mindent.” (Jel 21,3–5)

Az égen nagy jel tűnt fel: egy asszony, akinek öltözete a Nap volt, lába alatt a Hold, fején tizenkét csillagból álló korona. Ki ez az asszony, akiről Szent János beszél? A szentírás-magyarázók szerint nem egy konkrét személyre kell gondolnunk. A Jelenések könyve nem a történelemben, hanem az apokaliptika világába vezet el olvasóit. A Napba öltözött asszony jelkép, az Ó- és Újszövetség egybeolvasztott szimbóluma. A tizenkét csillagú korona az Ószövetség tizenkét páttriárkájára és az Újszövetség tizenkét apostolára utal. Ez a bibliai kép ihlette az Egyesült Európai Unió zászlajának tervezőjét. Az égszínkép EU-zászló, a rajta látható szimbólum, a tizenkét csillag olyan, mint egy templomi Mária-lobogó. Az EU-zászlóra ha ráfesterítünk a Napba öltözött asszony képét, valóságos jellege volna.

Kontinensünket a görög mitológia Európa nevű istennőjéről nevezték el. Az új Európa, az Egyesült

Európai Unió tizenkét csillagot ábrázoló kék zászlója minket, keresztényeket nem a pogány istennőre, hanem egy történelmi személyiségre, az istenanyára, a Boldogságos Szűz Máriára emlékeztet.

A csíksomlyói búcsún a Napba öltözött asszony nemcsak jelkép, hanem valóság. Pünkösöd szombatján a múltban feltűnt és ma is feltűnik a nagy jel Csíksomlyó egén. *Mi, Erdélyország, Magyarország, Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság, Csángóvidék és nagyvilág magyarjai felfigyeltünk a nagy jelre és ide zarándokoltunk a Kárpát-medence legnagyobb búcsújára.*

Két héttel ezelőtt a román egyház ünnepelt. Most rajtunk a sor, az erdélyi katolikus magyar egyház ünnepel. A csíksomlyói búcsú soha nem okoz csalódást. A szentlélek nem a politikai szelek járásához igazodik. A Szentlélek kegyelmi látogatása soha nem marad el. Ha kitárulkozunk előtte, mindig betölti lelkünket. A

csíksomlyói búcsún nem részmagyarnak, hanem összmagyarnak érezzük magunkat. Képzletünkben eltűnnek a Szent István-i birodalmat szétdaraboló demarkációs vonalak. A ősi nagy hazát, Szent István birodalmát látjuk magunk előtt, azt a földet, amelyet eleink ezer éven át védték, amelyért életüket áldozták. Más valóságú testvéreink is velünk vannak. Református, evangélikus, unitárius, görögkeleti testvéreink imája erősít minket. A csíksomlyói búcsú a hit, a Mária-tisztelet és az együvé tartozás ünnepe. A zsidók hétszer kerülték meg Jerikót, hogy a város falai leomoljanak. Nekünk, búcsúsoknak, nem kell megkerülnünk a kegytemplomot, csak be kell lépünk az ősi szentélybe és a Szűz Anya színe előtt leomlanak a bennünket elválasztó falak. Mindennapi életünket a széthúzás keseríti meg. A pünkösdi búcsút az összetartás élménye teszi felejthetetlenné. Minduntalan azt halljuk, hogy kis ország, kis nemzet vagyunk. Csíksomlyó ennek cáfolata. Nagyok vagyunk. Éppen olyan nagyok, mint a franciák Lourdesben, a németek Altöttingben, a lengyelek Czestochowában.

A csíksomlyói búcsún megvalósul Szent István álma: a búcsúsok által az egész nemzet hódol a magyarok Nagyasszonya előtt. Tudatosul bennünk, hogy évszázadokon át a kereszténység védőbástyája voltunk, megvédtük a keresztény hitet, és most a keresztény hit véd meg bennünket.

A csíksomlyói búcsún a végtelen utáni vágyunk beteljesedik, a messzeiség közelivé zsugorodik, az örökkévalóság az időbe torkollik, az ég a földdel ölelkezik, amint a láthatár szélén. A Somlyó hegyén ugyanazt éljük át, amit az apostolok a Tábor hegyén. Péter apostollal mi is felkiáltunk: Uram, jó nekünk itt lenni, távol a szürke hétköznapi porától és zajától, szeretnénk itt sátrat ver-

ni. A Hóreb és a Somlyó hegye hasonlít egymáshoz, hisz mindkettő az Isten-közelség magaslata, de különbözik is egymástól. A Hóreb hegyén csak a csipkebokor gyulladt lángba borult. A Szentlélek gyújtotta tűz átjárja szívünket. A sok lángocskából nagy láng, az egész magyar nemzet megvilágító és felmelegítő pünkösdi tűz gerjed.

De nemcsak a Napba öltözött asszony, hanem mi, a búcsús zarándokok is jel vagyunk. Ország-világ szemlél bennünket. Akarva-akaratlanul emlékeztetjük testvéreinket Jézus szavaira: „Aki megvall engem az emberek előtt, azt én is megvalom mennyei Atyám előtt, de aki megtagad engem az emberek előtt, azt én is megtagadom a mennyei Atyám előtt”. (Mt 10,32-33) Krisztust nemcsak szóval, hanem vallási kötelességünk elhanyagolásával is megtagadhatjuk. A csiksomlyói búcsú azt bizonyítja, hogy a vallás nem magánügy, hanem közügy, a legnagyobb ügy. A vallás tanúságtétel, Krisztusnak az emberek előtt való ünnepélyes megvallása.

A lelkipásztorok megállapítják, hogy a diktatúra idején több keresztény járt templomba, mint manapság. A törékeny demokráciában sokan megszakították kapcsolatukat a templommal, az egyházzal. Magyarórázatnak szánt érvelésük valójában magyarórázkodás. Isten nem koldus, akinek jelenléte kényelmetlen, ezért távol tartjuk magunktól, majd életünk végén, amikor ismét szükségünk lesz rá, kegyesen befogadjuk. Életünk alkonyán néhány mea culpa-val nem tehetjük jóvá, amit hosszú évek folyamán elmulasztottunk. Isten megérdemli, és csak Ő érdemli meg, hogy egész életünk folyamán keressük. Szent Ágoston vallomása találónan fejezi ki az Istentől elszakadt ember lelkiismeret-furdalását: „Későn kezdtelek szeretni, Uram, és akkor sem szerettelek igazán.”

Mi, hitünket gyakorló keresztények nem elégedhetünk meg saját üdvösségünk munkálásával. Nem mondhatjuk Káinnal, nagyképpen: „Vajon őrzője vagyok-e testvéremnek?”

Nem elégedhetünk meg azzal, hogy szerencsések vagyunk, mert bekerültünk Noé bárkájába és megmenekültünk, de hogy mi történik a kintrekedtekkkel, az már nem érdekel. A búcsúról haza kell vinni a

pünkösdi lángot, fel kell melegíteni közömbös környezetünket. Keresztelő Jánoshoz hasonlóan elő kell készítenünk az Úr útját, hogy mindenki meglássa az üdvösséget.

A liturgia a Napba öltözött asszony metaforáját a Boldogságos Szüzre alkalmazza. Szent János írása szárnyaló költeményre hasonlít, azért féltő, hogy úgy járunk vele, mint a modern verssel: elolvassuk, érdekesnek találjuk, de hamar el is felejtjük. Ezért a lírai szöveget emlékeztetőül csoportosítsuk három gondolat köré.

- A Boldogságos Szüz szenvedő asszony.
- A Boldogságos Szüz örvendező asszony.
- A Boldogságos Szüz megdicsőült asszony.

A Boldogságos Szüz szenvedő asszony

Ragadjunk ki néhány ismert mozzanatot Mária életéből. A Szentírás szűkszavú, abból nem ismerjük meg a Szűzanya életét. A kevés adat viszont sokat mond és még többet sejtet. Az angyali üdvözlés rövid ideig tartó esemény, olyan, mint egy felvillanó fény. Azután Mária ezernyi kérdéssel viaskodik. Már Józsefhez fűződő viszonya sem felhőtlen. Mivel tudja igazolni jövőd férje előtt, hogy nem lett hűtlen hozzá? József is töpreng, titokban el akarja bocsátani jegyesét, mert a helyzet tarthatatlan. Mária hallgat, egy szót sem szól, hogy eloszlassa József gyanúját, mert ami történt, az az Isten titka és nem az övé. Vajon mit kellett átélnie Máriának, amíg Isten diszkrétan, álombeli felvilágosítással vissza nem hozta a József bizalmát. És Jézus születése sem úgy történt, ahogy az elvárható lett volna. Isten adott ugyan egy feltűnő jelt, de csak a keveseknek. Az angyalok nagy örömet hirdetnek, de a tömeg mit sem tud erről. Csak a pásztorok tanúi a nagy eseménynek. Milyen vékonyka fény sugar. A próféták jövődölése beteljesedik, az Isten fia világra jön és mindennek alig van látható nyoma. Vagy gondoljunk az Egyiptomból való menekülésre. Kísérteties a sötétség nemcsak kint, hanem Mária lelkében is. Képzeld meg magunkat Mária helyében a betlehemi gyermekgyilkosság idején. Minket is

megkísért a gondolat: Isten azért túlságosan messzire ment, amikor megengedte, hogy egy eszelős király féltékenysége vérfürdőt okozzon a kisdedek és ártatlanok között. És mindez Jézus miatt történt.

Sok feleség Mária helyében mit tett volna, ha férje éjnek idején kihúzza az ágyból, hogy rémülten közölje: azonnal indulni kell. A számára útra készen, elő a gyermekkel és a batyuval. Isten semmi magyarázatot nem ad. Ezek az órák és napok gyötrő próbának tették ki Mária hitét. Nem tudhatta, mit akar Isten, és az a gondolat is megkísérthette: vajon valóban Isten fia, akit világra hozott? Isten miért engedi meg, hogy ilyen szörnyűségek történjenek?

A bibliai szöveg tanúsága szerint „áldott állapotban volt, fájdalmában és szülési gyötrelmeiben kiáltozott.” Máriát nem azért nevezzük szenvedő asszonynak, mert gyermeket szült, átélte a gyermek világra hozatalának kínjait. Még a nehéz szülésen átesett anyát sem nevezzük hősnak, a gyermekszülés nehéz, de végül is a természet rendjéhez tartozó mindennapi esemény. Márián beteljesedett Simeon jóvendölése: élete folyamán számtalanszor átjárta szívét a fájdalom tőre.

De vajon mit élhetett át Mária a kereszt alatt? A végső búcsú szívet tépő perceiben lelkében filmszerűen peregnek az események: a názareti boldog együttlét, a nyilvánosság előtti fellépés, Keresztelő János tanúsága, a csodák, a tömeg rajongása, aztán a fordulat, a vezetők elfordulása, az üldözés, a fenyegetések, az elfogatás, a hamis tanúk, az ítélet és keresztre feszítés.

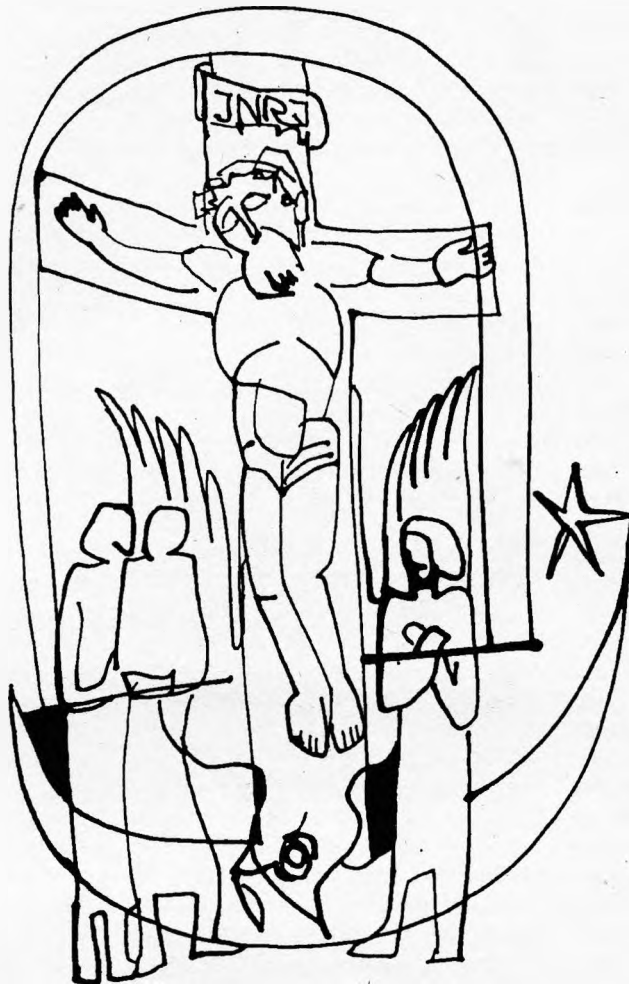
A természet rendje szerint a gyermek temeti el édesanyját. Összehasonlíthatatlanul fájdalmasabb, ha a természet rendje felborul és az édesanya éli meg gyermeke halálát. Vajon mit élhetett át a Szűzanya, amikor a kereszten haldokló fia megüvegesedett szemmel rátekintett és elhaló hangon ezt suttogta: „Asszony, íme, a te fiad!” Íme, akit Mária világra szült, akit rajongásig szeretett, akit szeme fényeként féltett, nincs többé!

Amint a Boldogságos Szüz szenvedő asszony volt, úgy a Szent István által a Boldogságos Szüznek felajánlott nemzet is szenvedő nemzet. Mária nemzetének, Mária gyermekeinek is vállalniuk kellett a csapá-

sokat. A régmúltról nem is beszélve, csak századunkban hány magyar édesanya élte át a kereszt alatti jelenetet a két világháború poklában, a Don-kanyar gyászában, 1956 vértengerében, a diktatúra kegyetlenségében. De nemcsak az édesanyáknak, hanem a haza minden gyermekének kijutott a szenvedésből. *Más népek is szenvedtek, de közel sem kaptak akkora sebeket, mint mi. Amint Mária töprengésére nem adatott válasz az égből, úgy mi sem értjük a történelem számtalan igazságtalanságát. Nem értjük, hogy miért szabdalták darabokra a Szent István-i örökséget, miért lettünk mi, a peremvidék magyarjai, az óhazától elszakított árvák és az új haza mostoha gyermekei. A hit sem ad mindenre választ. Sok minden titok marad: Videbimus in altera vita!*

De ne kalandozzunk a múltba, ne tépjük fel a sebeket, maradjunk a jelenben! Darwin szerint az élő világot a létért való küzdelem jellemzi. Hogy mennyire így van, azt a bőrünkön érezzük. Shakespeare Hamlet című drámájában ezt a gondolatot még jobban kiskarkítja: Lenni vagy nem lenni! Petőfivel én így mondanám: Lenni vagy nem lenni, ez a kérdés, válasszatok. A Boldogságos Szűz választott. Ő az életre, a létre szavazott, amikor vállalta az anyaságot. Ő is, mint minden zsidó lány, nagy családot, sok gyermeket szeretett volna a világra hozni, de más volt Isten akarata. Isten terve az volt, hogy Máriának sok gyermek helyett csak egy gyermeke szülessék: Jézus Krisztus. Mária alávetette magát Isten akaratának. Máriához hasonlóan minden lánynak és édesanyának el kell gondolkodni: mi lehet Isten rá vonatkozó akarata? Isten akaratát az ismeri fel, aki imádkozik, aki olvassa a Szentírást, aki hallgatja Isten ígését, vigyáz lelke tisztaságára. Isten nemcsak a Biblia nagyjainak nyilatkozta ki magát, hanem minden embert személyesen megszólít a hitben. Isten az édesanyát szólítja a lelkiismeret szavában, a kegyelem vonzásá-

ban, az életfakasztás varázsában. Vajon mit akar és mit nem akar Isten? Az első kérdésre nehezebb, a másodikra könnyebb választ adni. *Egészen biztos: nem Isten akarata,*

hogy a szociológusok előrejelzése valóra váljék, 2020-ra a tízmilliós Magyarország hét és fél millióra zsugorodjék. Nem Isten akarata, hogy a kétmillió erdélyi magyarság tovább fogyjon, nem lehet Isten akarata, hogy a Kárpát-medence magyarsága lassan felszívódjon. Isten akarata az, amit a Biblia első lapján olvasunk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá!” (Ter 1,28)

Az első asszony, Éva, amikor megízlelte a tiltott fa gyümölcsét, elhitte a kísértő szavát, hogy olyan lesz, mint az Isten. Olyan széppé válni, mint az Isten – valószínű, hogy ez a női örök kísértése Évától napjainkig tart. Híresnek lenni, hódítani, az élet napfényes oldalára kerülni – ezt hirdetik a szépségkirálynők, a filmsztárok, a femi-

nista mozgalom élharcosai. El akarják hitetni, hogy a kozmetikai szalon a mennyország előcsarnoka. Tévedés ne essék, az egyház nem szépségellenes, az egyház fennhangon hirdeti, a hervatag földi szépen túli örök szépet, ami Istenben gyökerezik. Pál apostol misztikus elragadtatással mondja: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív fel nem fogta amit készített Isten azoknak, akik szeretik Őt”. (1 Kor 2,9)

Az egyház a csillogó reklámok és váltakozó divatok között rámutat a legnagyobb földi szépségre, az anyaság szépségére. A gyermeket világra hozó anya olyan, mint az Isten. Amint Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, az anya is gyermeket saját képére és hasonlatosságára szüli meg. Az életadás nemcsak a házastársak közötti legnagyobb emberi közelség, de páratlan Istenközelség is. A gyermek a szülői szeretet legnagyobb izzásából kipattant szikra. Nincs az az ékszer, briliáns, amelynek csillogása felérne a gyermekszem szépségével. A női arc szép a táskában hordott tükör fényében is, de összehasonlíthatatlanul szebb az élő tükörben, a szeretetet visszasugárzó gyermekmosolyban.

A Boldogságos Szűz az Isten fiát hordta szíve alatt és mégsem akart olyan lenni, mint az Isten. Ő egyszerű cseléd, az Úr szolgálója akart maradni. Mária a küldetést szolgálatnak tekintette.

A magyar hazának nem olyan nőkre van szüksége, akik a boldogságot a tiltott fa gyümölcsének ízlegetésében látják, hanem Máriához hasonló édesanyákra, akik az anyaságot hivatásnak, a legszebb hivatásnak tekintik. *Édesanyák, nézzetek körül a Kárpát-medencében, az egykori nagy magyar hazában, vegyétek észre az elcsatolt területek halódását, halljátok meg lelkipásztoraitok jajkiáltását: kétszer, háromszor többet temetnek, mint keresztelnek. Az ősi táj nem változik, de a táj lakói szemlétomást kicserélődnek. Édesanyák, senki más, csak ti tudjátok ezt az el-*

idegenedő földet újból szülőföldünké varázsolni.

A vajúdó, szülő asszony bibliai képe kisebbségi sorsunk nyomorúságára emlékeztet. A természet rendje szerint kilenc hónapra megszületik a gyermek, nálunk a rendszerváltás után nem kilenc hónap, hanem kilenc év telt el és alig változott valami. A hatalmon lévők közül sokan azzal vádolnak, hogy velünk, kisebbségekkel van a legtöbb baj. „Bűnünk”, hogy egyáltalán vagyunk, „fő bűnünk”, hogy élni akarunk, hogy őseink hagyatékát visszaköveteljük. Nem érjük be az uralkodó nemzet asztaláról lehulló morzsákkal. A kol-dus Lázár sorsot megálázónak, felháborítónak és elviselhetetlennek tartjuk. Mindent kipróbáltunk: voltunk már ellenzékben, jelenleg kormánykoalícióban sínylődünk, de semmire sem jutunk.

E szavak hallatán némelyek bizonyára felkapják fejüket és méltatlankodnak: elégünk van a politikából, legalább a búcsún ne halljunk róla. Vajon megtehetjük ezt? Beérhetjük-e egy szirupos prédikációval? Somlyó hegyen elfeledhetjük-e, hogy honnan jöttünk, és néhány óra múlva hova kell visszatérnünk?

Ne gondoljátok, kedves testvérek, hogy az igehirdetőt elkapta a hév és mellékvágányra futott. Emlékeztetek benneteket Isten szolgájára, Márton Áronra. A nagy püspök prédikációit azért nem tudjuk feledni, mert azokban az erdélyi élet lüktetett. Márton Áron nem érte be egy elvont biblia-magyarozattal. Márton Áron beszédeiben a politikát időről időre az evangélium ítélőszéke elé idézte, és az „igen-igen” és a „nem-nem” félreérthetlenségében kimondta az ítéletet. Igehirdetése a legnehezebb időben megtartó erő volt, mert megvolt benne a kisebbségi sors nyomorúsága és az ég felszabadító örömhíre is. Nekünk, igehirdetőknak meg kell tanulnunk Márton Árontól az idők jeleire figyelni és a nyomorúságban az evangélium nevében hitelesen szólni.

Ha a nagy püspök példája sem győzne meg benneteket, akkor idézem az egyetemes egyház főpásztorát. II János Pál pápa a Christifideles laici című apostoli levelének 42. pontjában ezeket írja: „A világi hívők semmi módon nem mondhatnak le a »politikai életben« történő részvételről, vagyis arról a sokrétű és szerteágazó gazdasági, társadal-

mi, törvényhozói, irányítási és kulturális munkáról, amelynek célja szerves és intézményes módon a közjó előmozdítása... A személy és a társadalom érdekeit szolgáló politika alapvető ismérve a közjó keresésében rejlik. Mindenki és minden egyes ember javáról van szó... Napjainkban sürgető szükségességként és felelősségként jelentkezik, hogy a világi hívőknek tanúskodni kell a politikai tevékenységhez szorosan kapcsolódó emberi és az evangéliumi értékek mellett...”

XXIII. János pápa az egyházat alvó óriáshoz hasonlította. Itt és most mi vagyunk az alvó óriás, akit a törpék lekötöztek. Mi, a nép engedtük, hogy a politikusok megszedjék, elaltassanak, a fejünkre nőjenek. Itt az ideje, hogy felébredjünk és ráébredjünk erőnkre. Nem elég a demokráciába belecsöppenni, a demokráciát meg is kell tanulni. Tudatosítani kell magunkban, hogy nem mi vagyunk a politikusokért, hanem ők vannak értünk. Mi, a szavazópolgárok adtuk a megbízatást és nekünk kell azt számonkérni. Ha csatlódottak vagyunk, akkor a mi újjunk írja a politikusok feje fölé a Dániel próféta könyvében olvasható híres szavakat: „Mené, tekén parszin” – megmérettetél, kevésnek találtattál, elvettetésben lesz részed. Kilenc év után nem történt csoda, a csodát nekünk kell művelnünk: rákényszeríteni a politikusokat, hogy a demagóg szölamok helyett végre a közjó előmozdításán fáradozzanak. Nekünk kell a politikusok fülébe kiáltanunk, hogy ebben az egykor gazdag országban maholnap elviselhetetlen az élet. Ez már nem szegénység, hanem tömegnyomor. Európában a harmadik világ szintjére süllyedtünk. A politikusok hiába kozmetizálnak, védik az ország imázsát, ha a polgárok helyzete alulmúlhatatlan. Hívhatnak ide bárkit vakulj világ jeléig, ha nem találnak kiutat.

„Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené” – mondja Krisztus. A császárnak megadni azt, ami a császáré nemcsak azt jelenti, hogy befizetjük az adót. A haza nemcsak adófizetést, hanem a hazára való odafigyelést is jelent. A haza akkor él, ha a polgárok politikailag érettek, ha kiszűrjük a politikából a szennyet, ha vigyáznak a közélet tisztaságára.

A Boldogságos Szűz örvendező asszony

A Szűzanya lelkületét Pál apostol a korinthusi egyházhoz írt szavai fejezik ki találoan: „Vigasztalás tölt el és minden bajom közt is túlrad bennem az öröm”. A túlradó örömet fejezi ki a Magnificat is: „Magasztalja lelkem az Urat és ujjongjon szívem üdvözítő Istenemben”. Mária Jézus első tanítványaként megértette, hogy a jelen élet szenvedései nem mérhetőek a jövőre diccsőséghez. Jézus feltámadása fordulópontra nemcsak az apostolok, hanem a Szűzanya életében is. A hűvét hit fényében egyszerre minden megvilágosodik előtte, nem kell többé töprengenie, fontolgatnia az események értelmét. A vajúdó asszony örvendező asszonnyá vált. A mennyei Jeruzsálem, a megdicsőült egyház hangulatát leíró bibliai szavak ráillenek az örvendező Szűzre. Mintha azok a Magnificat folytatása lennének: „Eljött Istenünk üdvössége, ereje és királysága, a Főlkentjének uralma”. (Jel 12,10) „Örvendeztetek hát mennyek és ti, akik benne laktok!” (Jel 12,12) „Üdv, diccsőség és hatalom Istenünknek!” (Jel 19,1) „Elérkezett a Bárány menyegzőjének napja”. (Jel 19,7) „Akkor új eget és új földet láttam. Az első ég és az első föld elmúlt és a tenger is megszűnt.” (Jel 21,1) A trón felől harsány hangot hallottam: „Nézd, ez Isten hajléka az emberek között!”

Fellini Nyolc és fél című filmjének egyik jelenetében egy lelki válságban lévő, élettől menekülő filmrendezőt látunk, aki odadobja magát a szent életű remete lábához és felkiált: Atyám, nincs értelme életemnek, boldogtalan vagyok. Az aggasztán felnéz a Bibliából és így válaszol: De hol van az megírva, fiam, hogy mindenáron boldognak kell lenned itt a földön? Valóban nincs megírva és mégis boldogok akarunk lenni. A boldogság utáni vágyat Isten írta emberi természetünkbe. A lélektan szerint a boldogságot nem lehet tudományosan meghatározni, és mégis ekörül forog minden. A lélektan éppúgy, mint a többi tudomány, az ember boldogulásán fáradozik.

Goethe Faustjának első része azt sugallja, hogy a boldogságot az érzelmi örömök nyújtják. Faust azonban

hamarosan rájön, hogy a pillanat elillanó gyönyöre valójában nem boldogítja az embert. A Faust második részében Goethe egyértelműen tanítja, hogy a boldogság lényege mások boldogításában rejlik. Mária élete is ezt igazolja; az ember akkor boldog, ha másokért él.

A görög mitológia szerint az emberek jókedve irigységre ingerelte az isteneket. Az istenek féltékenyek voltak az emberek örömeire. Ezzel szemben a Biblia Istene az öröm Istene. Krisztus azért jött, hogy evangéliumot, örömhírt hirdessen. Az Egyháznak, Krisztus menyasszonyának nem az a feladata, hogy folyton a bűnösöket ostorozza, bűntudatot sulykoljon az emberekbe, hanem hogy örömeire hangoljon mindenkit. A bűnről beszélni kell, de csak azért, mert az a lelki öröm egyetlen akadálya. Jézus tudta, hogy keresztre feszítik, és az Írás tanúsága szerint mégis folyton felujjongott a Szentlélekben. A mi szenvedésünk messze eltörpül Jézus szenvedése mellett, és mégsem tudunk örülni. Eltúlozzuk az élet apró-cseprő kellemetlenségeit, a tűszúrásokat is keresztre feszítésként érzékeljük. Nyafogó emberekkel van tele a világ, hogy lehet velük jövőt építeni? Kezdjünk örülni már itt a földön, mert egy örökkévalóságon át ezt fogjuk tenni a mennyben! Örüljünk, mert az ünneplő egyház minden szent misében kézbesíti az eszkatalogikus bankettre szóló meghívót és megízlelteti velünk az új és örök szövetség borát. Örüljünk, mert lakomára vár bennünket Jézus, az isteni Bárány.

Az Isten-közelség öröme sugárzik a ferences atyák arcáról. A ferences barátot nemcsak csuhájáról, hanem a lényéből sugárzó örömről is fel lehet ismerni, ami Szent Ferenc atyánk legértékesebb hagyatéka. A Boldogasszony lábánál a szegény barátok hihetetlenül gazdagok és boldogok, mert beteljesedik rajtuk Jézus mondása: „Szívetek örül és örömtöket senki sem veszi el többé tőletek.” (Jn 16,22) Szent Ferenc fiainak örök hálával tartozunk, mert a történelem viharában megmentették a katolikus hitet, a Mária-tiszteletet. Most nem hitünk, hanem életkedvünk, életigenlésünk került veszélybe. Ferences atyák, tanítatok bennünket keresztény életművészetre, egyszerűsége, az evangélium derűjére. Áruljátok el titkotokat:

hogyan tudnánk mi is olyan boldogok lenni, mint ti vagytok.

Csodálatos a magyar himnusz, de szomorkás, tragédiákra emlékeztet és könnyet csal a szemünkbe. Egészen más hangot üt meg a búcsús ének: „Nyíljon ki szívetekben az örömvirág...” *Ha élni akarunk, tovább nem szomorkodhatunk. „Még bűnhődte már e nép a múltat s jövőndőt”, végre örülni kellene. Nekünk, magyaroknak különösképpen vigyáznunk kell, mert a sok tragédia miatt búra hajló nemzet vagyunk, pedig van okunk az örvendezésre: átvészeltük a történelem viharait, kibírtuk hazánk feldarabolásának traumáját. Elpusztíthatatlanok vagyunk! Az egyháznak szenteket adtunk, a harctereknek hősokeket, a tudománynak Nobel-díjas tudósokat. Más nemzet ujjongana ilyen sikerek láttán. Csíksomlyón fohászkodjunk az örvendő Szűzhöz, hogy töltsen meg szívünket az ég derűjével.* Amint a kenyér és bor Krisztus testévé és vérévé változik, úgy mi, búsmagyarok váljunk örvendő magyarokká, boldog keresztényekké.

A Boldogságos Szűz megdicsőült asszony

Szenvedés és öröm – földi életünk tartozéka, de a megdicsőülés a hit ajándéka. Szent János látomásában Napba öltözött asszonyról beszél. József Attila Mama című verse megtevesztésig hasonló képet vetít elénk. A költő megdicsőült édesanyját látja a kéklő égen. Idézzük a gyönyörű vers néhány sorát: *Már egy hete csak a mamára / gondolok mindig, meg-megállva. / Nyikorgó kosárral ölében, / ment a padlásra, ment serényen. // Nem nyafognék, de most már késő / most látom, milyen óriás ő, / szürke haja lebben az égen, / kékítőt old az ég vizében.*

Jézus az Istent arám nyelven Abbának szólította, ami magyarra apu szóval fordítható. Ha Jézus a mennyei Atyát apunak becézte, miért ne becézhetnénk magán imádságunkban mi is a Napba öltözött asszonyt anyunak, amint a költő is mamának becézte édesanyját. Szekularizált világunkban vallásosságunkból hiányzik a gyermeki odasimulás, az apu, az anyu melegsége. A mai életforma megnyomorítja lelünk, elidegenedünk önmagunk-

tól, Istentől, egymástól. Elesettségünket és feltörő vágyainkat ismét József Attila találó szavai ecsetelik: *Nem emel föl már senki sem, belemérltem a sárba / Fogadj fiadnak, Istentem, hogy ne legyek kegyetlen árva.*

Léleknélküli világunkban mi, keresztények is legtöbbször csak azért imádkozunk, mert ez az előírás, mert megszoktuk, mint a többi rutinmozdulatot. Parancsot teljesítünk, és észre sem vesszük, hogy imádkozni annyi mint elmerülni a szeretet tengerében. Átölelni Istent, és Szent Ferencel mondani: Istene, én mindenem! A Mária-tisztelet szint, melegséget, bensőséget kölcsönöz vallásosságunknak. Az olvasó morzsolgatása és a litánia mondogatása közben megszabadulunk az értelem okoskodásától és rátalálunk a szív útjára, az Istenhez vezető rövid útra.

Már egy hete csak a mamára / gondolok mindig, meg-megállva – mondja a költő. Mi, katolikusok nemcsak egy hete, hanem zsenge gyermekkortól a „mamára” gondolunk és követjük életünkön át égi édesanyánkat. Ő velünk és érettünk imádkozik, „most és halálunk óráján”. Életünk végén ugyanaz történik majd, ami világra jövetelünkkor: a halál kitép a tér és az idő méhéből, hogy megszülessünk másodszor és örökre az Isten országa számára. Akkor valóra válik Szent János jóslata: „Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letörül szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt.” Ha a költő óriásnak látta édesanyját a kéklő égen, milyennek látjuk majd mi Mária-tisztelek a Mennyország királynőjét?

Szent János elragadtatásában úgy látta, hogy az öröklét országába megérkező könnyes szemű vándor arcát a „trónon ülő” törli le, Mária gyermeke viszont úgy érzi, hogy ez az öröm az égi édesanyjának van fenntartva.

Az ige fényében a Boldogságos Szűz, a szenvedő asszony, az örvendő asszony és a megdicsőült asszony áll. A felvázolt sok gondolatnak egyetlen célja, hogy a hallgatóság lelkében megszülessék az egyetlen gondolat: a búcsús jóföltétel.

Odahaza csalódást okoz, ha búcsúfia nélkül állítunk be. Ugyanilyen könnyelműség Csíksomlyóról

búcsús jóelhatározás nélkül távoznunk.

A költő így fogalmaz: *Egy gondolat bánt engemet.* Az igehirdető éppen fordítva: egy gondolat boldogította téged, búcsús keresztény, egy új elhatározás állít rá téged az Istenhez vezető útra. A búcsú nem kirándulás, hanem lelkünk megmentésének, üdvösségének hathatós eszköze. Az egy zarándok elhatározása valójában több százezer elhatározásába fonódik bele. Tőlünk, búcsúról hazatérő zarándokoktól is függ mindenképpen a keresztény magyar haza megújítása.

Csíkсомlyón, a Székelyföld szívében vagyunk, ezért végezetül gondoljunk a Székely Himnusz szövegére: *Ki tudja merre, merre visz a végzet, göröngyös úton, sötét éjjelen.* Ezzel a szöveggel a teológia alig tud mit kezdeni. Ez nem keresztény szöveg. És nekünk, székelyeknek, magyaroknak azért szép, mert kereszténységünk előtti gondolkodásunkra emlékeztet. Nem a himnusz szép szövegét kell megváltoztatni, hanem szemléletünket, életünket. A himnusz azt sejteti, hogy az ismeretlenség homályából tűntünk fel és a végzet szakadékába zuhanhatunk. Valójában nem így van, mert megkezesztelkedésünktől fogva a végzet gondviselésévé változott. A megtett és az előttünk álló út göröngyös út ugyan, de az éj nem annyira sötét, hogy ne tudnánk tájékozódni. Csaba királyfi csillagösvényén feltűnik a nagy jel, az egykor szenvedő, azóta örvendező és megdicsőült Szűz. A göröngyös úton botorkálunk, elesünk, de felkelünk, tovább megyünk, mert az út végén vár ránk égi édesanyánk.

Már csak az maradt hátra, hogy a himnusz zárószavait gondolatban kiegészítsük. **Nem elég azt énekelni: Ne hagy elveszni Erdélyt, Istenünk.** A Csíkсомlyói Szűzanyának nemcsak a Székelyföld, Erdély, hanem az egész Kárpát-medence számára üzenete van. **Azért fohászunk szívből: Ne hagy elveszni Erdélyt, Csángóvidéket, Magyarországot, Kárpátalját, Felvidéket, Vajdaságot, ne hagy elveszni a nagyvilágban szétszóródott magyarjainkat, Istenünk!**

dr. Czirják Árpád
főesperes, érseki helynök, Kolozsvár

Elhangzott Csíkсомlyón,
1999. május 22-én

Tiszteletreméltó testvéremnek, JAKUBINYI GYÖRGY MIKLÓS gyulafehérvári érseknek

Romániába látogatásom alkalmával szeretném külön köszönteni Önt és főegyházmegyéje minden hívét.

Jóllehet a körülmények nem engedik meg, hogy meglátogassam ezt a nagyérdemű főegyházmegyei közösséget, szeretném biztosítani Önt, hogy gondolatban és szívemmel az Ön lelkipásztori gondjaira bízott hívek mellett állok, mindenkit megőlelek Krisztusban, a mi Urunkban és remélem, hogy egy más alkalommal elmehetek Erdélybe.

Miközben kifejezem nagyrabecsülésemet főegyházmegyéje katolikusai által a kommunista rendszer nehéz éve alatt adott bátor és ragyogó tanúságtétele iránt, amikor hűek maradtak, biztosítok mindenkit arról, hogy imáimban megemlékezem róluk, és mindnyájuknak áldásomat adom.

Íde csatolok egy kis jelképes ajándékot, amely lelki közelségem és szeretetem jele.

II. János Pál

„Bukarestben, a pátriárkai székesegyházban 1999. május 8-án rendezett fogadáson a Nagy-Románia Párt elnöke, Corneliu Vadim Tudor szenátor úr átnyújtotta II. János Pál pápa Őszentiségének nyolc nyelvű – román, angol, francia, olasz, spanyol, német, orosz és arab – verseskötetét, amely Torinóban jelent meg.” A szenátor úr reméli, hogy a vatikáni könyvtár megbecsült darabja lesz az antológiában.

Az RMDSZ VI. Kongresszusa után

CSÍKSZEREDA, 1999. MÁJUS 15-16.

Az RMDSZ 1992. október 25-én kezdődő autonomista önépítkezésének pályáíve 1995-ben enyhén, majd 1996-ban erőteljesen megtört.¹ A kormányzati szerepvállalás „mellékhatásaként” foghatjuk fel ugyanis az 1996. novemberéig is már közel négy éve késlekedő kuksfonosságú lépések tovább halogatását (nemzeti kataszter, belső választások, autonómia-statútumok elfogadása), az autonóm külpolitikai arculat elvesztését s a román politika módszertanának nagymértékű átvételét.

Igen fontos kérdés lehet *pszichológiai* szempontból, hogy Markó Béla mindehhez csak statisztált s hagyta magát a neptuni sodrásban vinni az árral, avagy maga is aktív és meggyőződéses alakítója volt annak a csapdahelyzetnek, melyből jelenleg úgy tűnik, nincs szabadulás.² *Történelmi és politikai* szempontból azonban mindez mellékes. Markó Béla vállalta azt a felelősséget, hogy élére áll ennek a közösségnek és az autonómia kiépítésének irányában vezető. Ez nem történt meg, ma hátérbe járunk autonómiánk kiépítésének útján, mint 1996-ban³. Időközben a NATO jugoszláviai beavatkozásának köszönhetően paradigma-váltás következett be a külpolitikában: a világ legnagyobb katonai szövetsége először helyezte egy kisebbség ügyét az állami szuverenitás fölé. Az 1999-es RMDSZ kongresszus történelmi dimenziójú lehetőségét adott az erdélyi magyarság kezébe: az eddigi halogató, eseménykövető, sodródó, rosszabb esetben közössége érdekei ellen a háttérben paktáló⁴ politikával való szakításnak és egyértelmű játékszabályokat, egyértelmű, magyar érdekeken alapuló programot ígérő új csapat megválasztásának lehetőségét.

E lehetőséggel az erdélyi magyar-ság legfelső fóruma nem kívánt élni.

Ennek több, egymást erősítő oka van, kezdve a küldöttek rekrutációjától⁵ a régi-új elnök tudatos és sikeres klientúra-építésén keresztül az erdélyi magyar média a nagy részének kontraszelektáltságáig.⁶

A gyökerek

Ha elfogadjuk a kongresszus formálisan legitim döntését és nem törekszünk Markó Béla idő előtti megbuktatására, s azt nézzük, hogy e jelenlegi vezetéssel miként lehetne más politikai vonalvezetést elfogadtatni, akkor az RMDSZ legtöbb mai problémájának eredetét a kormányzati szerepvállalásban jelölhetjük meg. Addig, amíg a Szövetség kormányon van, aligha várható a konfliktuskerülő politikát folytató Markó-Neptun egységfronttól, hogy szakítson eddigi vonalvezetésével és végre tiszta vizet öntsön a pohárba, vagyis lépjen föl a legnagyobb határozottsággal az RMDSZ-program képviselőit belföldön és külföldön egyaránt. E program lassan egy eszmei magaslatokban lebegő kívánságlistává, az erdélyi magyar „wishful thinking” objektivációjává alakult át ahelyett, hogy mindennapi hivatkozási alap lett volna, mely-

nek egyes passzusait kívülről tudják a „szövetségeseknek” mondott kormányzati partnereink és formális politikai ellenfeleink egyaránt.

Eppen ezért érdemesnek tartom, hogy leássunk a legmélyebb gyökerekig, a kormányzati szerepvállalást közvetlenül megelőző időszakig. Nem szokásom hosszan idézni saját korábbi szövegeimet, de ezúttal kivételt tennék, mivel – ha megengednek ennyi szubjektívizmust – tanulságosnak érzem ma újraolvasni 1996. november 28-án a Demokrata hasábjain megjelent soraimat: „Az utóbbi fél évben az RMDSZ minduntalan kormányzási hajlandóságát hangoztatta.⁷ Ez komoly taktikai hiba volt, hiszen egy vonakodó partner mindig nagyobb árat tud kicsikarni, mint egy készségesen dörgölöző. Márpedig a magyar érdekek érvényesülésének *kicsikarására* ugyanis csak szükség lesz, hiszen *Románia történetében a kisebbségeknek soha semmit nem adtak ingyen és önként.*

A román demokratikus erőkkéll való együtt-kormányzásnak pedig csak akkor van értelme, ha a szövetségesekkel sikerül megegyezni az RMDSZ-program megvalósulásának ütemtervében. Ellenkező esetben az RMDSZ (...) az új kormány változatlan nemzetiségi politikájának legitimációját fogja szolgálni (...). A kívánt egyezségnek nem sok esélye van, hiszen a partnerek már jóelőre kijelentették: az RMDSZ hirdessen féléves *politikai moratóriumot*, azaz tegye félre egy időre kisebbségi törekvéseit.

Vélelmezhető, hogy mindezt az RMDSZ kormánykészségének reklámozói is végiggondolták. Felvetődik akkor a kérdés: mégis minek ez a kampány, mely immár az erdélyi magyar közvéleményt is megszedítette? (...)

Felfedezhető egy egyértelmű tendencia, mely az RMDSZ önálló magyar érdekeket megjelenítő pártként való megszüntetését és a látzatmegegyezéseknek, a látzatkom-

promisszumoknak formális legitimitást biztosító kirakatszervezetté züllesztését célozza. (...) Ezt szolgálja a megvásárolhatatlan, a nemzeti elkötelezettségüket már a Ceaușescu rendszerben bizonyító politikusok félreállításának, az autonómia-program valóraváltásának szabotálása, (...) a neptunisták mindenáron való felszínen tartása és e tendenciának lenne betetőzése egy elvtelen koalíció.

Nagy kérdés, hogy a megmaradt maroknyi autentikus magyar képviselőnek lesz-e elég ereje a továbbiakban visszatartani a frakciót a teljes kompromittálódástól.⁸ Kialakult ugyanis egy olyan politikai konstelláció, amikor csak rossz megoldások között lehet válogatni. Nem kétséges: a kommunista utódpartok mellett ellenzékben lenni politikailag kényelmetlen dolog. De kormányon legitimálni egy, az eddigi etnokratikus politikával radikális szakításra képtelen vagy nem hajlandó kurzust, az nem pusztán kényelmetlenség, hanem *érdekképviseleti szervezetünk alapfunkciójának feladása*. Az RMDSZ politikai tőkéje éppen abból származik, hogy ha egyes tisztviselői alkalomadtán ki is segítették a román hatalmat egy-egy politikai krízisből (Domokos Géza több ízben külföldi legitimitációt biztosított Iliescuéknak, majd hasonló szerepet játszottak Románia Európa Tanács-i csatlakozása előtt a neptuni tárgyalók), *szövetségként sosem vetemedett az erdélyi magyarság érdekeivel való szembefordulásra*. Ezt legutóbb az alapszerződéssel kapcsolatos – kellő határozottságot ugyan nem mutató, de mégis egyértelmű – elutasító álláspontja is igazolja. Ennek, a felszíni eseményekből akár következetesnek is percipiálható politikának szakad vége, ha a diktált feltételek elfogadásával az RMDSZ koalícióra lépne.⁹

Ebben az esetben a várható forogatókönyv extrapolálható a magyarországi történésekből: az SZDSZ pártérdeke egyértelműen a koalícióból való jóval korábbi kilépés lett volna, a párt gondos médiamanipulációval felépített image-ának teljes tönkremenetele előtt. A hatalmon maradásban érdekelt klikk azonban a fennálló helyzet konzerválására törekszik – sikerrel.¹⁰

Egyértelmű feltételek megszabása nélkül az RMDSZ is ugyanezt fogja megjátszani. (...) A legfőbb probléma az, amire már utaltam, hogy

semmi remény nincs arra, hogy a kormányzás jelenlegi várományosai önként más kisebbségi politikát folytatnának, mint elődeik 1918-tól kezdve. Az RMDSZ-nek tehát pont olyan magatartástípust kellene tanúsítania, amire eddigi vezetése képtelen volt: *a legkeményebb határozottságot és elvszerűséget*. Ezt a kérdést ugyanis nem lehet elkenni. Ha kellő biztosítékok nélkül részt vállal a Szövetség a kormányban, a már most a miniszteri és államtitkári pozíciókra kacsingató, helyzetbe hozott RMDSZ-káderek mindent meg fognak tenni a kormányon maradás érdekében – *attól függetlenül*, hogy a koalíció többi partja miként vélekedik majd az RMDSZ célkitűzéseiről.

Ha viszont világosan és egyértelműen megszabják a koalícióra lépés és kormányban maradás feltételeit és ehhez a legnagyobb eltökéltséggel ragaszkodnak, akkor valódi esély van arra, hogy a román „demokratikus erőkkel” való közös kormányzás ne csak az önmenedzselő RMDSZ-oligarchia érdekeit szolgálja, hanem *előmozdítsa az erdélyi magyarság alapvető célkitűzéseinek valóra váltását*. (Kiemelések az eredeti szövegből)”

Nos, az eseményeket ismerjük. A feltételek megszabásának gondolatát felvető és cáfolhatatlan érvekkel alátámasztó Toró T. Tibor szavait a Szövetségi Képviselők Tanácsának (SZKT) 1996. november 28-i bukaresti ülésén a kormányzati szerepvállalás lázában égő küldöttek figyelmen kívül hagyták. Mikor pedig Tőkés László mondta el érdemben ugyanazt, s egyben felsorolta azon pontokat melyek¹¹ lefektetnék a közös kormányzás szilárd alapját, Markó Béla az emlékezetes libametafórával (miszerint a jó alkusz nem mondja meg előre liba árát, ezért az SZKT ne szabjon semmilyen feltételt)¹² a maga oldalára állította küldötteket, akik végül 3 ellenszavazattal és 2 tartózkodással¹³ adtak szabad kezét annak az Operatív Tanácsnak (O.T.), mely minden józanul gondolkodó ember bizalmát akkorra már eljátszhatta puccszerű eljárásával.¹⁴

S mindez nem elég, a Szabályzatfelügyelő Bizottság (SZFB) tavaly őszi döntésével implicit ezt a tartalmában kétséges döntést formálisan is semmissé tette. Magyarázata szerint ugyanis az 1998. október 3-i,

az ultimátumok visszavonásáról szóló döntés – amiként Bodó Barna és Somai József fellebbezésükben megállapították – kétharmados többséget igényelt volna, amit nem kapott meg. A Házelnök Dézsi Zoltánnak viszont be kellett volna jelenteni, hogy kétharmados többséget igénylő kérdés eldöntése következik. A döntés tehát semmis. Az SZFB viszont nyilvánvaló politikai indíttással semmisnek nyilvánította az 1998. szeptember 5-én megfogalmazott ultimátumot is, mivel akkor sem figyelmeztették a küldötteket, hogy kétharmados döntés következik. (Nota bene: akkor nemcsak kétharmados, hanem egyöntetű többsége volt a döntés tartalmának: mindenki a kormányból való távozás mellett szavazott, a különbség csak az volt, hogy a küldöttek többsége még egy utolsó lehetőséget akart adni az ultimátummal a kormányzati partnereknek.) Ha viszont ez a kritérium egy döntés érvényességénél, tételesen, hogy figyelmeztetik-e a küldötteket a döntés kétharmadosára, akkor *érvénytelen a bukaresti SZKT döntése is*, mert ez a figyelmeztetés akkor sem hangzott el.

Az RMDSZ kormányzati részvételére vonatkozóan tehát nincs érvényes, az alapszabályzatnak megfelelő testületi döntés. E tény megjelent a sajtóban is¹⁵, a vezetés ennek dacára sem óhajtotta orvosolni e formai hibát. S ha a kongresszus nem tette ezt meg, akkor az SZKT-nak kell megtennie, annak a fórumnak, mely az alapszabályzat szerint is a szövetségekötés (kétharmados többségű) elfogadására hivatott.

Ez még egy esélyt ad. Megeshet ugyanis, hogy ma már nem kap kétharmados többséget a kormányzati szerepvállalás ötlete s a Szövetség kormányon kívül új lappal indulhat.

A kongresszus határozatai

A kongresszus kiegészítette az RMDSZ programját egyes pontokon. A kiegészítések alapvetően egy jó és vállalható program további szépítését szolgálták. Két érdemi módosítást indítvány volt, a lényegesebb közülük a Reform Tömörülés javaslata a szövetség politikálásának súlypontozására. Még pontosabban az Er-

dély-centrikus politika programszintű lefektetésére, melynek keretén belül az RMDSZ stratégiai partnerséget ajánl az erdélyi románoknak.

A másik Bucur Ildikó javaslata volt, mely a programba foglalt háromszintű autonómia követelését részletezte. E javaslatot illetően az autonomista küldöttek nem voltak könnyű helyzetben és szét is szavaztak. Hiszen a programmódosító bizottság érvelése elvszerű volt, mivel az autonómia-státutumok hivatottak részleteiben meghatározni az RMDSZ autonómia-követelését. Ezeknek elfogadása viszont egyre késik, az SZKT üléseken egyszerűen nem tűzik a kérdést napirendre. Így sajtós módon kerül ütközésbe az elvszerűség a pragmatizmussal. Jobb-e egy nem túl részletes, nem minden pontjában kifogásolhatatlan szabályozás a programban a várható semminél? A módosítást egyébként a kongresszus nem fogadta el.

Elfogadást nyert ugyanakkor a programnak egy új fejezettel való kiegészítése, melyre Ágoston Húgó tett javaslatot „Sajtó és tömegtájékoztatás” címmel.

Az alapszabályzat ügyében nem volt ennyire kedvező a helyzet. Az Egyeztető Kerekasztalon megfogalmazott javaslatcsomagból kétségtelenül kikerültek az RMDSZ jelenlegi struktúráját, államelvű önépítkezési modelljét szétziláló javaslatok, de benne maradt az Operatív Tanács állandó testületé „avatása”, amit el is fogadott a Kongresszus. 1993 elején éppenséggel a Markóhoz lecsatlakozott bal-liberálisok kifogásolták e szerv alapszabályzatba iktatását, mely eredeti felfogásában a szuverén államok alkotmány szinten is kodifikált válságstábjának (a Magyar Köztársaság Alkotmányában: Honvédelmi Tanács) szerepét volt hivatott betölteni. Az Operatív Tanács 1996 őszén kezdte meg dicstelen karrierjét, amikor vélhetőleg Markó Béla nem merte az RMDSZ kormányra juttatását a legitim fórumok megkezdésével egymaga levezényelni s valamilyen kollektív felelősség mögé igyekezhetett bújni. Azóta az O.T. vette át az SZKT szerepkörének nagyrészét. Az RMDSZ részvételét a Vasile-kormányban mindmáig nem támasztja alá semmilyen, még formailag hibás SZKT döntés sem.

Az 1997-es kongresszus megerősítette az O.T.-t alapszabályzati szinten annak ellenére, hogy a tes-

tület idegen testté vált az RMDSZ struktúrájában. (Nem eredeti rendeltetése szerint „használták”, vagyis nem rendkívüli helyzetekben ülésezett, hanem amikor az RMDSZ szürkeemenciái úgy vélték, hogy valamilyen döntést legitimálni kell.) Most ez a testület vált az Ügyvezető elnökségnek - azaz a belső „kormány” - főleirendelt állandó szervévé. Olyan ez, mintha az országgyűlés akadályoztatása esetén összehívandó Honvédelmi Tanács (tagjai: az országgyűlés elnöke, a frakcióvezetők, a miniszterelnök, a miniszterek, a magyar honvédség parancsnoka valamint vezérkari főnöke¹⁶) állandó testületként a kormány fölé lenne rendelve.

A kongresszus többi döntése megfelelt az előzetes várakozásoknak. Markó Béla újraválasztásáról már értekeztem, a helyzetértékelő ünnepélyes és kevésbé ünnepélyes nyilatkozatok nem mutatnak túl a tipikusan Markó-i mondom is meg nem is retorikán. A Reform Tömörülésnek Bill Clintonhoz címzett s a jelenlegi politikából több kitérés pontot szolgáltató nyílt levelét a küldötteknek mintegy egyharmada írta alá, így az nem emelkedett kongresszusi határozat szintjére. A beszámoló elfogadása (az egymásnak élesen ellentmondó szövetségi elnöki és tiszteletbeli elnöki beszámolókat a küldöttek azonos többséggel fogadták el) megmutatta: a kongresszus nagyrésze legszívesebben mindkét vonalat támogatná egyszerre. Viszont ha választásra kerül a sor, akkor a langymeleg folytonosság győz a hideg ráció által diktált magyar önelvűség fölött.

Szöcs Géza nyílt levele

A mérföldkönek ígérkező kongresszust a tájbasimuló politikával való szakítás helyett vélhetőleg Szöcs Géza kilépése teszi majd emlékezetessé az utókor számára. Az RMDSZ korábbi főtitkára, alelnöke valamint szenátora nem kapott meghívót az eseményre. Az EMK méltányos kérését, hogy platformok is meghívási joggal rendelkezzenek az SZKT-n, Szilágyi Zsolt logikus és jól felépített támogató érvelése dacára leseperte az SZKT kormánypárti többsége.

Szöcs Géza nyílt levélben közölte döntését a küldöttekkel, melyben összefoglalt gondolatai messze túlmutatnak a kilépés formális gesztusán, egy szereptévesztésben levő elit szomorú diagnózisát adják meg: „Az RMDSZ tehát – mellőzésemből ezt olvasom ki – csapást mért a kommunista diktatúrával való nyílt szembenállás értékére mint előzményre. Ennek az értéknek a folyamatossága ugyanis az RMDSZ aktív vezetésébe jelentős mértékben személyesen keresztül épült be, az RKP-funkcionárius vonal ellenpólusaként. Nem titek az sem, hogy az RMDSZ legelső programnyilatkozatai éppúgy az általam korábban – még ellenzékben – megfogalmazott értékekre épültek, mint ahogy később az RMDSZ számos elvi jelentőségű szövegéről is ismeretes, hogy létrejöttük nekem köszönhető. (...)”

E csíkszeredai kongresszusra tehát nem csak mint egykori vezető nem hívtak meg. Utólag is súlytalannítani kívánják mindazt, amit az erdélyi magyar közösség érdekeiért közel húsz éve írtam, tettem és mondtam – legyen szó az Ellenpontokról, a Szabad Európa rádióról, a washingtoni kongresszusról, a svájci parlamentről, a bukaresti szenátusról vagy az Európa Tanács parlamenti közgyűléséről. Hogy kinek, milyen propagandának fontos az, hogy e jogvédelmi küzdelem veszítsen jelentőségéből, azt igen könnyű belátni. Ha kompromittáljuk, majd mellőzzük a jogokért küzdő mohikánt – az egész mohikánügy válik érdektelegebbé.

Életem úgy alakult, hogy mindazt, amit lelkiismeretem fontosnak tartott, attól függetlenül kimondtam, hogy elküldenek-e egy párt kongresszusára vagy sem. Mindig azt írtam le, amit gondoltam – soha nem azt, amit a párt elvárt tőlem. Ezért már a Román Kommunista Párt is igencsak neheztelt, és meg is mutatta, milyen az, amikor egy párt megharagszik.

Nos, most az RMDSZ is megmutatja. És ahogy a szekus ezredesek is elvitatták tőlem annak a jogát, hogy költőként megszólalhatok-e az „erdélyi magyarság” nevében, ugyanúgy az RMDSZ vezetősége is mindent megtett az elmúlt években, hogy „legitimációt” elvitasza. Ha egy televízióban akár éjjel is elhangzott egy 15 évvel ezelőtt írott Szöcs Géza-vers, az RMDSZ-vezető

már tárcsázott is, és beleugatott a telefonba: miért legitimáljátok Szócs Gézát, akinek tisztázatlan ügyei vannak az RMDSZ-szel?

Így keveredett össze politika és költészet, pártfegyelem és szólásszabadság, legitimitás és legitimáció. Így eshetett meg az az irodalomtörténetünkben példátlan szégyen, hogy egy magyar költő kortárs irodalomban elfoglalt helyét a szerkesztőkre, díjazó testületekre, színházigazgatókra és mindenféle közvélemény-alakítókra gyakorolt nyomás révén a bukaresti érdekek kezdték meghatározni.

Hiszen amíg egy költő ismert és népszerű, addig „legitim” is. Nosza irtsuk ki a képernyőről, retusáljuk le a fényképekről, radírozzuk ki saját históriánkból, ne hívjuk meg a pártkongresszusra – akkor majd nem lesz legitim, úgy kell neki. Nem csinálhat több bajt.

1996 tavaszán az RMDSZ elnöke megpróbálta egy csak a Balkánon elképzelhető levéllel megfúrni jelölését a Duna TV egyik testületébe. A próbálkozás kudarcot vallott – leszámítva azt, hogy politikai kárt okozott a személyemet jelölő Fidesznek. Ám a levélben foglalt rágalmak miatt vizsgálatot kértem magam ellen.¹⁷ (...)

Számomra az RMDSZ eszmei arcát a lelkesedés, az eltökéltség, a hűség rajzolták ki és határozták meg. Hogy ez az arc miként és hogyan változott meg, hogyan öltötte föl mai vonásait, az nálam nagyobb drámaíró tollára kívánczó történet. Ezekben az eltorzult vonásokban nem nehéz fölismernem a minden másságot – adott esetben nyelvi, adott esetben nézetbeli másságot – hazaárulási váddal, hadbíróssággal, meghurcolással, rágalommal szankcionáló kizárólagosságot. Írhatnék totalitarizmust is – és írhatnék szenvedélyes, olthatatlan gyűlöletet minden és mindenki iránt, aki más mint „mi”.

„Mi” – akik hatalmon vagyunk; az országban vagy a pártban, mind egy: a lényeg, hogy belefajtsuk a szót mindenkiébe, aki más.”

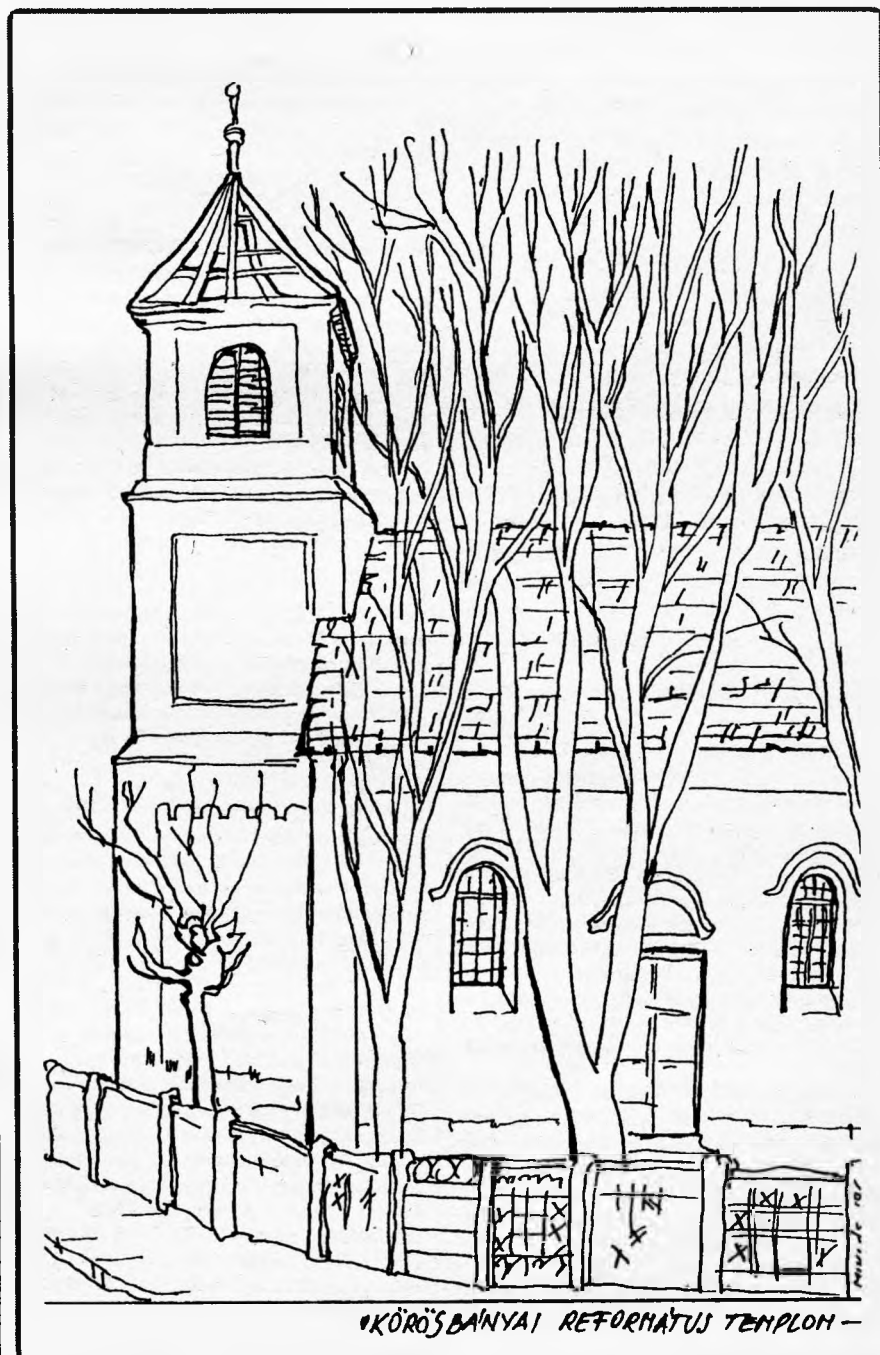
S a bentmaradtak?

Elvél elolvasása után sokunkban felmerülhetett a kérdés: mit tehetnek azok, akik vállalják egyelőre az előbb körbeírt körülmények között

a politikai harcot a Szövetségben belül? Az első lehetséges forgatókönyv a nyílt levél sugallatának megfelelő lépéssorozat: a szakítás és új szervezet alakítása. Szakítás ezzel a vezetéssel és ezzel a szervezettel, melyben a Toró. T. Tibor által találóan „komprádornak”¹⁸ nevezett elit bebetonozta magát és konzekvensen leszabotál minden olyan kísérletet, mely a Tökés László által kezdeményezett fórumorozathoz hasonlóan a Szövetség önmagához való visszatérését szorgalmazza.

A lépés logikus lenne, elvszerű és katasztrofális.

Logikus és elvszerű lenne, mert ebben a légkörben, melyet egyre inkább az orwell-i „duplagondol” jellemel, kooperativitás majdhogynem elképzelhetetlen. Katasztrofális lenne, mert a szervezet megmaradna, s akárcsak a Magyar Népi Szövetség az 1945-ös marosvásárhelyi áruulás után, továbbra is beseperné a magyarság szavazatait. A kilépettek pedig pillanatokon belül a politikai periférián találnák magukat, ahonnan nem lenne számukra visszatérés. Ma új magyar szervezetet alapítani Erdélyben, mely az RMDSZ képes lenne megverni a választásokon:

„KÖRÖSBANYAI REFORMÁTUS TEMPLOM –

lehetetlen. Az erdélyi magyar politikai alrendszer „befagyott”, „kiolvastásához” olyan médiaeszközök, olyan gazdasági háttér kellene, mellyel megítélés szerint jelenleg még a kormánypárti oldal sem rendelkezik. S akkor még nem szóltam arról, hogy olyan korszak következhet el hamarosan az erdélyi magyarság történelmében melyben szükség van az egységes és elvszerű fellépésre. Ilyen egységet az RMDSZ-en kívül középtávon lehetetlen megteremteni.

Nem marad más hátra, mint az adott keretek között a politikai közdelem felvállalása. Felkészülés a belső választásokra, erőgyűjtés a következő megmérettetésre, az SZKT ülések által biztosított nyilvánosság minél hatékonyabb kihasználására.

És ami legnehezebb, de ami erkölcsi kötelességünk: politikai támogatás a jelenlegi vezetés számára, amennyiben ez hajlandó visszatérni a brassói útra. Mert nem kétséges: felettébb visszatetsző dolog politikai karrieristákat támogatni, amikor éppen karrierjük védelmében rákényszerülnek a jó ügyet szolgálni. De az erdélyi magyarság jövőjét meghatározó módon befolyásolhatja az, hogy a Markó-féle vezetés felvállalja-e most, a közelgő poszt-koszovói korszakban az RMDSZ eredeti programját vagy sem. Ezért nem győzőm hangsúlyozni: a mai vezetésnek tudni kell: ha a jó irányba lép, nem lép üresbe.

Borbély Zsolt Attila

JEGYZETEK

¹ Az enyhe törést Markó Béla másodszori megválasztása okozta. Annak ellenére választották vissza tisztségébe Markó Bélát, hogy a Brassóban felvállalt programot nem teljesítette. Pontosabban még azt a részét sem, melynek megvalósulása egyedül a magyar politikai akarat függvénye volt. Az 1995. májusi kongresszus azt üzenne mindenkinek: a középmezőny támogatása nem függ a vezető politikai teljesítményétől, programhűségétől és elvszerűségétől.

² Az RMDSZ lényegében mindent feladott. Az utolsó szalmaszál, amibe kapaszkodhattunk volna, azaz az utolsó követelésünk, melyet az RMDSZ összes vezetője vízváltóként jelölt meg, az önálló magyar egyetem volt. Az 1998. október 3-i SZKT-döntés, mely ugyan a Szabályzat Felügyelő Bizottság szerint nem volt legitim, e feltételünket is a porba zújtta. Ma az RMDSZ úgy kormányoz, hogy nincs olyan követelése, melynek nemteljesülése esetén kilép ebből a politikai satuból. Ergo benne is

marad a kormány bukásáig vagy esetleges kiebrudalásáig.

³ Hátrébb vagyunk, mert kihagytunk egy történelmi helyzetet. A kormányzati szerepvállalás pillanatában megvolt a lehetőség, hogy az RMDSZ ország-világ előtt meghatározhassa, mi képezi programjának kvintesszenciáját, s mi az, amiről semmi szín alatt nem hajlandó lemondani. Ezt nem tette. Hátrébb vagyunk, mert eltelt még 3 esztendő s a már felsorolt hatalmas jelentőségű lépéseket Szövetségünk még mindig nem tette meg (statutumok, kataszter, belső választás – hogy most belső választások lesznek kataszter nélkül, az az eredeti célkitűzés megcsúfolása, olyan mintha fundamentum nélkül húznánk fel egy házat). Hátrébb vagyunk, mert most, 10 év után is elmondhatja a legnagyobb kormánypárt egyik vezetője, hogy nem fogalmaztuk meg, mit is értünk autonómia alatt. Tíz év RMDSZ-politika, hét év hivatalos autonomista politika és három év kormányzás után kormányzati partnereink még nem tudják mit értünk autonómia alatt. S ezúttal nem a jól bevett román ködösítésről van szó. Az RMDSZ valóban nem artikulálta egyértelműen idevágó elképzelését.

⁴ Most kivételesen nem az elhíresült Neptun-ügyre gondolok, hisz ha félszájjal is, de azt Markó Béla elítélte. S e véleménye mellett kitartott akkor is, amikor Frunda György üstökösszerű elnökjelölti pályafutása idején megpróbálta visszafele menően legitimizálni 1993-as félrelépését. Hanem a tavaly októberi manőverre, amikor az RMDSZ élcsapata a Petőfi-Schiller egyetem torz ötletének felkarolásával biztosított magának alibit a kormányon maradásra.

⁵ Kincses Előd mutatott rá a Népújságban, hogy több volt a hivatalból jelenlevő küldött (prefektusok, ügyvezető elnökség, SZKT-tagok stb.) mint a területi szervezetek által megválasztottak. Ezek tekintélyes része egzisztenciálisan kötődött a „folytonosság”-hoz, ahogy ügyes nyelvpolitikai fordulattal a Markó-párti erők nevezték favoritjuk harmadszori megválasztását.

⁶ Erdemes belegondolni, hogy tíz évvel a decemberi változások után a legtöbb helyi lapnál még mindig azok tartják kezükben a kulcspozíciókat, akik tevékenyen részt vettek a Román Kommunista Párt politikájának évtizedes dicsőítésében. Az a néhány teljesen kompromittálódott főszerkesztő, aki akkor háttérbe vonult, csak szemszúrásnak volt jó. Nemhiába nevezték annak idején a megújulás hívei találoán és némi iróniával az 1989 utáni sajtóbeli változásokat a „főszerkesztő-helyettesek forradalmának”.

⁷ (1. megjegyzés 1999-ben) Anélkül, hogy tudni lehetett volna, ki a választás nyertese. Ma az RMDSZ vezetői, jelesül Markó Béla és Frunda György igyekeznek letagadni, hogy akkoriban akár az Iliescu-féle TDRP-vel is koalícióra léptek volna. Szerencsére egyre-másra kerülnek elő olyan porosodó újságok, melyben fehéren-feketén bizonyítást nyer, hogy a Szövetség akkori vezetői a három, egyértelműen náci ihletettségű párton (a RNEP, a SZMP és a NRP) kívül minden párt irányában való nyitottságukat hangsúlyozták. (lásd például: Szabadság, 1996. február 12.)

⁸ (2. megjegyzés 1999-ben) Nem volt. Bár az is tény, hogy egyeseknek (Csapó Jó-

zsef szenátor, valamint Kónya Hamar Sándor, Mátis Jenő és Szilágyi Zsolt képviselők) különutas kezdeményezéseikkel, következetes kiállásukkal sikerült saját politikai tisztaságukat megőrizni.

⁹ (3. megjegyzés 1999-ben) E politikának vége szakadt, s a román hatalmi politika kirakatában való Fülöp Jimmy szerű transzparens-szerep (élő kirakati figura, aki időnként mosolyog s a gyomrára mutat) elvállalásán túl tavaly októberben egy egyértelműen megfogalmazott ultimátum visszavonásával a régi-új RMDSZ-vezetés fényesen igazolta: a hatalmi szerep megtartása fontosabb számára a Szövetség politikai hitelének, szavunk mindaddig kétségbevonhatatlan súlyának megőrzésénél.

¹⁰ (4. megjegyzés 1999-ben) Az előbb említett ultimátum-visszavonással az RMDSZ félregördítette a koalíciós partnerekkel való közös bukás útjából az utolsó akadályokat. A közös bukás önmagában heroikus is lehet megfelelő partnerekkel, hiszen kinek ne dobogtatná meg ma is a szívet Zrínyi Miklósék közös öngyilkos hősiessége. No de azért nézzük meg végre, 3 év után, kikkel menetelünk a szakadék felé!

¹¹ Az előterjesztés teljes szövege aktuális reflexiókkal megjelent a Magyar Kisebbség 1998/2-es, A kormányzás dilemmái c. számában. (217.o.)

¹² Markó Béla azt sugallta: ha az SZKT nem szab feltételeket, akkor a Tőkés László által előterjesztett követeléseknel többet is ki lehetne alkudni. Valójában, miként a történetek igazolták, a cél az volt, hogy a „libát” ingyen, illetve „ludas” (matyi) metaforánál maradva, néhány szolgabírói pozícióért adhassák oda s az alkuszok kezét ne kösse ebben a tragikusnak bizonyult manőverben semmilyen felsőbb szerv döntése.

¹³ Csapó József, Katona Ádám és jómagam „jegyeztük” az ellenszavazatokat, Sógor Csaba és Toró T. Tibor tartózkodott.

¹⁴ Mint közismert, az O.T. kézir. helyzetet teremtett: az SZKT összeülésekor már eldöntött tényként tálalta a sajtó az RMDSZ kormányzati részvételét, sőt, már a miniszterek neve is nyilvánosságot látott.

¹⁵ Lásd: Erdélyi Napló, 1999. január 5. valamint 12.

¹⁶ Habár az analógia teljesen egyértelmű a korábbi RMDSZ szabályozásbeli OT és a HT között, az OT-nak nem tagjai a SZKT frakcióvezetői s az Ügyvezető alelnökök („miniszterek”) tagjai viszont a bucaresti frakcióvezetők, ezáltal is biztosítva Bukarest hangsúlyos jelenlétét és Kolozsvár háttérbe szorítását.

¹⁷ Az esetről, mely az RMDSZ történetének egyik legszembetűnőbb eseménye – tételesem, hogy a Szövetség vezetése ahelyett, hogy üdvözölte volna egy magyar párt azon történelmi gesztusát, hogy a trianoni határokon átnyúlva, egy erdélyi személyiséget jelöl egy általa betölthető pozícióba, nekitámadt ennek a pártnak – részletesen szoltam „Az érdekelvű pártpolitizálás erdélyi térhódítása” címmel a Kapu 1998/6-7 számában megjelent eszmefuttatásomban.

¹⁸ Lásd: Kocsis Károly: A nemzeti szabadelvűség zászlóvivője, Kongresszus előtti beszélgetés Toró T. Tiborral, a Reform Tömörülés elnökével. (In.: Európai Idő, 1999/9, 2 o.)

JAVASLATOK ÉS INDÍTVÁNYOK

AZ RMDSZ VI. KONGRESSZUSÁHOZ

Köszöntő beszédem és tiszteletbeli elnöki jelentésem eszmei és gyakorlati megfontolásai alapján a következő javaslatokat és indítványokat terjesztem tisztelettel a Kongresszus elé:

1. Erdélyi helyzetünk feltárása

Clinton elnök nemrég tett, a kisebbségi kérdés romániai rendezését „*modellértékűnek*” minősítő kijelentésének – közvetett – cáfolataképpen, tudományos igényvel, rendszeres és módszeres formában tárjuk fel a Romániában nyolcvan éve zajló erőszakos asszimiláció, a kulturális etnikai tisztogatás és az államnacionalista homogenizáció bűnös nemzetpolitikáját.

(Erre nézve irányadó a Reform Tömörülés kezdeményezése, illetve Clinton amerikai elnökhöz intézett levele.)

2. A megújulási RMDSZ-fórumok újraértékelése

A Kongresszus vizsgálja felül az RMDSZ hivatalos vezetőinek a megújulási fórumokkal szembeni előítéletes viszonyulását, rehabilitálja a Székelyföldi, Partiumi, Nyárádmenti és Kolozsvári Fórumokat, javaslataikat és dokumentumaikat pedig építse be programjába és határozataiba.

3. A Kongresszus programértékű jelzavakként tegye magáévá és foglalja határozatba, illetve zárónyilatkozatába a következő célkitűzéseket:

- Vissza az RMDSZ Programjához!
- Vissza a Kolozsvári Nyilatkozathoz (1992)!
- Vissza a Brassói Kongresszushoz (1993)!
- Vissza a belső önrendelkezés elvén alapuló autonómiapolitikához!
- Vissza a pártoskodás útjáról az önkormányzati modellhez!
- Vissza a Tagsághoz, a Választókhoz! (A megjelölt irányvonal analógiái:
 - a Reformáció korában: „*Vissza a Szentírásához!*”
 - a nemzeti zene és irodalom esetében: „*Vissza a gyökerekhez!*”; „*Csak tiszta forrásból!*”)

4. Az Erdély-központúság program-ba foglalása

A Kongresszus, a Reform Tömörülés vonatkozó politikai irányvételének megfelelően foglalja a Szövetség Programjába az Erdély-központúság elvét.

Az európai integráció értékrendjébe beilleszkedő regionalizmus elve értelmében

markáns módon jelenítse meg és képviselje Erdély magyar, román, német és más nemzetiségű lakosainak regionális érdekeit.

Foglalja programjába az erdélyi románokkal kötendő stratégiai partnerség elvét (Szilágyi Zsolt képviselő elgondolásai szerint).

A kifejezett elvek mentén a Kongresszus konkrét formában tegyen javaslatokat az erdélyi – regionális – érdekeket hátrányosan érintő országos adórendszer és adóztatási, adóelvonási gyakorlat felülvizsgálatára és szükség szerinti, azonnali megváltoztatására.

5. Román-romániai magyar kerekasztal szervezése

A Kongresszus határozata értelmében az RMDSZ haladja felül eddigi, pártpolitikai kapcsolatokon alapuló magyar-román viszonyrendszerét, és a megelőző kongresszusok vonatkozó határozatait felújítva és megerősítve, határozott módon szorgalmazza egy román-romániai magyar reprezentatív kerekasztal összehívását.

Ez a kerekasztal a kollektív nemzeti képviselet és a partneri kapcsolatok elveinek megfelelően szerveződjék.

Tárgyát képezzék az összes függő, vitatott kisebbségi, valamint magyar-román vonatkozású problémák.

6. Kormánybeli részvételünk felülvizsgálata

Az Alapszabályzatnak és a már meg-ejtett törvényességi vizsgálat eredményének megfelelően a Kongresszus vizsgálja felül az SZKT 1998. október 3-i, kormányban maradásunkra vonatkozó döntését.

Általában, a jelenlegi helyzet és koalíciós kapcsolataink elemzése alapján is vizsgálja meg, hogy érdemes-e, nem káros-e továbbra is a kormányban maradnunk.

(Ebben a tekintetben irányadó Gazda József véleménye, aki szerint: ebben a kérdésben rendet kell teremnie a kongresszusnak.)

7. A magyar állami egyetem helyreállítás

A Kongresszus követelje a Bolyai Egyetem, az erőszakkal megszüntetett magyar nyelvű önálló állami egyetem jog szerinti helyreállítását Kolozsváron, továbbá a magyar nyelvű egyetemi oktatás

kiterjesztését más városokba (Marosvásárhely: Orvostudományi Egyetem; Nagyvárad: Partiumi Keresztyén Egyetem).

8. Románia nemzetállami státusának megváltoztatása

A Kongresszus tegyen konkrét törvényes lépéseket a Románia nemzetállami státusát rögzítő Alkotmány-cikkely módosítására.

9. Az aradi Szabadság-szobor helyreállítása

A Kongresszus tegyen konkrét lépéseket annak érdekében, hogy a megelőző kongresszus határozata értelmében, a román-magyar államközi kulturális program keretében, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 150 évfordulója alkalmából, ez év október 6-ig végre állítsák helyre az aradi Szabadság-szobrot.

10. Politikai nyilatkozat kibocsátása autonómia-ügyben

A jugoszláviai események nyomán előállott új helyzetre és a tervbe vett szövői rendezésre való tekintettel a Kongresszus bocsásson ki egy politikai nyilatkozatot a kisebbségi kérdés belső önrendelkezésen alapuló rendezése tárgyában.

11. Felhívás külföldön lévő erdélyiekhez

A Kongresszus messzehangzó Felhívásban forduljon a külföldön tartózkodó vagy külföldön maradni szándékozó erdélyiekhez, Magyarországon tanuló vagy ott rekedt ifjainkhoz, és hívja haza őket. A hazatérni akarókat ezúton kérje fel arra, hogy sorsunk alakításában és jobbra fordulásában vegyék ki részüket.

12. Új nemzetstratégia kidolgozása

Az RMDSZ VI. Kongresszusa tűzze ki célul egy új, az eddigieknél átfogóbb túlélési és megmaradási stratégia kidolgozását, mely egy, a Magyar Állandó Értekezlet keretében elkészítendő általános nemzetstratégia részét képezze.

A Kongresszus tanácskozásával és határozataival arra törekedjék, hogy hitet adjon a nemzetnek: a jövő reménységét.

Tisztelettel kérem javaslataim és indítványaim elfogadását.

INDÍTÉKOM: AZ AUTONÓMIA

Az alább közölt szöveget programmodosító javaslatként nyújtottam be az RMDSZ VI. Kongresszusát előkészítő Programmodosító Bizottsághoz.

Indítékom: éppen az autonómia, amelyre oly sokszor hivatkozunk, röpké fél oldalba van száműzve a jelenlegi programban, ráadásul olyan megfogalmazásban, amely többféle értelmezésre ad lehetőséget – hadd, ne mondjak példákat – közösségen belül és kívül. Ilyen módon belső feszültségek állandó forrása, nem teremt igazán megfelelő alapot a közös fellépésre, a közös stratégia kidolgozására. Ugyanakkor kifele, az egyértelmű megfogalmazásnak és az autonómiatörekvések minimális kibontásának a hiánya állandóan gyanakvásra ad okot. Mindezek mellett, korlátozó jellegű.

Ezt a részét a programnak javasoltam helyettesíteni egy átfogó keretprogram jellegű rendszerrel, amely – véleményem szerint megfelelő alapul szolgálhat egy mindenki számára elfogadható, közös stratégia kidolgozására. Ez a program a közösségi autonómiáról szól.

A KÖZÖSSÉGI AUTONÓMIA MEGVALÓSÍTÁSÁNAK PROGRAMJA

I. Községi autonómia. Autonóm közösség

A **községi autonómia** azt, a jogállam keretei között létrehozott intézményegységet jelenti, amelynek révén a romániai magyar közösség:

(I) gyakorolja jogát nemzeti identitásának védelmére és fejlesztésére;

(II) létrehozza a jövőbeli fejlődéséhez szükséges sajátos gazdasági, szociális, politikai, jogi és művelődési feltételeket.

A **községi autonómia megvalósításán** keresztül az RMDSZ a következő **célokat** követi:

– a közösség minden tagjának lehetősége legyen nemzeti kultúrájának és identitásának megőrzésére, nemzeti szimbólumainak használatára anélkül, hogy mindezért bármilyen nemű szociális, morális vagy jogi jellegű negatív megkülönböztetés érje;

– jogi keret biztosítása az anyanyelv korlátlan használatára az igazságszolgáltatásban (a közjogi és bünygyi perekben), a helyi közigazgatásban, a közrendi és a bünygyi vizsgáló hatóságokkal való érintkezésben, az egészségügyi és társadalombiztosítási hálózatban;

– az anyanyelvű közoktatás biztosítása minden szinten és minden formában, a közösség által azonosított szükségletnek megfelelő számban és módzatokban;

– közösségi szervezetek létrehozása a következő működési területeken: szociális programok; gazdasági-pénzügyi tanácsadás és együttműködés; a mezőgazdasági termelők támogatását szolgáló programok.

Cél a közösségi autonómiának **alanyi alkotmányos jogon** való elismertetése és kezelése, jog, amelyet az autonóm közösség gyakorol legitím képviselője, az RMDSZ által, és amelynek értelmében a közösség az igazságszolgáltatáshoz fordulhat azokkal a hatóságokkal szemben, amelyek ezt a jogot megsértik.

Az **autonóm közösség intézményeinek** legitimitását általános, szabad, közvetlen és titkos választások biztosítják, amelyen az önként vállalt identitás elve alapján a közösség összes (felnőtt) tagja részt vesz (vehet).

Az **autonóm közösség hatáskörébe** tartozik:

általános téren

– a közösség életét szabályozó intézmények szervezése, a **helyi autonómiák (önkormányzatok)** területén pedig, azokban az övezetekben, ahol a magyar lakosság többségben van, egy speciális státútmra alapozott, **különleges és sajátos jogi rendszeren** (sajátos státuson) keresztül.

– az autonóm önkormányzati intézmények szervezése,
– a helyi adminisztratív területi egységek határainak esetleges módosítása,
– terület- és városrendezés,
– a helyi és regionális érdekek összehangolása.

A **sajátos státus**, érdemben, a következőkre vonatkozik:

– a magyar nyelv korlátlan használata a román (hivatalos) nyelv mellett minden állami intézményben;
– köztisztviselők kinevezése kizárólag az autonóm közösség jóváhagyásával és/vagy ennek javaslatára;

– a rendőri karhatalomnak az autonóm közösség általi szervezése;

– több helyi közigazgatási egység (helyi önkormányzat) társulásának lehetősége regionális (övezeti) rendszerekben, megfelelő öngazgatással;

– az övezeti fejlesztés szervezése (területrendezés, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, városrendezés stb.) a terület lakosai akaratának megfelelően; a kérdésben a legmagasabb szintű illetékes az autonóm közösség.

II. A megvalósítás módozatai, eszközök

A **községi autonómia megvalósítása** egy **fokozatos folyamat**, amely a jogállam normarendszere által behatárolt keretek között zajlik, a következő szakaszokban:

– az intézményes struktúrák létrehozása a jelenleg érvényes törvények keretében (helyi közigazgatási törvény, a társulásról szóló törvény stb.);

– az autonómia jogkörének bővítése: (I) törvényt módosítások révén a jelenlegi Alkotmány keretében, (II) az Alkotmány módosítása által, (III)

az európai és nemzetközi intézmények vonatkozó előírásainak alkalmazása révén.

A **községi autonómia megvalósítása** ugyanakkor egy **rugalmas folyamat**, amelyben a következő **elvek** érvényesítése kerül előtérbe:

– a **szubszidiaritás** – a magyarok által többségben lakott területek autonómiájának kialakítása esetében;

– a **konzociáció** – a közösségi autonómia általános kereteinek kiépítése folyamán;

– a **nemzetközi támogatás érvényre juttatása** – a kisebbségek kollektív jogainak elismerése terén.

A Szövetségi Képviselők Tanácsa saját tagjai sorából létrehoz egy bizottságot, amely a különböző érintett területek (jog, adminisztráció, pénzügy, szociális kérdések, információ stb.) szakértőinek bevonásával kidolgozza a **községi autonómia stratégiáját**.

A stratégia kidolgozásához szükséges adatbázist, amely az alábbi adatokra vonatkozik:

– a magyar lakosság hozzájárulása az ország költségvetési bevételeihez,
– a magyar lakosság hozzájárulása az ország költségvetési bevételeihez,
– a magyar nyelvű oktatás szükségletei,
– kulturális intézmények igénye stb.
– az Ügyvezető Elnökség bocsátja a Stratégiai Bizottság rendelkezésére.

A községi autonómia, mint a magyar közösség szabadon vállalt opciója, amely túllépi az egységes és általános jogi rendszer kereteit és amely egy, a román állam közvetlen érdekeit meghaladó intézményrendszer kialakítását feltételezi, az állam által biztosított, költségvetési támogatáson túl a közösség tagjainak az autonómia nyújtotta haszonnal arányos **anyagi támogatását** kell élvezze. Ugyanebben az értelemben elkerülhető az autonóm közösség **hitelbankjának** létrehozása.

Az SZTK Stratégiai Bizottsága javasolni fog egy önadóztatási rendszert, amely meghatározni hivatott:

– a részvételt a közösségi tőke megalapozásában;

– a bevételek összegyűjtésének módját.

Az RMDSZ mint a romániai magyar közösség legitím képviselője saját szervezeti struktúrájára építi rá a magyar autonóm közösség intézményeit. Ennek megfelelően, a Stratégiai Bizottság javaslati nyomán és ezeknek az SZTK általi elfogadása után, a létrehozott szervek teljes fokú legitimitásának és tekintélyének biztosításának és tekintélyének biztosítása érdekében módosul az Alapszabályzat. A községi autonómia stratégiáját a közösség tagjai népszavazással fogadják el.

Bucur Ildikó

Kolozsvár, 1999. május 6.

KOSZOVÓ ÜRÜGYÉN

Vajon az egész atlanti régióban úgy gondolnak az albánokra, mint mi? Bizonyára nem, mert sok „felvilágosult” nyugati polgár a szerbek mellett tünnet, s nyilvánvalóan az ő oldalukon áll a legnagyobb szláv állam, Oroszország is. De Csehországban is elég nagy a szerbek iránti rokonszenv. Valóban csak rokonszenvről van szó? A cseheknél ez valószínűsíthető, de itt is gondolni kell a kisanant reminiscenciára. Oroszország esetében a rokonszenven átlátszik az a törekvés, mely arra irányul, hogy az elvesztett szuperhatalom szerep helyett legalább valamiféle nagyhatalmi státust szerezzenek.

S a mi érzéseinket csupán emberbarátság, humanizmus hatja át, vagy felfedezhető valami magyar aggodalom is? Hiszen a szerb, mint uralkodó nép századunkban nem először tizedeli meg a vele együtt élő népeket. Emlékezzünk csak a közelmúlt boszniai (és horvátországi) vérengzéseire és dúlásaira, amelyek bizony ősi magyar településeket is érintettek. De még inkább jusson eszünkbe, hogy mi történt 1944 őszén a bácskai, bánági és dél-baranyai magyarokkal. Gyöngyösi János külügyminiszterhez írt levelében Mindszenty József bíboros 40-50 ezer magyar áldozatról ír. Illyés Gyula naplójában (1945. június 5.) ez olvasható: „negyvenezer magyart a Délvidéken megöltek”. De ennél kisebb számok is felmerültek az idők folyamán. A szám azért bizonytalan, mert a gyilkosok nem szokták lajstromozni áldozataikat. Az orosz csapatok után bevonultak Bácskába Tito partizánjai, s bevezették a katonai közigazgatást. A körzet parancsnoka, Ivan Rukovina vezérőrnagy 1944. október 22-én felszólította csapatait „a nemzeti jövő és a területnek délszláv jellegének megőrzésére”. Sokszor hitetlenkedve hallgatjuk az albánokon (s előzőleg Boszniában) elkövetett rafinált atrocitásokat, de ha felidézünk, hogy mit csináltak a magyarokkal 1944-ben, minden hi-

hetővé válik. A „Hideg napok” szerzője, Cseres Tibor a „Vérbosszú Bácskában” című könyvében leírta az újvidéki vérengzés tízszeres szerb bosszúját. Ebben olvasható például: „Ha elevenen nyúztak valamely kiváltságosan büntetendő személyt, holmi módos falusi bírót vagy otthon rekedt ügyvédet, orvost – bizony a partizánok némelyikét ájulás környékezte. Mert-hogy nők is nagy számban vettek részt ezekben a kegyetlenségekben.”

Honnan e kegyetlen gyűlölet? Bíborbanszületett Konstantin írja „A birodalom kormányzásáról” című művében a szerbekről, hogy általában jellemzi őket a xenofóbia (idegengyűlölet). Amikor a török elől menekülve fölfutottak Szentendrőig, Komáromig, Miskolcig, majd mikor Bácskát és a Bánágot is elárasztották, az idegen magyarok között átmenetileg elfeledkeztek erről a jellemvonásukról, hálából, hogy befogadtuk őket. Meggyőződésem, hogy Konstantin általánosítása, mint minden általánosítás megkérdőjelezhető. De csak az általánosítás!

1848-ban azonban elfeledkeztek már arról, hogy mégiscsak mi fogadtuk be őket és nem fordítva. E feledékenységet előmozdították az osztrákok is, kihasználva a szerbek aspirációit. Báró Piret osztrák tábornok, Temesvár főparancsnoka a szerbeket rabló csőcseléknek tartotta. Véleményét így írja le Szekfü: „...ezek nem hiába (voltak) alattvalói a portának, török módra gyilkolnak, rabolnak, gyűjtogatnak, az obligát fejlevágás is divatos még náluk.” Meg kell jegyezni, hogy a vidék román lakosságát sem kímélték. Arról se hallgassunk, hogy nem maradt el a magyar megtorlás sem. Leiningen-Westerburg Károly, a később Aradon vértanúságot elszenvető tábornok erről elítélően ír Becskereken 1848. november 6-án kelt levelében: „Napontint több szekér, tele ráccal, többnyire nőekkel és gyermekekkel

érkezik előőrseinkhez... A katonai parancsnokságok befogadják e szegény szökevényeket, a polgári hatóság ellenben valamennyit kiirtaná, ha tehetné. (A szerb dúlást ugyanis a civilek szenvedték el – T.B.) Számptalan rácot akasztottak föl, ma is kivégeztek hármat. Nem akarom kutatni, vajon ez-e a legjobb módja meghódoltatásuknak; engem undor fog el ilyen eljárás láttán.” A retorzió, ha nem mértéktelen, talán indokolt lehet, de nem okvetlen célravezető. Ez a vélemény indította Leiningen-Westerburgot arra, hogy az idézett sorokat leírja. Az az igény csendül ki soraiból, hogy az igaz embert nem vezérelheti a bosszú (ami csak újabb bosszút generál), hanem csakis a békevágy.

Trianon és ami utána következett, éppen elég okot szolgáltatott volna a vak gyűlöletre, mégsem az újvidéki kegyetlenséget vállaljuk, hanem a bajsai magyarok magatartását, amit ugyancsak Cseres Tibor ír le idézett könyvében: „Bajsán nagy vita folyt a becsületes, jó érzésű szerbek és az alja nép között. A csőcselék nagy magyarmészárlásra készült. Elsőnek Németh Béla plébánost akarták kivégezni, nagy előkészülettel. A falu végén már megásatták vele a sírját. (...) Amikor odagyültek a józanabb szerb elemek, kicsavarták a gyilkos szándékúak kezéből a fegyvereket. És végleg, mert hazaengedvén a plébánost, emlékeztették a bosszúra készülöket az 1941-es időkre, amikor a magyarok álltak jót a szerb bajtársaikért.”

Népünk és hazánk szeretete a legmagasztosabb érzés, s mondhatni, hogy tulajdonképpen a krisztusi szeretet-parancs kiterjesztése. Ha valaki ezt a tiszteletre méltó érzést mások, más népek gyűlöletével kapcsolja össze, az végső fokon saját népének is árt. Ugyanúgy csak helyeselhető, ha magunknak, népünknek gyarapodást, gazdagodást kívánunk, de ha ez mások, más népek kárára valósul meg, azt

kárhozható kell. Különösen így van ez Európának ezen a viharos tájkán, ahol a történelem bizony összekevert családokat, népeket.

Ez a másokat gyűlölő, túlzó szeretet megalomániába, vagyis a „nagy”-ság megalapozatlan hajszo-lásába csap át. Nagy és rendkívül dicső lesz a múlt, nagy lesz az ambíció, s az emberekben kialakul egy megalapozatlanul „nagy”-szerű jö-vőkép. S történelmi példát lehetne erre felhozni, de ma Szerbia példája a legaktuálisabb. Jó száz éve meghatározó eleme a szerb politikának Nagy-Szerbia álma. Erről egy kivételesen tárgyilagos értelmi-ségi, Bogdan Bogdanovics építész, egy ideig Belgrád polgármestere a következőket mondta: „A bajok gyökere a múlt századba nyúlik vissza. A felemelkedést Nagy-Szerbia álmában keresték. Sajnos, so-kan ma (1991-ben – T.B.) is ezt teszik. Nagy-Szerbia azonban egy teljesen üres politikai fikció. A Nagy-Szerbiáról szótt álom hajszo-lása közben elvesztegettek száz évet.” Bogdanovics világosan látja, hogy „a XXI. század Európája már nem tűri meg az ilyen államokat. Mindent át kell értékelni, felül kell vizsgálni.” Szomorúan állapítja meg: „Ha szorgalmasan nekilátunk volna, kialakulhatott volna egy magabiztos polgári állam.”

E helyett valaki kitalálta: „Ahol szerbek élnek, ott van Szerbia”. Ennek következménye, hogy például a Horvátországban élő szerbek jogait biztosítani akarják, de eszük-be sem jut, hogy a Szerbiában lévő Koszovó albánjait is ugyanolyan jogok illetik meg, mint a Horvátországban lakó szerbeket. E nagy-szerb mentalitás abszurd voltát mi sem bizonyítja jobban, mint ha azt mondják, hogy „Ahol albánok élnek, ott van Albánia”.

Az első világháború éveiben írta Seton-Watson az „ahol szerbek élnek...” elvvel egyezően „Szerbia legfőbb célja a háborúval kapcsolatban könnyen megállapítható. Nem célja szomszédos területeket meghódítani (az én kiemelésem – T.B.) ...hanem a délszláv – és pedig mind a szerb, mind a horvát, mind a szlovén – faj teljes egyesítése egyetlen állam keretein belül.” E nemes célt magukévá tették a győztes hatalmak, s megalkották a Szerb-Hor-

vát-Szlovén Királyságot, melyből 1929-ben Jugoszlávia lett. Milyen jól hangzik ez az *egyesítés!* S milyen összhangban van Clemenceau véleményével, mely szerint „a háború felszabadító háborúvá alakult át, az elnyomott népek felszabadulásáért folyó közdelemmé”! S mily összhangban van Wilson tizennégy pontjával, a népek önrendelkezési elvével. Mert Koszovó kérdése a Párizs környéki békekhez, 1919-20-ig nyúlik vissza. A mai népirtást akkor tették lehetővé, amikor a Nagy-Szerbiáról álmodók tételét, hogy tudniillik „ahol szerbek élnek, ott van Szerbia”, elfogadták, persze mindenféle szép megfogalmazásban, s a vesztesekre rákényszerítve.

Amit a Wilson-féle hírhedt Tizennégy Pont (1918. január 8.) X. pontja úgy fogalmazott meg, hogy „Ausztia-Magyarország népei részére... meg kell adni az autonóm fejlődés legszabadabb lehetőségét”, azt Seton-Watson – mint láttuk – így mondta: minden délszláv – „egyetlen állam keretein belül”, de ugyanakkor hazug módon azt is hozzátette: nem céljuk „szomszédos területeket meghódítani”. Mit jelent a „legszabadabb lehetőség”? Nyilván azt, hogy ha a délszlávok úgy akarják, akkor a „legszabadabban magukhoz csatolhatják egy másik állam területét. A Tizennégy Pontot kiegészítendő, Wilson 1918. február 11-én kiadott Négy Elvet. Ezekben még szebb szövegek olvashatók: „Mi új világrendet kívánunk teremteni, amely a jog és igazság messze világító ... elvén nyugszik, nem pedig önzésen (?) ... Senkit sem szabad a tárgyalásokból kizárni.” Ez úgy valósult meg, hogy a magyar delegátusokat – kizárták!

Egy másik Elv szerint: „Népek és tartományok nem cserélhetők egyik főhatalomtól a másik főhatalomhoz ... mintha azok csupán vagyontárgyak volnának.” Ennek jegyében több százezer, illetve több millió magyar, szlovák, rután, albán stb. került egyik államból a másikba. S hány „tartomány”: Erdély, Bosznia, Horvátország stb. Ne gondoljuk persze, hogy itt valami sötét összeesküvés történt, de igenis volt jól megszervezett vagy spontán összeműködés. A Szövet-séges és Semleges Országok Szabadkőműves Kongresszusán (Pá-

rizs, 1917. június 28-30.) egy Milicsevics nevű naiv szerb szabadkőműves azt indítványozta, hogy az elnyomott nemzetek népszavazás útján nyilvánítsák ki, melyik államhoz kívánnak tartozni. A javaslatot – természetesen elutasították.

Szép elvek, szép szólamok, szép ígéretetek, a mindezek után – békediktátum. S egy szétszabdalt sok-nemzetiségű államból lett négy, s ezek közül mára már csak egy létezik. Tehát nem lehet azt mondani, hogy a nemzetközi politikában lehet csalni, hazudni, félrevezetni, becsapni, hamisítani, mert Isten malmai örölnék, ha lassan is. De ha a két párizsi béke győztes diktálói nem diktálnak, hanem először is megismerik azt, amiben döntenek, okosan mérlegelik a dolgokat, és nem alkalmazzák a „Vae victis!” elvet, hanem meghallgatva a legyőzötteket is, *felelős* döntést hoznak, akkor – most csak évtizedünk nyomorúságairól szólva, nincs Bosznia és nincs Koszovó! Felelőségüket növeli az a tény is, hogy még ott sem tartottak népszavazást, ahol kifejezetten kérték azt. Az osztrák kormány jegyzékét, melyben sajnálatukat fejezik ki a miatt, hogy „Nyugat-Magyarország német népességének ama kifejezett óhaját, hogy ... tartsanak népszavazást a területnek Ausztriához csatolása kérdésében, nem hallgatták meg. Ha akkor magukévá teszik az érintettek kérését (mint Dániában és kivételképpen Sopronban), akkor ma nincs Burgenland, nincs bőszi probléma (mert Csallóköz magyar), s Bácska északi része és Erdély jelentős területei Magyarországhoz tartoznának. Lényegében érvényesülne az etnikai és az önrendelkezési elv! De hát Csehszlovákia létrehozásáról szólva bevallotta Tardieu volt francia miniszterelnök a „La Paix” (A béke) című művében: „Választanunk kellett a népszavazás és Csehszlovákia megalkotása között.” Ugyanezt elmondhatta volna Jugoszláviával kapcsolatban is.

Gibbs angol történész írta „Ten Years After” (Tíz évvel később) című könyvében: „A békeszerződésnek elméletileg a „népek önrendelkezési jogára” alapított területi rendelkezései tucatnyi Elzász-Lotharingiát létesítenek Európá-

ban, holott egy is elég fekély volt Európa testén."

S itt tegyük egy kis kitérőt! Elzász-Lotharingia ürügyén. Bárán mondhatjuk, a magyarság nagyobbik része nem valami szerbel-lenességből ítéli el az albánellenes atrocitásokat, hanem az igazságtalanul bántottak, a gyengék, vagyis az igazság pártján áll. Amikor 1870-ben a porosz király kijelentette, hogy be fogják kebelezni Elzászt és Lotharingiát, Simonyi Ernő képviselő október 31-én tiltakozott a terv ellen a parlamentben. Ezt A. Lefavre bécsi francia konzul levélben köszönte meg s egyetértve a képviselő nézeteivel prófétai mondatokat írt le: „... ha ez az erőszakos foglalás Franciaországban beteljesül, egy állam, egy nemzetiség sincs biztonságban következei ellen”. 1871. január 28-án, mely napon Párizs elesett, Irányi Dániel újból tiltakozott a német terv ellen. 1871. február 20-án Csanády Sándor 248 hajdúszoboszlói polgár kérvényét mutatja be, majd több képviselő ezer aláírással alátámasztott petícióját terjesztik elő. 1871. március 30-án pedig Hajdú Ignác képviselő tesz le a tisztelt Ház asztalára 18 000 polgár által aláírt tiltakozást.

1919. február 28-án Eduard Herriot szenátor előadást tartott „Csehország feltámadásáról”. Beszédében emlékeztette hallgatóságát arra, hogy 1870-ben a cseh képviselők tiltakoztak a két tartomány elszakítása ellen. S mikor egy Párizsban tanuló magyar ifjú levélben hívta föl a politikus figyelmét a durva tévedésre, egy furcsa, tömör választ kapott: „Őszinte köszönettel az érdekes közlésért.” Ehhez nem kell kommentár! Legfeljebb annyi: jobb, hogy e történetben is nem csehek, hanem magyarok voltunk. Inkább minden elismerés nélkül, de álljunk ki az igaz ügy mellett, mint fordítva.

De itt most nem rólunk van szó, hanem a többször becsapott, szenvedő albánokról és a többször becsapó, de szintén szenvedő szerbekről. E szenvedések oka az, hogy az első világháborút befejező békediktátumok hazugságon, csaláson és erőszakon alapultak. Azóta is szenved Európát (a világot) ennek következményeit: egy újabb, minden

eddiginél több nyomorúságot hozó világháborút, náci, majd kommunista diktatúrát Európát jó részén, s a végén Boszniát és Koszovót. E következmények – sajnos – egyaránt sújtják az ártatlanokat és a bűnösöket. Mégis reméljük, hogy végül a sok fájdalom, könny, nyomorúság és áldozat után Koszovóra is rámosolyog a béke és boldog-

ság napja, s ez a szerencsétlen szerb népnek is javára fog szolgálni. Mert boldog Koszovó nélkül nincs boldog Szerbia. S hogy végül magunkra is gondoljunk: a bácskai, bánási és dél-baranyai magyarok nyugalma, biztonsága is attól függ.

Török Bálint

A MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE Küldöttgyűlésének állásfoglalása KOSZOVÓRÓL

A szerb hadsereg és rendőrség brutális népiirtást folytat Koszovóban. Száz ezret tettek és tesznek hazátlanná és földönfutóvá. A történelem véres diktatúráinak, a pusztító nacionalizmusoknak ismert módszerei ezek: elűzés az otthonból, kiűzés a szülőföld biztonságából. Százados közösségeket tépnek szét, családok tízezreit csonkítják meg. Koszovóban a szerb hatalom az önértékében fölkelt népet bünteti. Koszovóból rabszolgautak kígyóznak a világba. Az ég alá menekült emberáradat. A megelevenedett középkor.

A NATO a védtelenné, hazátlanná vált emberek védelmében folytat háborút. A XX. században kisebbségi érdekvédelemért ilyen erővel még nem folyt háború. Koszovó drámája világügy lett. Egy kisebbség kiirtásának tragédiája világesemény. Világgond.

E drámában tör felszínre elemi erővel az önrendelkezés, az autonómia, az önkormányzatiság, az önszerveződés formája és igénye.

A NATO katonai beavatkozása a Balkán és Közép-Kelet-Európa nemzetállamai nacionalizmusainak alkonyát is jelenti. A kisebbségi nyelvek pusztításának, megaláztatásának a végét. A kisebbségek közösségi akaratának jogát és érvényesítését.

Szemünk előtt folyik a Trianon utáni idő nagy fellegvárának omlása: történelmünk újraépítése.

A Jugoszláviában dúló háborúban szenved a vajdasági magyarság is.

Egyek vagyunk a délvidéki magyarsággal, minden emberrel, minden határon kívüli magyar közösséggel, amely önrendelkezésre: közösségi akaratának, jogának kivívására és annak érvényesítésére törekszik.

Erélyesen tiltakozunk az ellen, hogy az etnikai tisztogatásra magyar nemzetiségű fiatalokat sorozzanak be a szerb hadseregbe.

A Magyarok Világszövetsége részese, munkálója, támogatója kíván lenni a nemzetiségi önrendelkezés elve érvényesülésének.

Budapest, 1999. május 29.

A Magyarok Világszövetsége Küldöttgyűlése

A Hol és a Mikor

EGYED PÉTER VITÁJA SZENTIMREI KRISZTINÁVAL

Az Erdélyi Magyarság IX. évfolyamának 34. számában (1998. április, május, június) közli Szentimrei Krisztina írását, „Bal” és „jobb” az erdélyi magyar politikában címmel. Gondolatmenetét valamelyest idéznem kell, mert enélkül értékeléseit és minősítéseit sem lehetne követni.

A szerző rövid összefoglalása szerint (Körösényi András „alaptanulmánya” nyomán): „a politikai jobb és bal csak két tengelyre, a gazdasági és a politikai tengelyekre bontva értelmezhető koherensen. Ennek megfelelően a gazdasági tengelyen a jobboldal képviseli a szabad piacnak minél nagyobb teret kivívni igyekvő, nonintervencionalista gazdaságfilozófiát, míg a baloldal a szociális háló szövögetőit, az állami beavatkozás híveit. Az ideológiai tengelyen a bal kozmopolita, urbánus, világi kultúrát és világméretűt jelenít meg, a felvilágosodás korának antropológiai optimizmusától és racionalizmusától áthatva, míg a jobboldal az embert hagyomány-kötötte lényként tételezi, a vallásos-nemzeti tradíciókat fontosnak tartja, s organikus társadalomképben gondolkodik”. (id. lap 7.) Ha a szerző úgy hiszi, hogy ez így van, szíve joga. A tudományos írás etikája szerint azonban jeleznie kellett volna, hogy vannak ezzel messzemenően ellentétes vélemények is. Például Norberto Bobbio, az olasz gondolkodók doyenje, a politika-filozófia egyik legjelentősebb jelenkori képviselője, egy század tapasztalatának birtokában azt mondja, hogy manapság a bal döntő része a magánosítás és a piacgazdaság mellett van. Továbbá, szerinte a baloldaliság ma nem annyira eszmerend-szer, mint egy csoport önmagára vonatkozó értékmeghatározása. Mondja még azt is, hogy a baloldal a félresodortak, az elesettek, a kisebbségek, a szegények felé fordulás kultúrája. (Bobbio egy nagyszerű könyv, a *Destra e Sinistra* szerzője, itt idézett gondolatait azonban egy interjúból választottam: Sergio Benvenuto: *Destra e Sinistra*. Conversazione con Norberto Bobbio. Tempo Presente, 1994.X. (IV. 166) 34-46). Gondolom,

Egyed Péter vitáirátának már csak azért is adott örömmel helyet szerkesztőségünk, mert azt bizonyítja: lapunkat nemcsak forgatják, de olvassák, sőt egy-egy publikáció továbbgondolásra is készlet.

manapság lehetetlen a „bal” történetiségétől eltekinteni.

A második észrevételem egy fontos politológiai közhely hangsúlyozása: nevezetesen arról van szó, hogy manapság tiszta szocializmus, liberalizmus és konzervativizmus nincs, minden gyakorlatilag működő gazdasági-társadalmi doktrína (és annak pártideológiai megjelenése) e nagy elméleti irányzatok valamilyen nemzeti elegye. A kutató legfontosabb feladata (és a nehézség) éppen a „helyi” nemzeti változat összetételi törvényeinek megtalálása. (L. Kolakowski: *Hogyan legyünk konzervatív liberális szocialisták?* Magyar Lettre Internationale. 1992. 4. 25.)

Szentimrei Krisztina írásának legfőbb módszertani érdekessége aztán az lesz, hogy a szöveg 2. szakaszában kijelenti: a hagyományos „bal”-”jobb” értékosztás mentén lehetetlen definiálni az erdélyi magyar politikai elitet, ehelyett egy korrekciót kell alkalmazni. Az erdélyi magyar értelmiség mércéje így az organikus, etnikai nemzeti közösség paradigmája lesz, ehhez hozzáadódik a nemzeti függetlenség eszméje, a tradíciók ápolásának kötelme. Ehhez képest jelennek meg az autonomista politikusok, s velük szemben, mondjuk az opportonusták, aztán meg a nemzetiek és nemzetietlenek. (3.2.) Puff.

Nem kívánom minősíteni azt az eljárást, amelynek során társadalomtudományos mezbe öltöztetnek egy egyszerű leminősítési eljárást, feltételezésem szerint Szentimrei Krisz-

tina tudja, hogy – hosszú távon – a tudomány instrumentáriumával, célrendszerével – és a tények tiszteletének etikájával nem lehet visszaélni. (Ha valaki összehasonlítani jelen írását a *Kapu* 1995. novemberi számában (38-40) megjelent változattal, megdöbbentő egyezéseket találna.) Az ellen viszont senkinek nem lehetne kifogása, ha a szerző a politikai publicisztikában maradna, persze a vitáirát vagy pamflet magyar irodalomban is megszokott nagyszerű logikája szerint.

Tényekről beszéltem, ezért nem lehet feladatomban annak értékelése, hogy miként minősíti Szentimrei Krisztina az RMDSZ egykori és mai politikusait, tagszervezeteit, platformjait (beleértve az RMDSZ-platform Szabadelvű Körét), ez alkalmazási jogi kérdés. Mivel azonban egyike voltam azoknak, akik a Szabadelvű Kör 1997. január 31-i, a Bolyai Egyetem kérdéskörével foglalkozó vitafórumát megszervezték, kénytelen vagyok az ezzel kapcsolatos félreértések egyikét-másikat megcáfolni, és ha lehet, eloszlatni. Lássuk tehát az Erdélyi Magyarság szerzőjének megállapítását: „Második, szintén jól kiválasztott pillanatban történt „bejelentkezésük” (mármint a kolozsvári baloldali-liberális értelmiségieké) már a szabadelvű táboron belül is kisebb támogatottságot élvezett. A „liberális balközép” kozmopolita kemény-magja, Cs. Gyimesi Éva, Magyar Vincze Enikő és Magyar Nándor László Bolyai Egyetem elleni elhíresült „kiállása” még a saját táborban is ellenérzést keltett. Az okozott kár viszont hasonló nagyságrendű volt: 1997 elején a kolozsvári székhelyű Bolyai Egyetem követelése össznemzeti óhaj volt. Alkuba bocsátása szóba sem kerülhetett.” Nos, *malgré elle*, Szentimrei Krisztina itt valóban fején találta a szöveget: pontosan a romániai magyar egyetem székhelye és elnevezése, jogi státusa kezdett alkuba kerülni! És szomorúan kell megállapítanom, hogy az utóbbi évek nem egy felelős politikusának nyilatkozata szerint, magyar-

magyar relációban! – olvassuk csak a sajtót – a kolozsvári Bolyai Egyetem követelése nem volt „össz-nemzeti óhaj”. És most lássuk a szerző szövegéhez csatolt (9.) láb-jegyzetet: „Január 31-én a Szabadelvű Kör vitafórumot rendezett „A magyar nyelvű oktatás – megváltozott helyzetben” címmel. Az elhangzottakat a *Szabadság* ismertette kivonatossan. A vitafórum négy főelőadójának Cs. Gyimesi Éva, Magyar Vincze Enikő, Magyar Nándor László és Egyed Péter szavaiból kiolvasható (sic) alaphipotézis, hogy az önálló magyar egyetem létrejöttének nincsenek meg az objektív feltételei, létrehozásának tehát *nem* a román politikai akarat hiánya a fő akadály.”

Szentimrei Krisztina *nem* olvasta A Hét XXVIII. évfolyamának (1997. február 21.) 8. számában, a 9. oldalon megjelent felszólalásom teljes és változatlan szövegét – amelyben állításával szemben, teljesen mást mondok. Azt még csak feltételezni sem merem, jóindulatának kétségbevonására nem lehetvén semmi okom, – hogy mondanivalóm lényegét tudatosan elhallgatja. De ezek után, gondolom, jogom lehet arra, hogy a magyarországi olvasó is megismerhesse – akár kivonatossan is – érvelésemet, amelynek lényege mindenkor az volt, hogy a magyar egyetem helye filozófiai szükségszerűséggel – Kolozsvár. Hangsúlyoznám még, hogy: 1. ha a Szabadelvű Kör a Bolyai Egyetemmel kapcsolatos állásfoglalást akart volna közzé tenni, akkor nem vitafórumot szervez; 2. de ha mégis a Szabadelvű Kör állásfoglalásáról van szó, azt akkor – talán – mégis a Platform (művelődési kérdésekben illetékes, akkori és mai, alulírott) alelnöke képviseli; 3. Cs. Gyimesi Éva sohasem volt a Sz.K. tagja. (Egyébként a Szabadelvű Kör állásfoglalása megjelent a kolozsvári *Szabadság* hasábjain, de Szentimrei Krisztina erről sem tesz említést.)

A Szabadelvű Kör és a kolozsvári székhelyű önálló állami magyar egyetem kapcsolatának utótörténetéhez az is hozzátartozik, hogy ez utóbbi megfogalmazás javaslattevője az RMDSZ 1997. X. 3-4-én Marosvásárhelyen lezajlott kongresszusán e sorok írója volt, s a javaslattevővel őt a Kolozs Megyei Küldöttek Tanácsa bízta meg. Ebben a Reform Tömörülés képviselői (is) messzemenően támogatták. Vannak tehát olyan tétek, amelyeknek a vonatkozásában a „törés” egyáltalán nem ott van, ahol

Szentimrei Krisztina írása láttatja.

Mindig meghat, amikor messze földről érkező kutatók igyekeznek tájékozódni a mi dolgainkban, politikai jelenünkben, kéri és keresgéltek kongresszusok és konferenciák, platformosodási és egyéb folyamatok szándék- és végleges nyilatkozatait, sárguló feljegyzéseket. Egy alkalommal négyen érkeztek, a Felkelő Nap Országából, a romániai magyar politikai jelenséget kutatandó. A végén én kérdeztem őket, hogy (a pénzt leszámítva) mi hozza el őket olyan távolról egy ilyen apró dologért. Erre a Meidzi Egyetem antropológia-professzora csak ennyit válaszolt: „Meg kell nézni a dolgokat közlőről”.

*

Gondolatmenetemet igencsak megterhelte volna a kérdéssel kapcsolatos „közbeeső” avagy „utótörténetek” akárcsak vázlatos bemutatása is. Két dolgot azonban kötelező módon jeleznem kell.

1. Az erdélyi egyetem kérdését – és most szándékosan fogalmazok így – igencsak a közvélemény középpontjába állította egy politikai esemény is: Horn Gyula akkori magyar miniszterelnök romániai látogatása, tárgyalásai Victor Ciorbea akkori román miniszterelnökkel, többek között a magyar egyetem kérdéséről is. A tendenciózus beállítások és cáfolatok között soha nem derült ki, hogy pontosan mit is mondott a magyar miniszterelnök. De ezzel kapcsolatban az RMDSZ-platformok álláspontja teljesen egyértelmű volt. Idézek a Szabadelvű Kör állásfoglalásából: „Megdöbbenéssel értesültünk a sajtóból, hogy a magyarországi és a romániai kormányzat szándéka szerint Erdély magyar egyetemét nem kolozsvári székhellyel szándékszik létesíteni. (...) Nem fogadhatunk el semmilyen Kolozsváron kívüli megoldást az egyetem székhelyét illetően.” 1997. október 22. *Szabadság* 1997. október 23. A kolozsvári napilap október 29-i száma az RMDSZ Szociáldemokrata Tömörülése Elnökségének állásfoglalásából – egy más kontextusra utalva idézem az alábbiakat: „Ami az önálló magyar tudományegyetem Kolozsvár székhelyét illeti, már a marosvásárhelyi V. RMDSZ-kongresszus előtt különböző vélekedések keltek szárnyra arról, hogy a kolozsvári „multikulturális egyetem” mellett minek kell még egy egyetem. Inkább Kolozsvá-

ron kívül kell az önálló magyar egyetem helyét kijelölni. A kolozsvári kongresszusi küldöttek tanácskozásán Egyed Péter hívta fel a figyelmet arra, hogy a kongresszuson előterjesztendő programtervezetből *következetesen kihagyták* „a kolozsvári magyar tudományegyetem” kifejezést. Helyette kivétel nélkül csak „magyar tudományegyetem” állt. Ezt bajos lett volna véletlennek tekinteni. Ezért a kolozsvári küldöttek tanácskozása egyhangúlag megbízta Egyed Pétert, hogy a szövetségi programhoz a megfelelő javaslatot tegye. Egyed Péter a megbízatásnak eleget is tett.”

2. *Mindezek után az RMDSZ Programjának Oktatás-Tudományrészében* ez áll: „Stratégiánk kiemelt szerepet szán az önálló magyar felsőoktatás szakmai megalapozásának. A Bolyai Egyetem beindításáig célunk az önálló magyar felsőoktatási kezdeményezések támogatása, a magyar felsőoktatási kezdeményezések támogatása, a magyar tagozatok kialakítása és körültekintő fejlesztése az oktatói utánpótlás kinevelésétől a posztgraduális és a PhD-képzés célirányos megszervezéséig.” (RMDSZ Dokumentumok 5, Kolozsvár, 1997. 17.) Ugyane kiadvány tartalmazza *Az RMDSZ kormánykoalíciós cselekvési prioritásai* című külön dokumentumot; ebben a következő megfogalmazás áll (Oktatás): „az anyanyelvű felsőoktatás szükségletek szerinti kiszélesítése, a kolozsvári központú önálló, államilag támogatott magyar tudományegyetem visszaállítása, székelyföldi és partiumi felsőoktatási intézmények létrehozása és támogatása.” (31. old.) Egy kérdés bizton feltehető, hogy is van az, hogy valami szerepel egy cselekvési programban, de nem szerepel egy elvi-alapdokumentumban, egy vonatkozó kongresszusi határozat *ellenére!* Történetünk itt most már átvezetne a jelenbe és lehet, hogy különböző feltételezésekkel avagy a nyilvánosságban meg nem nyilvánított tényekre való utalásaimmal el kellene hagynom a jóhiszeműség határait. Nem célok ez. Azonban ítélen az Olvasó: – az eredeti kérdés szellemében – vajon hol is húzódnak azok a bizonyos törésvonalak?!

Kolozsvár, 1998. decemberében

Egyed Péter

Viszontválasz

Őszinte örömmel olvastam Egyed Péternek „A bal és a jobb az erdélyi magyar politikában” c. tanulmányom kapcsán megfogalmazódott sorait. Ennek alapvetően két oka van. Egyrészt az író-olvasó ember számára elégtétel ha olyan jeles gondolkodót szóra bír, mint Egyed Péter, sőt egyáltalában, bármiféle visszajelzés arról tanúskodik, hogy az adott szöveget olvasták, sőt el is gondolkodtak rajta.

Másrészt, ha jól értem Egyed Pétert, akkor az általa papírra vetettek egy finoman, de annál határozottabban megfogalmazott elhatárolódást tartalmaznak a Szabadelvű Kör vitakörének másik három előadójától. Mert azt ugye ő sem állítja, hogy összességében a vitaestnek a hatása nem az volt, mint amit körbeírtam korábban, hogy Magyarai Nándorék nem az önálló Bolyai Egyetem ellen beszéltek.

Szóban forgó cikkem Egyed által kifogásolt része mögött csinos kis sajtótörténeti gyűjtemény állt. Ez sajnos valóban nem tartalmazta az ő tanulmányát. Cikkemben nem is vele foglalkoztam, hanem azzal a bizonyos körrel, mely több év elteltével ismét sikerrel torpedózta meg az össznemzeti konszenzust egy igen fontos kérdésben. A torpedó kilövésének pillanata pedig az említett vitaest volt. Az, hogy Egyed Péter az említett vitaesten a többi előadótól eltérő véleményt képviselt, igen nemes dolog, egyes, nálam alaposabb kutatók bizonyára jegyezni is fogják. A magam részéről köszönöm, hogy felhívta a figyelmemet erre a nemcsak nüanszbeli különbségre, melyet most már én is jegyzek.

Egyed Péter e megalapozott kifogása mellett elejt egy-két meglehetősen indokolatlan szurka-pizskát. Megjegyzi, például, hogy 1995-ös, azonos témájú tanulmányomban „megdöbentő egyezéseket” fedezett fel a szóban forgó szöveggel. Ezt a momentumot is hozzáírhatom fentebb jelzett örömöm motivációihoz, hisz, arról árulkodik, hogy figyelemmel olvassa azon szövegeimet is, melyekben név szerint nem szerepel. A „megdöbentő egyezések” a tudományos világban mindennaposak: ha valaki egy adott jelenségkörrel kapcsolatban már lefektetett bizonyos elveket, megfogalmazott egy adott koordinátarendszert, akkor nem fog-

ja minden egyes alkalommal, ha az adott témához nyúl és szükség van bizonyos állítások ismételt rendszerbe szedésére, újra, esetleg más szavakkal leírni ugyanazt. (Ezt pont Egyed Péter ne tudná?) Sajnos az RMDSZ törésvonalaival kapcsolatban 1995-ben általam leszögezettek nagy része ma is megállja a helyét.

Azt is kifogásolja E.P., hogy a jobb-bal kategóriapáros értelmezésében nem utalok a téma tekintetében más állásponton levőkre. Teljességgel indokolatlanul, hiszen az általam adott jobb-bal értelmezés lényegében egyeduralgoló, olyannyira, hogy például az etalonnak tekintett Bogdanor-féle Politikai intézmények enciklopédiája is ezt a kettős koordinátarendszert adja meg, melyet jómagam Körösényi Andrásról idézek, aki a magyar nyelvterületen talán a legavatottabb elemzője e kérdéskörnek. Mellesleg aligha idézhet be az ember minden szerzőt, aki mást gondol, mint az, akinek állításaira éppen építeni szeretnénk.

Egyed Péter szerint a kozmopolita világkép megbélyegzésével „társadalomtudományi mezbe öltöztetek egy egyszerű leminősítési eljárást”. Induljunk ki abból, a Max Weber óta közhelynek számító megállapításból, hogy tudományos eszközökkel meghatározni egyfajta objektív, „valódi” értékrendet nem lehet, a tudománynak nem feladata az axiológiai hierarchiák felállítása. A morális színvonalú értékvilág immanens sajátossága, hogy az ember pozícióját értékválasztás rögzíti s nem pedig a tudomá-

nyos analízis. Viszont eleve kiválasztott értékek mentén tudományos eszközökkel igenis lehet és érdemes operálni adott kérdésekre minél koherensebb és pontosabb válaszok nyérésének érdekében.

Az egyénközpontú értékrendnek a közösségi értékrendhez viszonyított helyét nem a tudomány hivatott meghatározni. Ez egyéni opció kérdése. De a tudomány logikájával, sőt teljes eszköztárával levezethetőek illetve igazolhatóak bizonyos összefüggések. Empirikusan igazolható tény pl. hogy az erdélyi magyarság lét helyzetében egy kisebbség beolvad a többségbe, amennyiben megmaradásának léte nem keríti körbe intézményes garanciákkal. Ilyen és ehhez hasonló tények figyelmen kívül hagyásával lehet csak olyan politikai kalandrakciókba fogni, mint amilyen volt az 1992-s önrendelkezés ellenes bal-liberális offenzíva vagy amilyen a szóban forgó vitaest volt. E politikai megnyilvánulások csak egy nagyon korlátolt, még az egyéni érdekszférát is csak a létbiztonságra s az anyagi érdekekre szűkítő vulgár-individualista szempontból nyernek értelmet.

Jómagam nem rejtettem véka alá értékrendi affinitásaimat: számomra a nemzeti érdek, a magyar megmaradás és gyarapodás az elsődleges cél. Jó, ha ez harmonizálható az egyes egyén alapvetően epikureus indíttatásával, de ha nem, akkor vállalom álláspontom voluntarista színvonalát is. S ebben hadd támaszkodjak nem kisebb liberális gondolkodóra, mint John Stuart Mill-re, aki a Haszonelvűség c. esszéjében egy sajátos és messzemenően felvállalható elitelméletet körvonalaz. Eszerint az elitnek éppenséggel a „legtöbb ember legnagyobb boldogsága” elérésének érdekében igenis feladata a tömegek megfelelő irányban való kognitív befolyásolása, beleértve a boldogság-preferenciák tudatos manipulálását is. Mert a boldogság nem korlátozódik az állati lét örömeire, léteznek minőségileg magasabb boldogságszintek is.

Megítélésem szerint az egyes egyén saját gyökereiből táplálkozó önkitaljesztése egy ilyen, a poszt-marxizmus és a liberális kozmopolitizmus szemüvegén keresztül értelmezhetetlen magasabb szintű boldogság.

Szentimrei Krisztina

E R D É L Y

(RÉSZLET NYÍRÓ JÓZSEF SZÉKELYEK CÍMŰ KÖNYVÉBŐL)

A falu határában halott embert találtak. Ott feküdt a réti ösvény mellett a Gyergyó nagy cserfája alatt a fűben. Idegen, ki tudja hovavaló tekerő, vándorféle lehetett. Irás nem volt nála, a nevet nem lehetett megállapítani, a gúnyája nem mondott semmit. Csak annyit, hogy szegény ember lehetett, ki mezitláb róttta az országot.

Gyerkó maga találta meg, mikor hajnalosan neki fogott, hogy a fűvet lekaszálja a tagon.

– Hé atyafi! – kiáltott rá. – Ki az Isten engedte meg, hogy összegyúrja a fűvet? Eltakarodjék, amíg jó dolga van!

Az ember nem mozdult. Gyerkó mérgébe kaszával ment reá és akkor látta, hogy már meg van merevedve, a szeme fel van akadva, szája lefittyenve, arca sárga és megütötte a harmat, féllába pedig úgy dermedt meg, hogy kínjában, vagy álmában felhúzta.

– No ez csinált nekem elég bajt! – döbrent meg.

Tudta, hogy kijön a komiszó, a csudájára kigyúl a falu, összegazolják a fűvet, őt is kihallgatják, s ebben a nehéz világban a falunak kell eltemettetnie.

Mi a fenének kellett éppen itt megmurálnia!

Sokat nem teketóriázott, hanem karjaiba kapta a halottat, szépen átvitte a patakon a szomszéd falu határába, amelyik éppen a patakon túl kezdődött.

– Lássa Mátéfalva, hogy mit csinál velem! Most ugyanis a románok a világ... Hátha hozzuk tartozik.

Mátéfalva ugyanis tiszta román község.

– No ezt jól eligazítottam! – kacagott magában Gyerkó, s hozzáfogott a kaszáláshoz.

Vágott egy rendet, s mikor a végére ért, felvett egy marok fűvet, végigtörülte a kaszát, de a szeme csak ott járt a túlsó parton. Valami odahúzta a halotthoz és nem érezte jól magát. Valami nem volt rendben a bennséjében. Valami borzongatta. Ahova csak nézett, mindenütt a halottat látta kiterítve maga előtt olyan valóságosan, hogy kétszer is vissza kellett rántania a kaszát, nehogy belevágjon a holttestbe. Így ködös szemmel valahogy végigkínlódott még két rendet és felegyenesedett, hogy kaszát henjen. A fénkő azonban akkorát csattant az acélon, hogy ijedten rezzent össze tőle és nem mertte tovább fenni a kaszát.

Nem kellett volna a halotthoz nyúlnom, – mormogta, – ott egye a fene a fűvet!

Mereven átnézett a patakon. A halott arca szembe nézett vele. Hirtelen lekapta a sapkáját, hogy megtisztelje vele az emlékét. Ettől kissé megkönnyebbült.

– Vajon ki lehet? – jutott eszébe. – Hátha felesége, gyermekei voltak, akik – ki tudja hol – aggódva várják vissza. Szegény ember, akárki! – esett meg a szíve rajta.

Hiába áltatta azonban magát részvétellel, megहतottsággal, sehogy se bírt megnyugodni.

Hátha román? – vigasztalta magát. – Ott hadd üljön!

Sokat szenvedett a románoktól, mikor bejöttek, de a fajtája se segített rajta.

– Romány? – morfondírozott – Hát osztán! Akármiféle, de ember. Szegény ember. Látszik rajta, hogy sokat szenvedett az életben... S azonkívül halott.

Rosszalólag megcsóválta a fejét.

– Nem vagy tisztességes ember, Gyerkó, mert kihajítottad a földről... Nem volt eljárás! Nem!

Letette a kaszát: – Lesz, ami lesz, – és átment a halott emberhez, akinek testére már ráhullott a kelő nap fénye és a harmat színesen párállott az arcáról.

– Jere vissza, földi! – szólt rá mosolyogva és ismét felvette a földről, óvatosan átgázolt a patakon s szépen letette a régi helyére a cserefa alá.

– Maradj itt, ha már idejöttél meghalni!

A halott is mintha nyugodtabban feküdt volna a cserefa alatt.

– Úgy no! – nyugodott meg Gyerkó és egyszerre elmúlt a szorongása.

Most már nem reszketett a keze a kaszán. A halott körül levágta a fűvet jódarabon, csak éppen a test körül nyilott virágokat hagyta meg ravatalnak. Ha jönnek, hát így kárt nem tesznek a fűben.

– Jelentenie kéni az előljáróságnak! – jutott eszébe.

Szerencsére az esztenáról akkor jött Juon, a pakulár, annak megmutatta a halottat, s üzent a jegyzőnek.

– Erről is levettem a gondomat! – nézett a pakulár után, s elővette a tarisznyát, hogy falatozzék.

Csak úgy állva kézbe vette a decis üveget, s a halott felé billentette:

– No Isten nyugtasson!

Semmi sincs olyan jó, mint ez korty pálinka éhokra, s utána szalonna, kinyér.

– Megkinálnalak, – szólt oda ismét a halottnak, mikor a kenyérből egy sorkolatot lekanyarított, – de már neked efféle nem kell több az életben. Te már megnyugodtál... Meg... Jobb is így!...

Cseppet sem sietett a falatozással. Minek? Van idő elég estig. Hosszú a nap, eleget lehet dolgozni estig. Nézte a fűvet és meg volt elégedve vele. Jó rend esik, s ha az Isten az időt megtartja, olyan fájni széna lesz, hogy az ember is megehetné.

Frustok után kényelmesen megpihent. A halotthoz is egészen hozzászokott.

– Mindjárt jönnek! – bízta – Juon eddig beért a faluba.

Tudja a fene, miért, de nem tudta megállani, hogy ne beszélgesse vele. Így hozza a tisztesség magával. Hogy halott? Hát osztán? Ember az addig, míg el nem

temetik. Csak a lélek hagyta el, ha ugyan elhagyta, mert efféléről sok mindenfélét hall az ember.

A mező ezalatt teljesen felébredt. A madarak már szökdöstek az ágakon, a pillangók, bogarak is pilinkéztek a levegőben, s a hangyák is elindultak terhes útjaikra. Egy-kettő a halott arcán is átmászott, mások megállapodtak a tátott száj szakadékánál.

– Ne bántsátok legalább ti! – pallotta le szeliden a testről Gyerkó.

A nap is odasütött.

– Valamivel bé kéne takarni! – gondolta Gyerkó, de nem volt mivel.

Ezen azonban nem volt nehéz segíteni.

A patak martjáról leszakított egy keserűlapit, s befedte vele a halott szemét.

Aztán újból munkához látott.

Félóra múlva már olyan ereje volt a napnak, hogy a kurtit is le kellett vetnie. Azt is odatette a tarisznya mellé a halott közelébe.

– Mindjárt itt lesznek! – vetett egy pillantást rá. – az urak nem kelnek olyan jókor, mint mi.

A bizottságra bizony várni kellett, de a csendőrök hamar ott voltak. A halott férfit körülszimatozták, kikutatták a rongyait, de nem kaptak semmit nála. Keményen és hosszasan kikérdezték Gyerkót is, aki elmondott mindent, amit tudott. Az őrmester felvette a jegyzőkönyvet és kijelentette, hogy sehová se szabad eltávoznia, míg a bizottság meg nem érkezik. Fegyveres csendőrt is hagyott mellette, mert gyanus dolgokat talált. A leggyanusabb az volt, hogy a halottat megmozgatta, s a füvet lekaszálta körülötte.

– Ide leülsz, s ott maradsz! – parancsolta a csendőr.

– Kaszálni szeretnék! – bátorkodott Gyerkó.

– Nem lehet! – rivallt rá a csendőr.

– Baj van! – gondolta Gyerkó, de szót fogadott és leült csendesen a halott mellett. A méreg ette, hogy a dolga marad, s még bajba is került; de tanácsosabb, ha az ember ilyenkor befogja a száját. Hát hallgatott is illedelmesen, amíg lehetett, de ki a tűzlángja tudná megállani sokáig szó nélkül.

– Ekkora úr sohase voltam! – hunyorított oda a halottnak, akinek már nagy marhalegyek szállottak az arcára.

– Miért? – kérdezte a halott helyett a csendőr.

– Mert testőrséget kaptam. – csúfolódott a székely.

A csendőr kacagott és megbékélt. Még segített is rendet verni, míg a bizottság kiszállott.

Sokat teketóriáztak a halottal. Kítették közszemlére, de senki sem ismerte. Lefényképezték, átvizsgálták a fejbübjától a lábujjáig, összehívták érte a félvilágot, de kilétére nem tudtak rájönni. Végül az orvos felboncolta és kisütötte, hogy üresek a belei, de természetes halállal halt meg. Két napig tartották a testet, de senkinek sem kellett. Végül megadták a temetési engedélyt.

A falu költségén csináltattak neki koporsót, afféle festetlen deszkaládát, de nem volt, ahol felravatalozták. A falu haragudott a halottra.

– Most is elég nagy az adó, mi is alig tudunk élni, s mi temetessünk el minden tekergőt? – mondták az emberek.

A testet másnap kítették a községháza elé a csepesség alá. A községi cigánydobos pipázva őrizte. Egy száz gyertya nem sok, annyi sem volt a koporsó fejenél. A gyermekek csudálkoztak rajta, aztán játszani kezdetek a ravatal körül, míg a cigány elhajásztta őket. Az emberek, kik arra jártak megdöbbenek és szegyenkezve tovább álltak. Még se járja, hogy ez a szegény halott ki legyen vetve az út sáncába és senki be nem hívta. Gyerkó ebéd után, mikor hazajött a kaszálásból, még ott találta.

– Te még itt vagy, testvér? – köszöntötte ismerősen. – Neked sincs nagy szerencséd. Mégis csak disznyóság, hogy ide kihajítottak. Fogd meg Szándoki! – biztatta a cigányt, – vigyük be hozzám!

Igy ravatalozták fel tisztességesen a Gyerkó életin.

– Ritkatisztességes ember ez a Gyerkó! – mondták megkönnyebülve az emberek.

Sírásás, minden elkészült. A ravatal körül székeket raktak, hogy aki akar, odaülhessen siratni. Még harangoztak is érte mindhárom templomban. Sokan el is jöttek a temetésre, de a székek a holttest körül üresen maradtak.

– Vedd fel a fekete gúnyadat, asszony! – parancsolta Gyerkó a feleségének – s ülj oda, hogy legyen szegénynek valakije!

Igy kölcsönzött feleséget a halottnak. Maga is megállott gyászolónak a tulsó oldalon. Voltak, kik megrestellették magukat, s melléje húzódtak. A vén Pétör Mózsi mintha a halott apja lett volna. Antal Andrásné, az öreg süket asszony az anyja képiben siratta.

– Nem elég! – rendelkezett Gyerkó. – Hátha gyerekei is voltak?...

– Tiszta igaz!

Hogy ez nem jutott eszükbe!

Két fiucskát, s két leánkát odaültettek a lábához. Igy kivolt a család.

Siratták is tisztességesen.

– Igende ki temeti? – jutott eszükbe.

Erre mindenki kíváncsi volt. Egyik pap se vállalta, mert senki se tudta a vallását. Sem a katólikus, sem a réformátus, sem az unitárius. Ezen megütköztek az emberek, mert akárik volt, szenteletlen földbe nem vethetik, mint az állatot.

Mire azonban a gyűlöt elharangozták, mindahárom pap ott volt a holttestnél.

– Hátha katólikus volt? – mondtotta a katólikus pap.

– Hátha réformátus volt? – aggódott az unitárius pap.

Szép sorjában mindahárman elvégezték a ceremóniát.

A katólikus megszentelte, a réformátus elpredikálta, az unitárius elkönyörögte, a falu megsiratta. Szem szárazon nem maradt.

A sírnál is megadták neki a tisztességet.

Ügyesen belapátolták, s szép dombot vertek fölibe.

– Isten nyugtasson, földi! – búcsúztak el tőle az emberek barátságosan.

Csak éppen tort nem csináltak, mert nehéz az élet, s bár nekünk legyen, amit együnk.

Csak az üdőt megtartaná az Isten, hogy legalább a szénát, – ami kicsi lett, – bétakaríthassuk!....

MI LESZ VELED KALOTASZEG?

Kalotaszeg Erdély egyik legérdekesebb és legvonzóbb tájegysége. Azonban jelentősege nemcsak ebben áll. Ez az 50 km hosszú és átlag kb. 20 km széles nyelvsziget mintegy hidat képez az Alföld és a Székelyföld magyarsága között. Tehát nemcsak néprajzi kincsei, hanem elhelyezkedése és vérségi-kapocs funkciója miatt is létfontosságú megmaradása, mitöbb lélekszámának gyarapodása.

Azonban az idő nem kedvez Kalotaszegnek. Az ezen falvakban oly jellemző egykézés (alacsony természetes szaporulat) és a migráció Kolozsvárra, Nagyváradra, Budapestre, vagy Nyugatra kétségbeesetten lecsökkentette a kalotaszegi magyarok létszámát. Érdemes megjegyezni, hogy e népességfogyási folyamat a kalotaszegi románokra is ugyanígy jellemző.

Az „örömmel is bánatnak is elég egy (gyermek)” szólás nem mindig tartatott be. Voltak itt a magyar népesség számára nézve felívelő folyamatok is. Mindez pl. az 1850 és 1910 közötti korszakot érintette. 1920 után a román uralom alatt megtorpant az itteni magyarság számának növekedése, bár az 1930-as román adatokat nem kell biztosnak és pontosnak tekintenünk. Az 1941-es magyar népszámlálásnál ismét pozitívabb értékekkel találkozunk.

Az 1956-os, 66-os és 77-es népszámlálások kapcsán nem rendelkezem községsoros adatokkal, 1992-re nézve azonban igen. Ez az 1992-es adat 1941-hez képest megmutatja azt a lesújtó változást, amely Kalotaszeg magyar népességével fél évszázad alatt történt (52 kalotaszegi, ill. Kalotaszeg környéki települések magyar össznépessége népszámlálásenként: 1850-ben 17490, 1880-ban 23044, 1910-ben 33018, 1930-ban 31522, 1941-ben 33989, 1992-ben 24425 fő volt).

A fenti negatív jelenségeknek több oka van. Közrejátszik benne a vidék általános elnéptelenedése, a XXI. század küszöbén fellépő „urba-

nizációs kényszer”, amikor a falusi létforma, gazdálkodás, megélhetési lehetőség lassan kinövi azokat a kereteket, amelyek a múlt természetes velejárói voltak. Ezen kívül az az eszmélés, amely a 70-es, 80-as években elérte Kalotaszeg magyar népességét: tudniillik, hogy több gyermeket kellene vállalni szülőföldjük fennmaradása érdekében – füstté és korommá vált a Ceausescu-éra alatti elkeseredésben, kilátástalanságban.

Érdemes szólni arról is, hogy milyen sérelmek érték „kívülről” Kalotaszeg magyar népét, ill. hogyan alakult arányuk az ottani román népességhez képest.

Mint más magyar jellegű tájegység, Kalotaszeg sem került el sorsát. *Bánffyhunyadi* szép kalotaszegi stílusú templomát román betelepítetteknek készült „szocreál” kockákkal (panelházakkal) vették körül, lenyomva ezzel az itteni magyarság százalékos arányát (az 1910-es 91%-ról az 1992-es 32%-ra), s elcsúfítva általa a városka amúgy festői képét.

Egeres, s az újonnan melléépült Egeres-gyártelep (Aghireșu-Fabrici) bányavidéke is lehetőséget adott a román lakosság betelepítésére és ezzel együtt a vidék barbár elcsúfítására.

Kisbácson és *Szucságon* a közeli Kolozsvárral való lassú összeolvadás csökkentette a magyarok százalékos arányát. Jelentősen csökkent továbbá a magyarok aránya más helységekben, így *Gyalun* és *Szászfenesen*, amelyek ugyancsak Kolozsvár vonzáskörzetéhez tartoznak, valamint Kalotaszeg legészakibb magyarlakta falujában *Középlakon*, ahol 1910-hez képest megfordultak az arányok.

Pozitív változás a magyarok arányára nézve *Magyarvalkón*, *Kiskapuson* és *Alsófüldön* történt – az utóbbi községben kiemelkedő, csaknem húsz százalékos (1910-1992).

A fent említett településeken kívül, vagyis a kalotaszegi falvak túlnyomó többségében stagnál a magyarok aránya (1910-1941-1992).

Az, hogy a magyarok románokhoz képesti viszonyzáma általában nem csökken e tájegységen belül, örvendetes jelenség, de létszámának drasztikus fogyása (lásd 1941-1992) lesújtó.

Így csak reménykedhetünk abban, hogy Kalotaszeg ékes templomai, kedves házai és hagyományörző népe képes megmaradni az utókor számára.

Sebesy Tamás

Felverés, Damos (Kalotaszeg)

TAVASZI ÜNNEPKÖR

(Részlet Vasas Samu – Salamon Anikó: Kalotaszegi ünnepek című könyvéből)

A húshagyókeddtől húsvéig tartó kéthetes böjti időszakban Kalotaszegen is szüneteltek az ünnepek, táncok. A fonókban ekkorra végeztek. Ezután következett a fonalmosás, szövés ideje. E csendes periódust csak a fonalmosást kísérő asszonyi multságok tarkították.

Fonalmosás

A fonást a *fonalmosás és szapulás* követi, melyre különös gonddal készültek az asszonyok. A szép sárga fonál az asszony eszét és munkáját dicsérte. A második világháborúig még valóságos ünnepnek számított a fonalmosás napja. Mérán mondták, hogy „mikorra jött a hammas szerda, addig meg kellett fonni és mosni, hogy ne vigyen el Hammas Miklós”. Mindennap lehetett mosni, kivéve a vasárnapot s néhol a szombatot.

A fonalat kalákába mosták az asszonyok. Előző nap a gazdasszony meghívta a ház rokonait, menyét, lányait és a kománékat. Reggel, mikor megérkeztek az asszonyok, két-három pohár pálinkát, pánkót kaptak, úgy indultak a patakra az előkészített fonallal. Egyes falvakban csizmában, máshol (*Körösfő, Sárvásár, Mákó, Keresd, Zsobok, Daróc*) mezít-láb mosták a fonalat. Míg a mosás tartott, a szomszédok sorra melegítették a vizet, és a cseberből öntötték a lábukra, a házigazda pedig borral vagy pálinkával kínálta az asszonyokat, amitől igen jó hangulatban dolgoztak, beszélgettek, énekeltek. Az arra járóknak Körösfőn csujogattak.

A szapuló lányoknak jó alkalom volt a párosító tartalmú megjegyzések, kívánságok eljítésére, célzatos beszúrására.

Mikor felemelték a *szapuló követ*, hogy beletegyék a lúgba, megkérdezték egy-egy lánytól – Ki házára sza-

rik a csóka? – Ez azt jelenti, kit szeret. – Bálint András házára – volt mondjuk a felelet. Dolguk végeztével hazavitték a fonalat, megrángatták a *rángató szeggel*, és kitették, hogy *derelődjön*, vagyis hogy száradjon a déren.

Ezután következett az ebéd vagy vacsora. De ekkorra a legtöbbször a sok „melegítéstől” már berúgtak az asszonyok. Körösfőn ilyenkor járták a *kontytáncot*: menyecskék körben álltak és fogták a kontyukat, nehogy valamelyikük letépje, közben énekeltek. Forogva táncoltak körbe és „mozgatták a farukat”. Majd jól megbibálták egymás kontyát és kicsujogatták egymás gyengéit.

Ezután a *gazdag asztalozás* következett: kövér csigás tyúkleves, töltött káposzta, mézes kukorica, kürtös, pánkó. Néha hajnalig tartó táncokkal zárult a fonalmosás. A házigazdán kívül férfi nem lehetett jelen.

Virágvasárnap

A tavaszi ünnepkör naptári ünnepeinek sorát a virágvasárnap nyitotta meg. Az utóbbi évtizedekig Kalotaszeg legtöbb falujában ekkor konfirmáltak, és ekkor tartották a konfirmációhoz fűződő, avatásra emlékeztető népszokásokat.

Minden faluban virágvasárnap délután mentek ki először a fiatalok az erdőbe; virágot, főleg kakasmandikót szedni. Ekkor talákoztak először a játszóban.

Este a legtöbb helyen tánc volt. Ma, ha otthon vannak a fiatalok a

faluban, ugyanúgy kimennek az erdőbe virágot szedni, mint régen, és este az egyikük házánál magnetofonzenére táncolnak.

A katolikus Bácsban virágvasárnap barkát szentelnek. Egy-egy nagy öllel visznek a templomba. Aki nem tud menni, annak a többiek osztogatnak.

Húsvéti ünnepek

A húsvét, akárcsak a karácsony, Kalotaszegen „háromnapos ünnep volt” régen, ami azt jelenti, hogy karácsonyhoz hasonlóan „háromnapos tánc volt”, *táncolóház-és muzsikafo-gadással*. A kalotaszegi húsvét népi szokásvilága mégsem mondható olyan gazdagnak, mint a karácsonyé. A nem túl régen általánossá vált *locsoláson* és a hagyományos *tojásfestésen* kívül a szokások közül még az ünnepi viseletek rendje figyelemre méltó.

Nagyhét

Az ünnepi előkészületeket nagyhéten kezdték, bár a muzsikást a legtöbb faluban a húsvét előtt tíz nappal tartott *húsvéti vásáron* fogadták.

Nagykedden Bánffyhunyadon nagy tojáspiace van minden évben. Egy-egy lányos ház ilyenkor ötvenhatvan tojást is vásárol.

Nagycsütörtökön csak a Nádasmentén szokták elkezdni a divatos cifra tojás festését. Máshol ünnep első napján, vasárnap festették és festik ma is.

Nagy pénteket néhol az idősebbek a református egyház tanítása nyomán ma is nagyobb ünnepnek tartják, mint húsvét vasárnapját. Ekkor mindenki „gyászos fekete ruhába” (Fejkendőbe) öltözik (*Magyargyermónostor*, Nádasmenti falvak).

Régen az asszonyok fekete, kék vagy zöld aljú *muszulyt*, illetve *bagariát* öltöttek, hozzá „sötét fődű keszkenőt”. (Felszeg, Alszeg.) Nádasmentén a lányok háromszor cseréltek ruhát Nagypénteken: reggel *fekete aljú bagariában* mentek a temp-

lomba, délben kék vagy zöld, este pedig fekete szőrszoknyában. *Nádas-darócon* és *Vistábam* ma is háromszor öltöznek át a lányok; zöld, kék, illetve *fekete fődű* szőrszoknyába.

Felszezen ma az asszonyok is, lányok is tiszta feketébe öltöznek – egész nap gyászolnak. Még a kislányokra is fekete keszkenőt kötnek. *Magyargyerőmonostoron* a templomot is feketébe öltöztetik: „Jézus halála ünnepén a reformátusok gyászolnak” – mondják.

Nagypénteken mindenütt böjtölnek. Főtt és pattogatott kukoricát, azaz *kakast*, paszulyt, olajos krumpelit, főtt aszalt gyümölcsöt, azaz *vicsát* esznek. Aznap nem szabad dolgozni, csak templomba járnak, olvasgatnak, beszélgetnek.

Nagypénteki aranyosvízvívés. Egész Kalotaszegen egyedül a katolikus *Bácsban* él a magyar nyelvterület több pontján ismert, hajnali aranyosvízvívés szokása. A rítus azonban lényegesen különbözik az újévi aranyosvízvívéstől. Itt nem isszák meg, mint Kalotaszeg többi falujában az egész aranyosvizet, hanem megmosakodnak benne: „Nagypéntek hajnalban, míg fel nem jött a nap, addig minden családból ment valaki egy-egy nagy kondérral a patakra, aranyosvizet meríteni.” „Ahogy folyik a víz, ahogy menyen lefelé, úgy kell meríteni, nem szemben.” „Aznap reggel az egész család abban mosdott szappannal. Rendre mindenki. Először a gazda, majd az asszony, a gyermekek.”

A szokást a faluban így magyarázzák: „Ezt a régi öregek így mondják, hogy ez gyógyítja a sebeket azért, mert nagypénteken a Jézus is akkor szenvedett. Mindenféle sebre jó.” „Nagypénteken folyik, azért aranyos.” „Azért viszik, mert Jézus vére is folyt a vízen, minden folyóvízen, s azt hoztam.”

Magyargyerőmonostoron emlékeznek még arra, hogy régen e napon kirakták a ruhákat a ládákba szelőlőzni, és három-négy óra hosszágig kiterítve hagyták. Azt mondták, hogy ha Nagypénteken tesz ki, nem eszi meg a moly a hárászt.”

Nagyszombaton mint mindenütt, nagy a sütés-főzés. Régen szombat este a legény ajándékot, *nyuszifélet* vitt vagy küldött édesapjával a szeretőjének: négy-öt piros tojást, szőr-kendőt, vagy fejes ezüstgyűrűt, mosdószappant, hajolajat. A lány mind ezért csipkés zsebkendőt adott, vagy megújította szeretője bokrétaját. Ma

már pecsétgyűrűt, fülbevalót vagy egész rend ruhát ad a legény a szőr-kendő mellé, a lány mindezt inggelpulóverrel viszonozza. A szegényebb felszezi falvakban a nagyszombati ajándékozás egészen elmaradt. (Pl. *Damos*)

A katolikus *Jegenyében* nagyszombat éjjelén *határjárás* volt, melyet az 1926-ban született Kerekes Antal Kis Fazekas így mesélt el: „Húsvét szombatja éjjelén, éjjel 12 órakor mentünk fel a hegyen, mi, a legények. Elsőbb bementünk a templomba s énekeltünk. S akkor éjjel 12 órakor vettük a kanyart, csak münk, legények. A pap nem jött. Végig énekeltünk, az egész határt körül, míg le nem jöttünk. Az útvonalat mindenki tudja. De csak lassan mentünk, hogy amire beharangoztak el-sőt, itt voltunk künn ezen a tetőn. Szépen, lassan énekelve, imádkozva, s itt, ezen a csupon, itt volt egy tűz, ott vártak a szüleink, a férfiak.

Néhány asszony kihozta a ruhát. Aztán ott le kellett vetkezzünk átöltözni, s lementünk a faluvégig. Ott vót egy asszony, oda bementünk, ott felöltöztünk ünnepélyesen, s akkor mentünk bé a templomba. A zászlót hoztuk vissza feldíszítve. A reggeli misével jöttünk szembe 10-11 órakor. A többiek jöttek szembe velünk a pappal, s akkor a két zászlót egybehajtották, mikor közeledtünk. A többi jött alulról, ők jöttek ki a templomból. A népek. Ők is hoztak zászlót. Me' zászló vót! Kettő elöl, azt mük vittük el, s kettő hátul, azt hozták ők.

Mikor csatlakoztak, mentünk a keltbe a papnál. Ott aztán *Feltámadt a Krisztust* énekeltük, s összehajtottuk a zászlót. Amelyik jött a templomból, az félreállott, akik vótunk határkerülni, mentünk elöl. Mik mentünk elöl. S a többiek aztán jöttek utánunk. Be a templomba, s énekeltünk aztán. A pap kertjéből mentünk be. Ez azért volt szokás, a válásér, mert Jézus Krisztus is kerülte a határt. Ma már nem él a szokás. Lehalták. Nem mennek, mert csak kiveszik a zászlót, s lemennek a faluvégig, úgy reggel felé. Ezelőtt vagy 15 esztendővel maradt abba, hogy nem mentek felfelé.” (1975.) A szokásnak más kalotaszegi faluban nem bukkantunk nyomára.

Húsvét vasárnap reggel cifra ruhában, általában *piros muszulyban* mentek templomba. Ebédre paprikás bárányhúst készítettek. A délutáni templomozás után kezdődött a tánc.

Estére átöltöztek, majd éjfélig folytatták. *Magyarvistán* ugyanúgy hívták a lányokat a táncba, mint karácsonykor: a legények álltak a portikóban, és *szedték a keszkenőket*. Vasárnap délután festették és festik az asszonyok a *piros*, illetve hímes tojást. Régen *pirosra* vagy *zöldre*, ritkábban *kékre* festették.

Alszezen és Felszezen az utóbbi években terjedt el a *bürökbe való festés*: a főtt tojást megrakják büröklevéllel, nejlonharisnyába kötik, és másnapig úgy hagyják. A tojásnapi rajta marad a büröklevél zöld lenyomata. Máskor a ráerősített levéllel főzik meg a tojást piros festékben, s akkor a levél helye fehéren marad.

Nádasmente, bár ott is ismert a bürökleveles technika, ebben is különbözik Al- és Felszeztől. Néhány faluban ma már olajfestékkel díszítik a *cifra tojásokat*.

Mérában például a következő technikák követték egymást az idők folyamán: a legrégebb módszer az egyszínű piros tojás festése mellett az volt, hogy a még meleg főtt tojásra tintaceruzával vagy viasszal rárajzolták, *rácifrázták* a mintát, majd beleforgatták a festékbe. A minta helyét a festék nem fogta meg. Száradás után szalonnahéjjal fényesítették. Máskor egy pálcikára rongyot húztak, úgy, hogy a vége körülbelül len-cse nagyságú legyen, s azt mártogatták a festékbe vagy hagymahéj-főzetbe.

A negyvenes évektől „lehúzó képekkel” kezdték díszíteni a tojásokat. Akkor Kolozsvárról, most külföldről hozatják a lehúzó képeket. Ma a hímestojás-festés legfelkapottabb módja a Nádasmentén a *cifrázás*, vagyis az ecsettel és különböző olajfestékekkel – linoxin, inol, durol – való festés, amit ők *zománcnak* neveznek. E technika központja *Daróc* és *Bogártelke*. A cifrázás a bútorfestés talajából hajtott ki, és az utóbbi évekig elválaszthatatlan volt az asztaloságtól. Az asztalosok kezdték a bútorfestésnél használt technika és motívumkincs birtokában cifrázni a tojásokat is. Ez a gyakorlat az asztaloscsaládoknál lassan hagyománnyá vált. A mai tojásfestők vagy maguk is asztalosok (férfiak), vagy csak bútorfestők (asszonyok). Így pl. ma *Darócon* Varga Kata Malmos 44 éves asszony festi a tojásokat. Nagyapja Jakab János Malmos (szül. 1881) kezdte el „az ű fejtül az ű saját esztül”. Ő festette a bútorokat és tojásokat az egész falunak. Halála

után leánygyermeké folytatta 1974-ig, akitől annak leánya, a fent említett Varga Kata vette át, és a bátyja által készített bútorok festése mellett ma is folytatja. Húsvétkor a tojásfestés jelentős jövedelmi forrás is. Hiszen a falu leányai egyenként negyven-ötven tojást is festetnek, de itt festet tojást sok bogártelki és mákói leány is.

Bogártelkén az asztalos Fekete Pali Pista János festi a tojásokat, aki szintén az apjától örökölte a mesteriséget. Újabban nemcsak a mérái és bogártelki, hanem a *vistai* bútorfestő lányoknak és asszonyoknak is akadtak követői, ők viszont a bútorfestés mellett már tojásfestéssel is foglalkoznak.

A tojásfestők a bútorfestésnél használt motívumkincs alkalmazásában különböznek egymástól.

Darócon például Varga Malmos Kata szinte kizárólag a bútorfestésnél használt mintákat variálja a tojásokon, Fekete Pali Rita János pedig ugyanezeket saját maga alkotta új motívumokkal keveri. A fiatal, szintén bogártelki Kovács Katalin viszont amellet, hogy a bútorfestésben sajátos stílusa van, a tojásfestésben mégis ettől eltérő, de szintén egyéni stílust alakított ki.

Magyarvistában a népi hagyománytól merőben eltérő, eddig még csak egy asszony által gyakorolt tojásfestési technika bukkant föl. A kolozsvári játékgárban dolgozó asszony az ott karácsonyfadíszekre alkalmazott mintákat festi otthon a tojásokra. Kérdés, hogy a módszer kedvelté válik-e a faluban, elterjed-e, vagy elszigetelt jelenség marad?

Mákóban a kollektív gazdaság intézményesítette a tojásfestést, oly módon, hogy minden húsvétkor öt lányt foglalkoztat, és a falu zöme velük festeti a tojást.

Jegenyében a lányok a szeretőjüknek szánt tojásokra emlékverset vagy éneket írnak: „Ilyet csak annak adunk, akit szeretünk, annak szívhez szól.” Leggyakrabban csak annyit írnak rá: „Emlék” vagy „Emlékül NN-től”. A hosszabb szövegek, népi emlékversek vagy népszerű nótákból, slágerekből idézett sorok. Előfordul, hogy tréfából egy-egy liba tojást adnak, amire ezt írják: „Neked tojtam!”

Húsvét hétfő legjellegzetesebb szokása Kalotaszegen is a locsolás és tojás adás. A második világháború előtt e vidéken a kölnivízzel való

öntözés nem volt mindenütt elterjedve. Legtöbb helyen csak a veder vízzel való *locsolkodásra* emlékeznek. Szokás volt ellenben az, hogy a legények csoportosan jártak a lányos házakhoz *köszönteni*, ahol megvendégelték őket, majd piros tojást is kaptak. Később ezt a köszöntést egybekapcsolták az *öntözéssel*.

A második világháború után kezdett általánossá válni az, hogy a gyerekek, később a legények és felnőttek kölnivízzel járnak házról házra locsolni. A kicsik verses köszöntőket mondanak, ezért tojást és pénzt kapnak. A legényeket és a felnőtteket megvendégelik, a *szeretősök* pedig választottjuktól sok tojást és bokrétát kapnak.

A félreeső falvakban (*Gyermónostor, Damos, Jákótelke, Inaktelke*) a locsolás csak az utóbbi években terjedt el. A munkahelyi és iskolai kötöttségek miatt van, ahol vasárnap öntöznek, sőt van, ahol ezért már el is maradt a csak nemrég szokássá vált locsolás. Ezekben a falvakban csak *kifogott szeretősök* járnak még locsolni (Damos, Inaktelke).

Kalotaszenthirályon régen húsvét harmadnapján a lányok öntözték vízzel a legényeket. *Jegenyén* ma is, miután a fiúk megöntözték őket, a lányok elkérik az *öntözőt*, s ők is meglocsolják a fiúkat.

A Kalotaszeg szerte elterjedt rövid versek mellett néhány olyan régies ízű húsvéti köszöntőt is találunk, melyeket a fent leírt csoportos köszöntésekkel mondtak a lányos házaknál, és amelyek a köszöntés, kínálás, ajándékozás régebbi meglétére utalnak. A múlt század végéről származó versközlések között egyetlen Nagykapusról származó húsvéti rigmust találunk.

Húsvét harmadik ünnepét régen tartották templomozással, tánccal. Ma már csak az idősek tartják meg mint ünnepnapot.

Húsvét után elkezdődnek a lakodalmak, melyek egészen ősz közepéig tartanak, így a munkaidőszak ellenére az ünneplések folytonossága nem szakad meg, ha Május elseje és Pünkösöd után le is zárul a tavaszi naptári ünnepek sora.

A tavaszi ünnepek sorát az április végén – május elsején zajló, gazdasági évet kezdő, juhtartással kapcsolatos ünneplésekkel folytatjuk.

Szent György napja (április 24)

Kimondottan Szent György napjához fűződő, ünnepi jellegű szokás Kalotaszegen nem volt. Az öregek szerint régen ekkor volt a tejmérés, vagy ekkor hajtották ki a juhokat.

Egyetlen sajátos szokást találunk Kalotaszeg peremén, *Magyarlónán*: „Szent György napján szokták fereszteni a lányokat. Délfelé, ha a lányok mennek ki az utcára, fogják meg s hoznak vizet... reá öntenek egy-egy veder vizet. Reggel még hideg a víz, azért. Az asszonyokat nem szokták fürösztetni, csak a lányokat.” A szokás termékenységarázsló háttere nyilvánvaló – akárcsak a húsvéti locsolás vagy tejméréskor a juhok és a juhász vízzel való leöntése –, a termékenységet, a növényzet megújulását segítik vele, sok esőt, jó termést, gazdag évet, egészséget kívánnak az eső mágikus utánzásával.

Tejbemérés (juhmérés)

Kalotaszeg nem túl termékeny földjén a növénytermesztés mellett mindig igen jelentős szerepe volt a külterjes állattenyésztésnek, főleg a korsarazó juhászatnak.

E század elejéig még minden kalotaszegi falunak két-három turmája (juhnyája) volt. A nagyobb falvaknak még több is. Minden két-háromszáz juhból álló turmának, vagyis általában egy-egy utca juhainak külön fogadtak pakulárt és egy kisegítő *csóringot*, akik egész nyáron a nyomáson legeltették a juhokat.

A juhtartás során sok olyan szokás alakult ki, amelyek a tej igazságos elosztását, a pásztorfogadással járó szervezeti kérdések megoldását, a termelékenység biztosítását célzó szertartásokat foglalták keretbe.

Ma már csupán a kopár, dombos Nádasmentén folyik intenzívebben a juhtenyésztés. Itt maradtak fenn és virágoznak ma is a juhtenyésztéssel kapcsolatos szokások, melyek közül ünnepi jellegével kiemelkedik a tavaszi legelőre való kihajtást követő *tejbemérés*. Ekkor állapítják meg a juhsgazdák a juhok száma vagy az általuk adott tejmennyiség alapján azt, hogy ki milyen sorrendben, mennyi tejet kap a nyár folyamán, és hogy ki lesz a következő évben az *első gazda*, vagyis a turma ügyeinek intézője.

Néhány nádamenti faluban, mint *Méra, Inaktelke, Türe, Bogártelke, Kispetri*, és a Kolozsvár melletti *Magyarlónán* a tejérés a falu legnagyobb tavaszi ünnepe. Régen *Szent György* napján tartották. A második világháború előtt nem is volt olyan nagy ünnepség, tánc, mint ma, mivel az asszonyok nem maradhattak ott a mérés utáni mulatságban. Muzsikást nem fogadtak, csak itálra „pótoltak”; a férfiak és az első gazda megkínálta őket kenyérral, szalonnával, hagymával vagy báránypaprikással. Ma ebből csak a kenyérral való kínálás maradt meg. (Inaktelke)

Ahol még van tejérés, ott most április utolsó vagy május első szombatján (*Inaktelke, Bogártelke, Magyarlóna*), illetve vasárnapján (*Méra, Kispetri*) tartják. A juhokat utcák szerint turmákba szedve, április közepe táján, körülbelül két héttel a tejérés előtt hajtják ki először a legelőre. Ünnepe előtti este a nyáját a pakulár behajtja a faluba, minden utcában az első gazda udvarára. Itt a juhos gazdák elváltatják a bárányokat az anyuktól. Van, ahol egy másik turma juhokhoz hajtják, és onnan cserébe saját juhaikhoz fogadják az ottani bárányokat. (*Inaktelke, Tordaszentlászló, Magyarfenes*) Mással a bárányok mellé külön *báránypasztort* fogadnak.

A báránykiválasztás után a turmákat újra a mezőre hajtják a pásztorok. Sztánán még kukoricakásával és répával is jóllakatták a juhokat, hogy másnap több tejet adjanak. A legtöbb faluban azonban tilos a különleges etetés. A tejérés napján délelőtt a pakulár újra behajtja a juhokat a faluba. A legtöbb helyen a juhosgazdák és családtagjaik a falu végén, pálinkásüvegekkel felszerelve várják az utcák szerint érkező turmákat.

Türében régen az asszonyok még egy-egy kalácsot is vittek a faluvégi fogadásra. A juhokat az előző évi első gazda házához, vagy újabban egy ez alkalomra bérbe vett tágas udvarra hajtják. A pakulár és a legények énekelve, zeneszóval érkeznek és mennek végig az utcán. A házából vízzel locsolják őket, hogy jó sok eső, kövér fű és sok tej legyen az új fejőidényben.

A kijelölt csűrben vagy udvaron már elő vannak készítve a fejőszékek.

A juhokat elkerítik, majd lassan előkészítik a fejést, amit általában a férfiak végeznek. Négy-öt úgyneve-

zett *kezes gazda* végigjárja a fejőedénnyel várakozókat, és ellenőrzi, hogy senki se hagyjon vizet az edényében. Legtöbbször a fejőket – főleg az asszonyokat! – jól végigtapogatják azon a címen, hogy nem dugtak-e el valahová tejet, nem akarnak-e csalni. Ha valaki nagy ritkán megkísérli a csalást, legtöbbször leleplezik, hiszen mindenki féltékenyen figyel, vigyáz arra, hogy előbb kerüljön a rendben, ugyanis minél több tejet fej ilyenkor, annál több tejet kap nyáron.

Néhány évvel ezelőtt *Inaktelkén* egy asszony a köténye alá dugott nejlonzacskóban egy kis *tejpótlót* (tejet) csempészett be. De a zacskó véletlenül kipukkant, a tej elfolyt, és így lelepleződött a fejés megkezdése előtt. Más alkalommal a gazda, akinél fejtek, saját fejőszékéhez egy gumicsövet vezetett az istállóból, ahonnan egyik rokona fejés közben adagolta a bivalytejet.

A fejés végeztével kezdődik a hivatalos mérés, amikor vagy a falu hagyományos, régóta őrzött űrmértékeivel, a *kupával* (máshét liter tej) vagy újabban *literrel*, ill. mérleggel egy arra kijelölt bizottság sorba mindenkinek leméri a tejét, amit pontosan följegyeznek egy füzetbe. Néhány faluban (pl. *Türe, Valkó, Vista*) egyáltalán nem mérik a tejet, hanem a fejős juhok száma szerint „állítják be a sort”.

Mérés után a kifejt tejmenyiség és a juhok számának arányba állításával megkapják az egy gazdára eső tejmenyiséget. Ennek megfelelően írják be a gazdákat. A legelső gazda, vagyis az, aki a legtöbb tejet fejte, lesz a következő évben az *első gazda*, a *turmagazda*. Régen tisztesség volt ez a cím, ma már nehezebben vállalják, hiszen sok kötelezettség is jár vele. Neki kell gondoskodnia a fejés megszervezéséről, ő kezeli a turma pénzét.

Legtöbb faluban régen a mérés-kor kifejt tejet a pakulár kapta, vagy eladták és abból vásárolták az aznapi pálinkát. Ma már mindenütt a csarnokba viszik. *Türében* a sorrendet már nem a tej mennyisége szerint, hanem egyszerűen utca sorjában állapítják meg. A Kolozsvár melletti *Magyarlónán, Fenesen, valamint Tordaszentlászlón és Gyerőmonostoron* a fejést és az egész tejérést nem a faluban, hanem a határban, a kosárnál tartják.

A tejet énekszóval, rendezett menetben, szépen feldíszített számon

viszik a pakulár (juhász) házához, illetve a csarnokba, majd a pakulár megvendégeli őket. A szamár legtöbb helyen a játékoság és komikum forrása, célpontja volt.

Türén például fejére fejkendőt kötnek, hátára teszik a tejesdézszakat, néhol a pakulár is felül rá, és így indul el a menet. Elöl a szamár, utána a juhosgazdák és legények, majd az asszonyok és lányok következnek. Elöl-hátul a viháncoló gyermekek kísérik. Utcai nótákat, népdalokat énekelnek, néha megállnak, a fiatalok táncra perdülnek. Ahol még tudnak, legényest járnak. A pakulár felesége otthon várja őket, mindenkit pálinkával, kaláccsal kínál. Tánc, tréfalkozás kezdődik a szamár körül. Előfordul, hogy egy-egy gazdát megkoszorúznak a szamárkoszorúval. Ha ez sikerül, visszamenet így kell végigvonulnia a falun, számárháton, a báméskodó falusiak csípős megjegyzései tüzeiben. *Mákóban* és *Türében* az első gazdáé ez a „dicsőség”.

A pakulártól visszainduló menet táncolva érkezik vissza az első gazda házához, ahol a gazdasszony friss kenyérral, pálinkával várja őket. Az asztalokkal, lócákkal körülrakott udvaron mindenki helyet foglal, s vidám zeneszó mellett megkezdődik a *pálinkamérés*: egy pálinkával teli cseberből, amelyből az első gazda néhány segítséggel minden juhosgazdának sorba kiméri a pálinkaadagját. Pálinkaosztás után kezdődik a tánc. A legtöbb helyen a mulatság másnap reggelig tart, sőt ahol szombaton tartják, ott másnapra is átnyúlik.

1974 és 1975 tavaszán részt vettünk az *inaktelki* és a *mérai* tejéréseken, 1980 május elsején pedig *Magyarlónán* voltunk. Alábbi leírásunkban főleg azokat a mozzanatok hangsúlyozzuk mindhárom ünnepből, melyek a fent vázolt általános képtől eltérve, sajátos rendszert alkotnak.

Inaktelkén az előkészületek már a mérést megelőző pénteki napon elkezdődnek, amikor az első gazda udvarán a juhosgazdák otthonról hozott *serényből kosarat* állítanak össze. Este fél hét körül érkezik a mezőről a turma az első gazda házához, ahol elváltatják a bárányokat.

Időközben a konfirmált lányok koszorút kötnek az itt *szamárvirágnak* mondott mocsári boglárkából a szamár számára, a legények pedig zöld ággal díszítik föl a kaput. A gaz-

dák még éjfélig beszélgetnek, adják-veszik a bárányokat.

Szombat reggel négy órakor a pakulár és a segítsége kihajtják a juhokat a legelőre, ahol 11 óráig legeltetik, majd kezdik behajtani. Fél 11 körül gyülekeznek az első gazda udvarában az asszonyok, gyerekek, kislányokkal, egy-egy öt-hat literes fazékkel és kampós pálcákkal felszerelve. Ekkor még mindannyian *hur-bolóba* vannak öltözve. Az udvaron leülnek két sorba egymással szembe. Fél tizenkettő körül behajtják a juhokat az elkészített *akolba*, *kosárba*. Minden családból valaki figyel a juhokat, nehogy lefeküdjenek, mert akkor elfolyik a tejük. Közben a soron levő gazda ebédet hoz a pakulárnak: báránypaprikást, puliszkát, kenyeret, pálinkát.

Mikor a pakulár megebédelt, az első gazda kikiáltja: „Mindenki töltse ki a vizet a fazakából!” A fazakokban víz van és egy ág *csaján*. „Ez még a régi öregek szokása volt, hogy beletették a fazikba, hogy ne szája a fazik a tejet.” Régen cserépfazékba fejték, ma mázas pléhfazékba, de a szokás immár vélt funkciója nélkül – tovább él. Egymásnak nem adhattak csajánt, „nehogy a boszorkány elvi-gye a juhok tejét”.

A kijelölt bizottság, miután kiönteti a vizet a fazekakból, végigtapo-

gatja az asszonyokat. Ezen a napon az asszonyok fogdosása nem kelt megbotránkozást, szabad a fogdosás, mert az egész ünnep a termékeny-ségkívánás jegyében zajlik, minden szabad, ami erre utal. Közben mindenki készíti a fazakát, az e célra hozott két ágassal a földhöz rögzítik.

„Na menjünk, hozzuk a juhokat” indításra minden családból valaki bemegy a kosárba, s kihoz egy juhot. Mindenki tele van izgalommal. „Már fogy a tej, apámuram!..” „Ezt a csicsit anyámasszony felől!” A többi juhot is kihozzák, és várnak velük a szék előtt. „Inkább az emberek fejnek. Ahol nincs ember, ott fejnek az asszonyok. Azok inkább csak fogják és hozzák a juhokat.” Amelyik juhot megfekték, azt az udvar másik felébe hajtják. Minél több tejet próbálnak kinyomkodni: „Mindenképpen kínozzák a szegény juhot, hogy több tejet adjon.”

A fejés befejezése után a *mérést* még a régi első gazda rendezi: a csűrben asztal, szék áll. Az oldalajtók le vannak ragasztva, nehogy valaki tejet adjon be oldalról. A mérés régi, ősi ürmértékkel, *kupával* történik. Ennek aleggységei: a *kalány*, *kiscsupor* (tíz kalány), *nagy-csupor* (két kiscsupor), *kupa* (két nagy-csupor), egy *téj* (két kupa, annyi mint négy nagy-csupor, kb. három liter tej). Egy *tej*

után jár egy *fejés*, vagyis az összes juhok egyszeri fejéséből gyűlt tej. Mindenki tejét ugyanabba a sajtárba öntik, és abból kezdik mérni. A megmért tejet egy helyre öntik, egy nagy tejeskannába. Közben a székeken az asszonyok kötényükkel letakart tejjel várják, hogy rájuk kerüljön a sor.

A zenészek már muzsikálnak, a gyerekek táncolnak. Akinek megmérték a tejét, siet haza átöltözni. Lassan érkeznek a szép, díszesen felöltözött lányok és legények. Mérés után az összegyűlt turmát a *fogadott alkalmi pakulár* (a kiségitő) és a *csóring* kihajtják legelni, míg az igazi pakulár itthon marad mulatni. A megmért tejet hozzá viszik majd haza.

Előhozzák a szamarat, és a konfirmálandó kislányok a szamarvirágból készült koszorúkat átadják az *embereknek*, akik azokat az állat nyakára és hátára rakják, fülébe cifra pántlikát, gyöngyös bojtokat tesznek. Mielőtt feltennék a puttonyokat, *próbálgatják* a szamarat, hogy elég erős-e. Egyik felül a hátára. Minél viccesebb ember, annál vidámabb lesz a hangulat. Csipkedik, ugratják a szamarat, hogy lám, bírja-e, jól telet-e? Végül felteszik a hátára a nyerges és a két puttony tejet. Két ember vezeti elől, utánuk a legények, a férfiak, a zenészek, majd a lányok s legvégül az asszonyok. Elöl-hátul viháncoló gyermekek kísérik őket. Utcai nótákat énekelve, táncolva (pl. „Aranykút, aranykút...” „Zavaros a Tisza”) érnek a pakulárhoz, ahol átadják a tejet.

A zenészek az udvaron muzsikálnak, és a legényessel elkezdődik a tánc, a játék a szamar körül. Közben a pakulár felesége kalácsot és pálinkát kínál. Körülbelül félóra múlva indulnak vissza, ugyanilyen sorrendben, csak a puttony helyett egy ajánlkozó fiatalember ül a szamar hátán.

Ezalatt az első gazda házánál a füzetekből megállapítják a nyári fejések sorrendjét, kikiáltják és megéle-jenzik az új első gazdát, majd kiszámítják a következő évi költségeket. Mindenki kifizeti a részét, az összegyűlt pénzből odaadják a pakulár bérének felét, a többiből pálinkát vesznek. A régi gazda ekkor adja át a turma könyvét az új első gazdának.

Közben mindenki megebédelt otthon, „báránypaprikást puliszkával”. Visszaérkezve leülnek a csűrben és várják a „pálinkaosztást”. Kb. húsz liter szeszből nagy fazakokban megkeverik a pálinkát, és abból oszt-

Mérai lányok népviseletben

ják a férfiaknak. Az asszonyok külön ülnek az első gazdánéval, és cukrozott pálinkát, újabban vodkát, likórt isznak.

A zenészek egymás után húzzák a hallgatókat és a párokat. Estefelé visszajönnek a juhok, a pakulár és a csóringia megfejik őket. A pálinka mellé a régi és új első gazda asszonyai aznap sült friss kenyeret kínálnak. A zenészek közben sorra járnak az asztalokat, majd lassan az öregekbek kezdik a táncot a *legényessel*. A régi táncosok legszebb, legvirtuózabb *pontjaikat* mutatják be. Később bekapcsolódnak a fiatalabbak is, az asszonyok is, kicsujogtatva az öregeket. Öregek, fiatalok, gyerekek – mindenki táncol.

Az év folyamán ez az egyetlen ünnepi alkalom, amikor az öregek is felszabadultan, egymással versenyszerűen, mindent beleadván táncolnak együtt a fiatalokkal, akik közül már egyre kevesebben tanulják meg a legényest. Talán *Inaktelke* az egyetlen falu, ahol az öregek tudatosan foglalkoznak a fiatalok tánca való nevelésével, tudásuk továbbadásával. Ehhez a mindkét részről szükséges oldottságot a tejmérés ünnepi hangulata nyújtja.

Este tíz óra körül a két turma gazdái mindkét utcából muzsikáikkal együtt átmennek a kultúrházba. Ha nincs hideg, akkor valamelyik csűrben vagy udvaron keverednek össze. Sokszor másnap délig is tart az *illogatás* az első gazda udvarán: „Ezt nagyba vesszük, ezt az ünnepet, mert karácsonykor csak a fiatal mulat, de itt mindenki, az öregek is mulatnak.”

A tejmérés ma Kalotaszegen a legszebb, legvirágzóbb formában talán *Méráben* él. 1975 tavaszán vetünk részt a mérai tejmérésen.

Három turma van a faluban. Szombat délután mindhárom turmát kiviszi a pakulár a mezőre. Velük mennek a legények is, vagy ahol nincs legény, a gazdák, akik egész éjjel ott maradnak, pálinkáznak, énekelnek, „örzik” a juhokat. Vasárnap reggel hosszú, kifordított bundákban vagy szőrben, mezei virágokkal felbokrétázott kalapokban, pálinkásüveggel a kezükben lassan, énekelve kísérik a friss füvet legelő juhokat a falu felé.

Közben sokszor megállnak, énekelnek, egymást túlszárnyalva járnak a legényest, beszélgetnek, le-leülnek. A pálinkásüveg körbe jár. A juhok

csak lassan haladnak, nem szabad siettetni őket, mert „kicseppen a tejük”. Tizenegy órára kell a falu szélehez érniük, ahol a juhsgazdák, gyerekeik várják őket.

Minden turma a saját utcáján érkezik a faluba. Ahogy közelednek, a gyerekek eléjük szaladnak, az asszonyok félreállva báméskodnak. Énekelve érkeznek, elől a pakulár és két legény, mögöttük a többiek, mind bundában és szűrben. A pakulárt csak az oldalán függő táskájáról lehet megismerni. Ahogy haladnak végig az utcán, minden házból kiszaladnak az asszonyok, és vederből öntözik, locsolják a pakulárt, a legényeket és a gazdákat. 1975-ben egyik udvarról gumicsövet vezettek ki, azal locsolták őket. Mosolyogva várják a vizet, ami azért hull rájuk, hogy „legyen a nyáron sok eső, sok jó idő, és a juhokban legyen sok tej”. Ez a mérai tejmérés egyik legmozgalmasabb, legfeszültebb pillanata, melynek hangulatát, spontaneitását csak filmfelvevő géppel lehetne igazán megörökíteni. Mindenki úgy fogadja, úgy öntözi őket, hogy érződik: hisznek még a cselekmény mágikus erejében, s ha ez nem is mindig tudatos bennük, elhagyni nemigen merik.

A juhokat az első gazda udvarára hajtják, mindenki utánuk megy, akinek juha van. Akinek nincs, annak nem szabad részt vennie az ünnepségben. A juhsgazdák egész családja jelen van. A kisfiúk és a legények díszes, kimondottan erre az alkalomra szőtt kötényben, *surcban* vannak. A gyerekek azért kapják, hogy „ők is juhsgazdák legyenek”.

A mérés ugyanúgy történik, mint ahogy azt az előbbiekből leírtuk. A megfejt juhokat „visszafele számlálják”, vagyis fejés után, ahogy hajtják őket az udvar egyik sarkába, újra számolják, hogy elkerüljék a csalást, nehogy valaki egy plusz juhot csempésszen be. Ekkor veszik számba utoljára őket, mert míg az első hó le nem esik, nem jönnek vissza a faluba.

A megmért tejet régen itt is a pakulár kapta; már az első gazda udvarán *megótották*, úgy, hogy mire elküldték a pakulárhoz, megaludt, és az aznapi mulatságban már abból ették a sajtot és az ordát. Ma a csarnokba viszik a tejet, de az egész ünnep fénypontja, csúcsa változatlanul a *tejelvívés*. „Ez az *ünnep* benne, ez az egészsnek a jelentősége.”

A mérés alatt és után mindenki hazamegy, ebédel és átöltözik a tej-

vívésre. Lassan gyülekeznek újra. A tejet hat cseberbe öntik. Egy gazda módszeresen összeállítja a menetet: elől a gyerekek, üdítő italos üvegekkel a kezükben, utána a lányok, majd a legények, a zenészek. A férfiak négyes sorban. A sor végén 12 jól megtermett asszony rúdon viszi a pirosfehér csíkos szóttessel leterített cseberket.

Énekelve vonulnak végig az utcán. Az asszonyok ki-kiszaladnak a sorból, és pálinkával kínálják a kapukban báméskodó rokonaikat. Az út felénél megállnak, és a fiatalok táncolnak egyet a sorban. A tejszarnokhoz érve újra táncolni kezdenek, addig, míg bent a tejet átadják. Előfordul, hogy ha hamarabb érkeznek, az előző turma menete még a csarnok előtt vár. Ilyenkor megállnak az úton, és megvárják, míg elmennek. Mikor benn átadták a tejet, a menet énekelve tovább indul a pakulár házához, ahol rövid *kínálmáció* után visszamennek az első gazda házához, és másnap reggelig mulatnak.

Régen „az egész méréseknek” főztek az első gazda házában báránypaprikást. Ma csak a muzsikásoknak készítének paprikást, és a pakulárnak töltött káposztát. A tejmérés a karácsony és a húsvét mellett Méra legnagyobb ünnepe... „Még a lakodalomnál is nagyobb, mert lakodalomkor nem minden családtag jelenik meg, csak a szülők s a nagyobb gyerekek. Itt a legöregebbtől a legfiatalabbig mindenki jelen van.”

A nem szorosan Kalotaszeghez tartozó Magyarlónán a tejmérés két lényeges mozzanatban különbözik a kalotaszegitől. Az egyik az, hogy mérés nem a faluban, hanem a falu mellett, a határban történik, a másik pedig a mérés utáni *henderikázás*.

Péntek este már zenével, pálinkával kísérik ki a gazdák a juhokat, és „vigyáznak a tejre”. Szombat reggel az asszonyok főznek, palacsintát sütnék. Ekkor a gazdák bekísérik a zenészekkel a juhokat. Délben egy óráig pihennek, és akkor mindenki elindul a falu melletti rétre, családostól, fejszéssel, edénnyel, étellel, itallal felcsomagolva. Az asszonyok új ruhát csináltak erre az alkalomra. Egy órára mindenkinek kint kell lennie.

A gazdák sorban ülnek, fülig földbe ássák fazekukat, amelyben víz és *borostyánág* van. Amikor felszólításra kiöntik a vizet, bepreckelik vele a körülállókat, és azt mondják: „Isten

adjon sok tejet” – majd a kalapjuk mellé szúrják.

Mérés után csoportokba verődve megterítenek a gyepen, esznek-isznak, mulatnak. „Aztán nekifognak táncolni, s mikor már egy kicsit ittak, nekifognak, *henderikáznak, gurukálnak*. Egy-egy kövér asszony elkapja a pakulárt, s legurulnak a dombon, a Bocsorton. Mennek úgy, mint a *pereszlén*”... „Már az ősök is henderikáztak, ősi szokás.” ... „Csak szórakozás, mert jólesik nekik.” „Koma kománéval henderikáznak, *dirinkálódnak*.”... „Új bugyival megyünk, külön bugyit veszünk arra a napra: kéket, zöldet, rózsaszínt, fehérét.” A tánc, mulatás egész szombat, vasárnap és hétfőn délelőtt tart. „Nagyobb ünnep, mint a karácsony.”

Nem véletlen, hogy a tejmérés a leggazdagabb a termékenységre utaló, a termékenységserkentő mozzanatokban. Ezt szolgálja a vízzel való locsolás, a zöld ággal való preckelés, az asszonyok, lányok más ünnepekhez viszonyítva sokkal felszabadultabb, sőt elvárt ölelgetése, fogdosása, és végül a lónai *henderikázás*. Az sem véletlen, hogy e termékenységarózkodás szokások épp a tejmérésnél maradtak fenn. Hiszen az állatok szaporulata, a tejhozam, vagyis a juhtenyésztés régen a termelés egyik legfontosabb ága volt, ma pedig, ahol még megmaradt, a haszonszerzésnek talán az egyetlen jelentős magángazdaságon alapuló módja. A magángazdaság pedig őrzi a tenyésztés régi formáit, késlelteti a racionalizálódást – konzerválja az ősi tudati elemeket.

Május elsejei zöldelés

„Május egy a fák és a madarak ünnepe” – mondta a magyarfenesi Bazsó Dombi Márton – röviden fejezve ki azt, hogy május elseje a természet megújulásának ősi ünnepeit idézi.

Kalotaszeg-szerte már az első világháború körül szokás volt e napon a *zöldelés* vagy *zöldágazás*: elsejére virradó éjszaka a legények zöld ágat hoznak az erdőből, és díszítetlenül a lányok kapujára vagy kerítésére tűzik.

Magyarvalkón régen „virágos nyírfát” hoztak a távoli erdőkből a még működő *sodronyon* (drótkötél-

pályán). Ma már csak a *szertősök* mennek messzire nyírfáért, a többiek csak fűzfát állítanak.

A második világháború óta egyre nagyobb méreteket ölt a nyírfág-állítás szokása. *Nádasmentén* már a kicsi fiúk is állítanak a kislányoknak. *Mákóban* már a húszas évektől nemcsak a kapukat, hanem a kerítést is végigrakják zöld ággal. Általában minden lány kap fát. Ha véletlenül valaki kimarad, az nagy szégyen. Ez akkor szokott előfordulni, ha egy legény vagy a legények haragudtak egy lányra. Ilyenkor megtörtént, hogy *tövisbokrot* is tettek a kapujára.

Bogártelkén a századforduló óta a következőképpen terebélyesedett a szokás: 1900 körül minden konfirmált lánynak egy nyírfát tettek az utcaajtóra vagy a kerítésre. Ha több lány volt a családban, akkor többet is tettek, de ez nem volt szabály. Csak egész kis ágat hoztak, amit a hátukon is elbírtak.

A második világháború után már 5-6 szál, egy méter magas fát vittek minden lánynak. De még azt is el tudták hozni a hátukon. Ekkor már a konfirmálatlan lányok is kaptak fát (12-13 évesek). 1965 óta már akkora és olyan sok ágat hoznak, hogy szekérral mennek ki az erdőbe. Késő este indulnak, és éjfél után már „kezdenek kopácsolni” – vagyis felszegezni a kapukra, tornácokra. Közösen mennek fáért, tudják, hogy mindenki körülbelül mennyit kell hogy hozzon. Minden legény minden lánynak tesz egy-két ágat, akkor is, ha nem udvarol neki. A szeretőjüknek öt-tíz is raknak. A völgyény egyedül egy egész szekérral hoz a menyasszonyának, de más lánynak nem visz. És a lány se kap más legénytől.

Néhány éve már a legkisebbeknek – a pólyásoknak is – raknak egy-két ágat. A kislányoknak a szülők hoznak az erdőből ágat, hogy reggel a kislányok kapujára tegyék. Így ma *Bogártelkén* május elsején az utcáról számba lehet venni, hogy hány lány van a faluban. A legkisebbektől az eladókig. A feltett zöld ágakat a legények vagy maguk az anyák egész éjjel őrzik, nehogy ellopják.

Míg *Bogártelkén* és *Darócon* minden lánynak nyírfát tesznek, *Inaktelkén* ez csak a kiválasztottaknak jár ki, a többiek csak bükkfát kapnak, a szomszédos *Mákóban* pedig minden lánynak bükkfát tesznek.

Áldozócsütörtök

A pünkösöd előtti tizedik napra eső csütörtök „nagyon nagy ünnep volt régen”. Az asszonyok sárga és piros aljú bagaziában mentek a templomba. Régen nem is dolgoztak. Ezt ma már csak az öregasszonyok tartják.

Sok faluban ekkor volt a konfirmálás.

Pünkösöd

A tavaszi ünnepkör utolsó nagy ünnepe a pünkösöd. Elsősorban egyházi ünnep volt. Népi szokásvilága Kalotaszegen szegényes: pünkösödikirály-, -királynőválasztásra nem emlékeznek.

Karácsony és húsvét mellett a harmadik ünnep volt Kalotaszegen, amikor „háromnapos tánc volt”. Pünkösöd vasárnap a „legcifrabb”, legszínompásabb ruhájukban mentek templomba: a lányok piros aljú muszulyban, illetve fersingben, az asszonyok világoskékben.

NYÁRI ÜNNEPKÖR

Szent Iván-napi tűzgyújtás (június 24.)

A mutató népi eredetű nyári naptári ünnepünknek, a Szent Iván-napi tűzgyújtásnak semmilyen élő emlékére nem bukkantunk Kalotaszegen. A szakirodalomban egyetlen adatot találtunk, ami arra utal, hogy a szokás a múlt században Kalotaszeg egy részén még élt. Bellosics Bálintnak a szentiváni tűz magyarországi elterjedéséről 1902-ben összeállított térképén Kolozs megyében, Kalotaszegen, B-H jelzésű központtal egy nagyobb terület van megjelölve, ami azt jelzi, hogy a szokás Bánffyhunyon és környékén, tehát a ma is archaikusabbnak számító felszegi falvakban a századfordulón még élt. Az ünnep lefolyásáról szóló adatot nem találtunk, csupán egy, a néphit körébe illő megjegyzést: „Kalotaszegen e napon egy leány se maradjon fedetlen fővel, mert gyermekágyban szeren-

csétlenül jár.” Ez mindenestre arra utal, hogy jeles nap volt valamikor, de mára teljesen kihalt, még az emlékezetből is.

Anna-nap (július 26.)

Kalotaszegen az Annákat ma ugyanúgy köszöntik, mint az Erzsébetet, Katalint, Istvánt, Jánosokat. Az ismert köszöntővel (*Sok Szent Anna- napokat... vö.*) kívánva.

A Kolozsvár környéki falvakban régen Anna-bál is volt.

Nyári vasárnapok. Kapuzás, tánc

Virágvasárnaptól késő őszig a fiatalok minden vasárnap délutánt a faluban vagy a falu szélén levő találkozó, *megállóhelyeken* együtt töltötték. Sétáltak, dúdoltak, tréfáltak. Ez volt a *játszó*. „Ment cicázás, udvarlás, játék.” Nyári vasárnap este-ken, mikor épp nem volt lakodalom, tánc volt. Templomozás után a legények és lányok külön gyülekeztek, majd az egyre nagyobbra duzzadó csoportok összekeveredtek. A legjellemzőbb, egész Kalotaszegen ismert játék a *kapuzás* volt: „Vasárnap délutánonként végigkapuztuk még többször is az egész falut” – mondták Vistában.

A lányok egymás mellé álltak, úgy, hogy a sor két végén és közepén két-két magas lány állott. Ők alkoták magasra emelt, összefogott kézzel a *kaput*, amin *átkarikázott* az egész táncoló leánylánc. Ismert csárdásdallamokat énekeltek és egyszeri csoszogó, *sánta* lépésekkel ütötték hozzá a taktust. A közepén alkotott kaputól számítva hol az egyik, hol a másik ág bújít, „karikázott” át a kapun, hol a kettő versengve ugyanazon a kapun. Néha megálltak és kerítést fontak; úgy, hogy a két végén levő *vezérlány* elindult, és a közép felé haladva minden két lány között átbújva mindenkit megkerült. Az így megkerült lány maga előtt keresztbe fonva hagyta a kezét, s ezzel az egész ág mintegy befonódott. Amikor mindkét ág versenyszerűen befonta a sort, a lányok fejük fölé emelt karral egyszerre kifordultak, miáltal újból eredeti helyzetükbe ju-

tottak. Néha egy-egy nyitott kapun is be-bekarikáztak, fölöslegessé téve saját kapujukat. Gyakran megiragmodtak, s egy gyorsabb ütemű dallamra csak a haladás irányában képezvén egy-egy *végkaput*, az egész lánc átszaladt rajta. Ez így folyt egyik faluvégtől a másikig. Közben változatosságot csak a dallamok gyakori változtatása jelentett. Ha megunták a kapuzást, egyszerűen csak sétálni kezdtek fel s le az utcán nótázva.

Máskor az elhasznált nyüstből készített rongylabdával labdáztak, *kótyáztak*, vagy kimentek az erdőre virágot szedni. Ha táncot rendeztek a legények, rendszerint már kora délután a megszokott helyre gyülekeztek, egy-egy tágasabb udvarra vagy térre, ahol elkezdődött a közös dalolás és tánc, a legfőbb helyen „csak úgy, muzsikás nélkül”. A vasárnapi játszókat össze a fonóház megindulása váltotta fel, ahol a közösségi szórakozás, játék, ismerkedés még szervezettebb, közvetlenebb volt.

Aratóünnep

A nyári gazdasági ünnepek egyik legszívósabbika Kalotaszegen is az *aratókoszorú-vivés*.

Az aratás szerencsés befejezése után az arató koszorú kötése és az azt követő vacsora, tánc, mint minden más vidéken, itt is általános volt a második világháborúig. Elsősorban közös aratások befejezésekor tartották, vagyis, mikor napszámokkal vagy kalákában arattak. Legtöbb helyen a pap, a bíró búzáját így aratták. Előfordult, hogy családonként is csináltak koszorút, amelyet valamelyik családtag vitt haza. (*Bábony*)

Az ünnep mindenütt egyformán zajlott le: mikor az utolsó tábla búzához értek, az asszonyok, lányok elkezdtek kötni a koszorút, amelyet egész Kalotaszegen *búzakoszorúnak* neveznek. (*Magyarlónán: virágkoszorú.*) Legtöbb helyen csak búzából fonták, vidékenként és falvanként más-más formájúra. A legtöbb helyen harang alakú favázra erősítették a búzát. Máshol csak összefonták a szálakat, pipacssal, búzavirággal díszítették. (*Magyarlóna, Jegenye*)

Aratás végeztével vidám menetben indultak haza. Sok esetben már

a zenészek is csatlakoztak hozzájuk. A koszorút egy önként vállalkozó legény vagy lány vitte a kezében vagy a fején. *Bánffyhunyadon* például a legjobb aratólány vagy kéveköttő legény vitte. Hazafelé menet végig énekeltek. Gyakran megtörtént, hogy egyszerre több daloló csoport érkezett különböző irányból a faluba. A leggyakrabban a következőket énekeltek: *Búza, búza, de szép tábla búza; Tiszta búzát szedeget a vadgalamb; Pántlikás kalapom fűjdogálja a szél.*

A falubeliek már lesték, várták az aratók érkezését. Egyesek a kapuk és kerítések mögött egy-egy *kártya*, veder vízzel meghúzódtak. A többiek közelebb csalogatták hozzájuk az aratókat. Ilyenkor mindenhol öntötték a vizet a koszorú vivőjére. „A koszorút akarták, de a legényt találták.” „Az olyan áldásféle volt, hogy jól eressen a búza.” (*Magyargyerőmonostor Farnason*) „a koszorú kellett először bemenjen a házhoz. A gazdaasszony leste, s egy veder vízzel szembeöntötte.”

A jól átázott legény vagy lány, miután letette a koszorút, rendszerint átöltözött. A gazdától egy-két véka búzát vagy egy liter pálinkát kapott. Ezért a koszorú a gazda tette el, sokszor a szobájába, ahol a lámpa szegéhez akasztotta. Máskor a templomba vitték, és kicserélték a régit. *Mérában* az 1960-as években a kollektíva három brigádjá vitte az aratókoszorút a templomba. Néhány faluban ma is látható az utolsó aratókoszorú (*Méra, Magyargyerőmonostor, Kalotaszentkirály*).

Este az aratók számára vacsorát rendeztek, ami legtöbb helyen tyúklevés és töltöttkáposzta volt, vacsora után az udvaron, vagy a csürben táncoltak.

Alszeg néhány falujában az aratást a zenészek „vállalták fel”. A cigány megegyezett egyrészt a gazdával, másrészt a legényekkel: Az ifjúság learatta a búzát, és ennek fejében a cigány az aznapi mulatságon és azután egész nyáron minden vasárnap a táncban muzsikált nekik. (*Sztána, Váralmás, Farnas*)

Kérdésünkre, hogy miért készítették aratókoszorút, *Lónából* származik a következő válasz: „Az aratás örömebe csinálták.”

GYÖRGYFALVA

Kései ajánlás: Salamon Anikónak

A Kolozsvártól 8 kilométerre fekvő Györgyfalva olyannyira belül esik a néprajzkutatók látóhatárán – Kalotaszeg és Mezőség közelségében is önállóan fejlődött –, hogy Vámszer Géza (Györgyfalva néprajza – Erdély, 1946. 1. sz.) és Pap Jánossy Magda (Ethnographia, 1971. 4. sz.) tanulmányain kívül hiányzik, az életformában erősen megváltozó, de népi hagyományaihoz ragaszkodó falut bemutató munka, jellehet P.J.M. az 1942-es „helyzetjelentés”-ében egy tíz évenként megismétlődő tanulmánysorozat készítését ajánlotta a kutatóknak. Mivel az utóbbi tíz évben, pontosabban e termelőszövetkezet 1962-ben történt megalakulása óta megváltozott a falu lakóinak földhöz való viszonya, foglalkozása, életmódja, feltétlenül szükség van egy új helyzetjelentésre. (A tanulmány 1974-ben készült.) Az egymás mellett élő három generáció különböző képpen viszonyul mind a múlthoz, mind a jelenhez: a népi hagyományok, viselet, szokások a maguk tiszta formájában csak a legidősebbek között élnek; a 30-45 éves korosztálynál a városi elemekkel keveredve egy újfajta népművészetnek, népi díszítőmódnak lehetünk tanúi, hogy azután az iskoláskorú gyermekeik között ez már nem gyakorlatként, a mindennapi életként, hanem csak jelenségként maradjon meg.

Villa Georgi

Györgyfalvát az oklevelek a 14. századtól egyházas faluként tartják számon. A Suciú-féle román helységnévtár adatai szerint először 1333-ban, említik „villa Georgi” néven, egy pápai tizedjegyzékben majd 1384-ben majdnem a mai formájában: Györgyfalva-ként. Közbevetőleg megemlítenéd, hogy Kelemen Lajos szerint a Kolozsvártól délre elterülő két falut, a magyar Györgyfalvát, és a román Feleket az utak őrzésére emelték 1360-ban. A katolikus templom legutóbbi 1970-es restaurálása alkalmából előkerült egy évszám, az 1530-as, amely minden valószínűség sze-

rint a falu alapításának időpontja lehet. A templom külső fala megőrzött még két dátumot: az 1578-ast, amikor Petrus Pávai restaurációs munkálatokat végeztetett itt, és az 1606-ost, amikor szintén folytak ehhez hasonló munkálatok.

Ami a falu korábbi történetét, illetve történeti emlékeit illeti, bár a közelben fekvő Várhegyen bizonyos adatok szerint Árpád-kori vármaradványok találhatóak, érdemileg erről – úgyszintén a feltételezett római kori útmaradványokat illetően – csak egy szakemberekből álló kutatógárda nyilatkozhatna.

Jakab Elek említi Kolozsvár város történetéről írott monográfiájában, hogy 1660-ban a budai basa által kikényszerített hadisarcot, amit a városnak kellett megfizetni, 112 városból és faluból menekült pótolta ki, aki hozzátartozóját, férjét vagy II. Rákóczi György lengyelországi hadjárataiban vagy a krimi fogságban elvesztette. Ezek között a Fenesről, Apahidáról, Ródról, Méráról, Tor-dáról, Segesvárról, Nagybányáról, Bácsról és Bochidáról stb. menekült között volt két györgyfalvi asszony is, akiket megemlítettek a források. A reformáció idejére itt is konszolidálódott a helyzet, megnőtt a falu lakóinak száma. Sokan felvették a református vallást, de az évszázadok során többször tértek még át oda és vissza a katolikus és református vallásra. 1710-ben 40-44 református és 78 katolikus gazda volt a faluban. A református egyháznak négy zsellértelke volt, amelyet a Györgyfalva református földesurai kiadtak földművelésre. Ezek között a református földesurak között ismert családok voltak mint: Rédei László gróf, Szilvási János és Bethlen István, Bethlen Mihály, Nábrádi István, Szilvási Ádám és Sámuel, Darvai József és Darvai Ferencné. Bár a templom a 16. századtól 1770-ig a reformátusok kezén volt, 1748-ban és 1751-ben megismétlődött, hogy Bethlen Kata is megemlítette – Haller Gáborné, Károlyi Klára és leánya Thorockainé emberei elfoglalták a templomot, két részre osztották, hogy aztán egyként

itt tartassék a katolikus és a református istentisztelet. Tóth István református curátor idején elvették a harangot, papi lakást, és másfél évre szinte teljesen kirekesztették a reformátusokat a templomból, annak ellenére, hogy az 1753 március 15-20 között lefolytatott per alkalmából a katolikus tanúk vallomása szerint is a templomot a pogány-járás után a reformátusok újították meg. 1790 után a templomot majdnem kétszáz évig – 1944-ig – a ferencesek vették át. A református templomot az 1800-as évek elején építették. Ennek ellenére, ma a kb. 2000 lakos közül mindössze 150 a katolikus.

Foglalkozás - gazdasági állapot

A falu régmúlt története alig-alig áhmozható ki a forrásokból. Fő vonalában hasonlatos volt a többi erdélyi faluéhoz. A lakosság hol a földesurával, hol a járvánnyal, hol a törökkel és tatárral küzdött. A veszteségek ellenére egy periratból kitűnik, hogy 1764-ben Györgyfalva 100 olyan gazdát számolt, akik 70 négyökrös szekérrel jelentek meg a vármegyénél, a kötelező munka elvégzésére. Bár 1848-ban 71 volt jobbágytelekért kaptak kártalanítást a földesurak, s a határ nagyobbik része került a lakosság használatába, a földesúri mezőgazdasági terület 700 holdat tett ki, az erdőn és a legelőn kívül. A nem túlságosan nagy földterületen – 7/10 holdnyi jutott gazdánként – a XIX. század végéig háromnyomásos és önálló gazdálkodást folytattak. A falu életében döntő fordulatot a kolozsvári piac lehetősége adott: ekkor lendült fel az állattartás és a gyümölcs-termesztés, a györgyfalvai asszonyok a mai napig – jó tizenöt év óta már nem is naponta – Kolozsváron értékesítik a tejtermékeket, zöldségfélét, epert, gyümölcsöt. 1895-ben 641 szarvasmarhát, és 16 lovat tartottak. Összehasonlításképpen: ma a szövetkezetbe tartozó szarvasmarhán és juhon kívül a faluban van még kb. 100

tehen és 500 juh. Az állattartónak – helybeliek nem vállalják, mivel alantas munkának tartják – tehenenként 2 liter tej, 1 kenyér (4 kilógrammos) és fél kiló szalonna jár. 1911-ben már 915 tehenet és 35 lovat tartottak a faluban. Ekkorra kialakult a lakosság foglalkozás szerinti megosztása: ötven család otthon, vagy a szomszéd faluban részes munkát vállalt; 130-an vállaltak napszámot; 25 család foglalkozott kosárfonással, 300 családban a gyapjú és kenderfeldolgozás vált fő foglalkozássá, és el lehet mondani, hagyománnyá is. A férfiak ma is, a szövetkezeti kötelező munkákon kívül főleg napszámások, segédmunkások, felvásárlók, építkezéseken dolgoztak. Mivel ez az első generáció, akik a szövetkezet megalakulása óta állandó munkát vállalnak a városban, bizonyos kettős tudat alakult ki: a félig falusi, félig városi gondolkodás, s természetesen életformában is ez az ide is oda is tartozás észlelhető. Otthon aztán, a városi munka mellett még foglalkoznak különböző asztalosmunkákkal. Családi hagyomány a ládakészítés, bútorkészítés, csizmakészítés, stb. A nők közül csak elvétve akad egy-kettő, aki a városban állandó munkát vállal. Évszakonként piacozás az állandó foglalkozásuk, ezen kívül – nem olyan arányban mint a széki lányok – férjhezmenetelükig a városban cselédeskednek, majd asszonyokukban esetenként takarítást, mosást vállalnak. Otthon ki-ki ideje és tehetsége szerint hímez, varr, de míg 1919-ben még 300 fő foglalkozott kender és gyapjúszövésessel, ma már csak 8-10 asszony foglalkozik ezzel a faluban.

Annak ellenére, hogy a lakosság a múltban és jelenleg is igen sokrétű foglalkozást űzött, nagy vagyon nem halmozódott fel egy-egy család kezén, ami nem jelenti azt természetesen, hogy a falu társadalmi rétegződése ne mutasson komoly differenciákat. A nagybirtokkal rendelkező uraságokon kívül – a Gombási, Dobsa, Horváth család tartozott ezek közé – nagygazdának számított az Árkossy, Nagyivescin, Gergely György családja a 20-25 holddal. Pikili Tóth István például a 15 holdjával a falu vezető családja volt. Átlag 6-8 holddal rendelkeztek a parasztcsaládok. A teljesen földnélküliek napszámot vállaltak. Amikor a patai földesúr eladta a földjét a falu felvásárolta ezt, így 1924-re a maradék nagybirtok is a gazdák kezébe került, 1926 körül azonban az állam

egy társulatot alapított, amely megművelésre adta ki a földet. Ebben az időben ez jó gazdának átlag 15 hold földje volt, 10-12 szolgája, 8 tehene, 10 juha, 50 tyúkja.

Demográfiai, nemzetiségi mutatók

A vagyon közötti különbség, mint másutt is meghatározta, hogy ki kivel házasodott, ki kivel tartotta a komaságot. Azon igyekeztek, hogy a föld ne aprózódjon fel, de ez még nem vezetett az egykezéshez. 1900-1910 között évente kb. 80 gyerek született, de elgondolkodtató az, hogy a gyermekhalandóság szinte megközelítette, ezt a számot: évente kb. 60 kiskorú gyerek halt meg. 1960-1970 között 241 gyerek született – ez mindössze 1/3-a annak, amennyi gyerek 1900-1910 között született – és bár a halálozási szám ugyanilyen arányban csökkent, a falu lakosságának szaporodási aránya napjainkban lényegesen alacsonyabb a Kolozs megyei átlagnál.

Györgyfalva lakosainak száma a magyar korona helységnévtára szerint a következőképpen alakult a XIX. századtól:

1892-ben 267 ház 1582 lakos
2518 kat. holdon

A lakosokból: 1359 magyar, 5 német, 186 román, 32 egyéb.

Vallási hovatartozás szerint: 209 római katolikus, 193 görög kat., 2 görög, 4 ágost. evang., 1155 református, 7 unitárius, 12 izr.

1907-ben 307 ház 1680 lakos
2518 kat. hold

1910-ben 2087 lakos

1913-ban 332 ház 2087 lakos

1940-ben 2300 lakos ebből 2000 magyar 300 román volt

1970-ben a népszámlálás százelekben megadott adatai szerint kb. 496 ház és 1711 lakos található itt.

Györgyfalva jelenleg több más faluval együtt (Feleacu, Casele Micești, Saradiș, Vilcele, azaz Felek, Mikes, Bánybük) a feleki járáshoz tartozik, így községházával, postával stb. nem rendelkezik. Természetesen van boltja, kultúrotthona, óvodája, általános iskolája és szülőotthona is. A feleki járás népessége az 1970. július 1-i népszámlálás idején: 6004 lakos, ebből 2090 a férfi és 3095 a nő. A járáshoz tartozó falvak lakossága százalékában megadva a következő képpen alakul:

Felek:	41,8 százalék
Györgyfalva:	29,5 “
Bányabükk:	23,6 “
Saradiș:	3,9 “
Casele Micești,	1,2 “

A falu lakossága zömében ma is magyar. Az egyházi anyakönyvi adatok szerint a legrégebbi lakosok közt számítanak a 18. század végéről: A Tóth, Czirják, Balogh, Székely, Latzkó, Kun családik; a XIX. század végéről: egyre gyakrabban tűnnek fel a Bodó, Kilin, Venczel nevek. Mivel egymás között házasodtak – más faluból is, vagy például Székelyföldről is ritka volt a házasodás, azilyent „idegennek” tartották a faluban, ha asszonyról volt szó a másféle szokást, viselkedést szabadosabbnak tartották stb. – egymást csúfnevekkel különböztetik meg: Bodor Zsuzsika Szikitor (ezt még a jegyző adta), Kis Nyerges Márton Daru (a gazda egy Daru nevű ökre után), Nyerges István Vasi, vagy egyszerűen Vaszi Pista, Vajas István Kakas, Vajas György Kondor, Vajas István Hecké (a disznót hívják így: hecké, hecké); Szabó Miklós Micsuny, ennek a fia Szabó István Micsuny; Tóth István Sajgó, Tóth István Pikili, stb.

Továbbelő hagyományok

A falu külsejét, a házak berendezését, a még fellelhető és a már csak hallomásból ismert szokásokat, kuruzslásokat, viseletet illetően érdemes megvitatni a falu két különböző generációjához tartozó asszonyát, a 75 éves Nyerges Zsuzsi nénit, és a 25 éves Pendszi asszonyt.

Nyerges Zsuzsi néni, szül. 1902. február 27-én, római katolikus vallású. 1923-ban ment férjhez. Férje hét évig udvarolt neki. Esküvő után a kis házban laktak, a szülők portáján, az un. „kolicában”. A nagyházban négy család lakott már együtt, kb. tizenötön. Ma is ugyanúgy mutat háza mint egykor: zsindegyel fedett, kékre meszelt, két szobából áll. Ez a típus azonban egyre inkább eltűnőben van; mindössze 30-35 található már csak. (1900-ban 307 házból 59 zsindegyel, 248 szalmával volt befedve.) Zsuzsi néni fiatalkorában csak a legszegényebbek éltek egy helyiségből álló házban, ebből mindössze 4-5 volt csak. Általában két helyiségből állt a ház: első házból és hátsó házból. A jobb módúaknak három részből állt a házuk: első házból, pitarból, és a hát-

só házból. Ezen kívül az udvarban állt még a sütőház, amely gyakran a fiatal házások első fészke is volt – mint Zsuzsi néniék esetében is –, vagy később az öregek költöztek ebbe bele.

A ház sárból és kőből épült. A tornácot faragott oszlopok tartották. A gazdasági épületeket szalmával fedték be, a kerítés deszkából készült, a kapun egyfajta díszítés állt: egy cserépből kiágazó inda, végén tulipán. A ház padlózata földpadló volt, később deszka. A ház belső elosztása a következőképpen nézett ki. Az első házban (szobában) volt található a tulipános láda, a padláda, amibe a staféringot, ruhákat tartották, a gyerek ágya, egy karszék, egy fehérre festett karszék, asztal, két ágy, tányérok a falon, szentképek és az ablakban virágcserep.

A pitvarban volt található a sütkemence, néhány szék, és szerte elhelyezve a varrottas laskanyújtó, puliszkaverő, kanáltartó, gyalu, pityókanyomó, tepsi, tésztasütő, palacsintasütő, tésztanagyújtó, az edények, a löstőlő (ebben vitték az ebédet a határba), a kötőkosár, amibe a löstőlő került. A hátsó ház volt az állandó lakhely, ma azonban ezekben a régi házakban már csak fát, almát, gyümölcsöt tartanak, és a régi vas és fa edényeket, háztartási eszközöket is felváltotta az alumínium és zománczott edény. A faluban egyre több az új ház: nemcsak az új házások építkeznek, hanem mások is. Az országosan érvényesülő rendelet szerint csak kétszintes házakat lehet építeni. Lent helyezkedik el a nyárikonyha, gyakran a még élő nagyszülő vagy szülők lakóhelye is ez, fent pedig a két szobából az egyiket városi bútorral, míg a másikat györgyfalvi módra rendezik be. A fenti konyha bútorzata hasonlít a városihoz, de mivel általában egy idevalósi asztalos készíti, ráfesti a régi motívumokat is, egyik-másik alakjában is hasonlít a régi padládához, tulipános ládához.

A györgyfalviak étkezése, Zsuzsi néni és Pendszi asszony konyhája hasonló a többi erdélyi falusi konyha ételéhez. Naponta háromszor étkeznek: reggel tea, kávé kerül az asztalra, télen puliszka és kolbász; délen első fogásként leves (pityóka, paszuly, zöldségleves füstölt hússal), utána valami tésztaféle (rántott laska, derelye, káposztás laska, lekváros prézlis, túrós tészta); este megint laska, puliszka, gulyás, esetleg hétköznaponként is mártásos csirke (azaz paprikás) puliszkával, puliszka disz-

nóhússal, rántotta, szalonna. Zsuzsi néni minderről pontosan be tudott számolni. Négy gyereke közül csak kettő lakik a faluban, másik kettő már beköltözött Kolozsvárra. Ő így magára maradván a szomszéd gyerekekre vigyáz, és amolyan hírvívó asszonynak számít. Gyerekeit egyedül nevelte fel 1945. óta, amikor férjét, aki 24 órai eltávozást kapott a hadseregből, haragosai összeszurkálták, aminek következtében meghalt. Ez az egyetlen tragikus esemény a faluban a közelmúltból. Ő míg a munkát bírta naponta bejárt Kolozsvárra 4 kanna tejjel, ami húsz litert jelent. Télen, nyáron, hóban, sárban gyalog tette meg a többi asszonnyal a több mint 8 kilométert a piacig. 1940-44 között még cifrább volt a helyzet: ugyanis akkor Györgyfalva a határon kívülre került, és így a 40 kilométerre fekvő Tordára járhattak csak piacolni. Miután hazakerült a piacról, még el kellett látni a családot, aztán következett a főzés, nyáridőben az ebéddel ki a határba a nagyobbik gyerekek, vagy a férjnek. Így telt minden györgyfalvi asszony élete. „Életemből három regény kitalne. Ezzel a négy gyerekkel csak munka volt, kuruc világ volt” – fejezi be vallomását.

Szabó Istvánné, Erzsi asszony élete némileg másképpen alakult. Az ő lánykorában még szokásban volt, hogy cselédnek álltak be a hajadonok Kolozsvárra, és ő volt az utolsó, akinek még része volt a közös kenderáztatásban Szamosfalván a györgyfalvi asszonyokkal és a többi leánytársával. Tizenhét éves korában férjhez ment – itt még szokásban van az, ami több más erdélyi, sőt nyugat-európai faluközösségben is, hogy az eljegyzés után már együtt élnek – ma két gyereke van. Ettől kezdve csak alkalmanként járt be Kolozsvárra takarítani és piacolni. A városban igen sok mindent tanult, otthon ondulál is, és hímzést vállal. Félig városi félig falusi viseletben jár hétköznap, de vasárnaponként györgyfalvi viseletet vesz fel. Pontosán ismeri a határt a régi és az újjal keveredett mai szokások között: különösen ami az udvarlásra, az eljegyzésre és az esküvőre vonatkozik. Még emlékszik arra, hogy szilveszterkor a lányok cserépfazékban gombócot főztek, ebbe férfineveket tettek, s úgy tartották, amelyik legelőször feljön, az abban található név lesz a férjük neve. Betegség esetén szenesvizet öntöttek, emlékszik még arra, hogy nagypénteken az asszonyok sötétben jártak,

és éjfél előtt megmosdottak a patakban, hogy szépek legyenek, ... lányok hajukat káposztalében mosták, és márciusban csoré fenekükként mentek ki a napra, hogy arcuk egész évben szép fehér maradjon, de nem emlékszik arra, hogy a faluban valaha is készítettek volna Luca székét, vagy a három király mondókát mondták volna.

Udvarlástól a lakodalomig

Minden közösségben érdeklődésre számíthat egy-egy új házasság létrejötte, egy kisebb közösségben, mint a falu, fokozottabban. Mind a házasságnak, mind az azt megelőző udvarlásnak megvannak a maguk szigorú hagyományai itt is. Udvarolni – ahogyan itt mondják: megyek faluba –, a legény kedden, csütörtökön és szombaton mehetett, csak miután komolynak látszott a dolog, akkor járt el minden este. Ez az idő 3-4, sőt hat évig is eltarthatott. A házasságot ma is többségében a szülők határozzák el, a társadalmi különbségek régi hagyománya alapján, gyakran a fiatalok ellenére is. Mivel ma is a vagyoni helyzet a kitervelt házasságok alapja, nem ritka a rokonok közötti házasság. Régebben igen ritka volt, ma már nem, hogy nem falubelivel kötöttek házasságot. A házasságot a szülők előzetes megbeszélésén kívül igen gyakran egy kerítő hozza létre – ennek bizonyos tekinetelye van a faluban – aki a lakodalmi előkészületekben is segítkezett később. Háztűznézés, leánykérés keddi napon történik. Eljegyzés előtti csütörtökön csak a mátkapár györgyfalvi viseletben bemegy a városba, hogy megvegye a gyűrűket. Régen télen, farsangkor volt az eljegyzés, ma nyáron is. Az eljegyzési vacsora szombaton volt. Ekkor a leány házában összegyűltek a rokonok, a szülők. A gazda, a leány legközelebbi férfirokona maga ment el a vőlegény és annak vendégei után, és invitálta őket; megrendelte a pálinkát és az enivalót. Miután megérkeztek a vendégek, a násznagy, a vőlegény legközelebbi férfirokona beszédet mondott, amit a gazda a szokáshoz híven közbeszólásokkal zavart. Utána a gyűrűváltás, jegyváltás következett. A leány átadott egy kendőt, selyembrokát anyagból, rajta egy róza vagy virágcsokor hímzés, és két kihímzett zsebkendőt piros szalaggal átkötve. Az eljegyzési vacsora után, ami előételből,

pálinkából, kalácsból, levesből és sült húsból állt, a menyasszony felvágta az eljegyzési tortát, mindenkinek levágott két szeletet, erre a meghívottak egy tányér otthonról hozott süteményt küldtek vissza. Hajnalban töltöttkáposztát tálaltak még fel a vendégeknek.

A lakodalmat mint mindenhol, vasárnap tartották, tartják. Délben a fiús házhoz muzsikás jön és néhány népviseletbe öltözött rokon, és meghívja a vőlegényt. Ezután tánc következik. Csíkban például a család a gazdát, azaz az állandó vőfélyt kéri meg – az vezeti mindig a lakodalmat – hogy a vendégeket meghívja. Kalotaszegen szintén így van, és mindkét helyen a lakodalmat két helyen tartják: a vőlegény és a menyasszony házában. Györgyfalván itt, a vőlegény házában tartják a lakodalmat, és a költségeket is ő állja, Csíkban és Kalotaszegen egy kis csapat az egybegyűltekből előremegy a lány házához, itt bejelentik a vőlegény és a násznép jövetelét, majd a gazda kikéri a menyasszonyt. A menyasszony elbúcsúzik a szüleitől, és ezután az egész násznép – elől a vőlegény násznépével, utána a menyasszonyéval – elindulnak az esküvőre, s csak később egyesül a két násznép. A templomi szertartás után tánc van a templom előtt, innen együtt mindannyian a vőlegény házába indulnak. A menyasszony beköszönt, hogy fogadják el új családtagnak, s ígéri, hogy jó gyerekek lesz, stb. Régen itt, Csíkban és Kalotaszegen kirakták a staférungot, és összeírták, ki mit adott. A násznagy – a karján lévő nászkendővel jelzi tisztségét, fehér vászon pirosmintás parasztsággal, azon csíkkal – kikéri a leányt. Innen visszamennek a vőlegényhez. A vőlegény a nyoszolyólányoktól székfűvel díszített kalapot kap, s a házatól visszatérő lányok fehér fersingbe öltözve a vőfélyvel együtt viszik a vőlegény ajándékát, egy virágkoszorút. Elérkezik lassan a templomi esküvő ideje is, amit háromkor szoktak tartani.

A szertartás alatt már folyik a tánc az utcán, este pedig kezdődik a bál, amin szép számú vendégsereg vesz részt. A násznagy a lány házában elbúcsúztatja a menyasszonyt. Pálinkával, kaláccsal kínálják a vendégeket. Itt ma is kirakják az ajándékokat – régen a felvevők, szöttek, lepedők, 8 nagypárna és a kis-párna, ma paplan, bútorok, és egyéb ajándékok kerülnek bemutatásra –, s ezután a vendégek átkísérik az ifjú asszonyt a vőlegény házába. Itt is

Kendernyűvés egykor Kalotaszegen

mint Erdély több más néprajzi egységében még régen 4 vagy 6 ökrös szekérrel szállították el az esküvői ajándékokat. Este aztán eljátszák az akkor szokásos játékot: keresik a bárányt, hogy járt-e itt; mire először bevisznek három maskarát, végül az ifjú asszonyt. Ma, a nagy lakodalmakat nem otthon, hanem a kultúrházban tartják, ahol 500-520 ember is megjelenik. Itt aztán kikiáltják: ki, milyen ajándékot adott.

Keresztelő

Hasonló nagyméretű összejövetelre ad alkalmat a keresztelő is. Györgyfalván a keresztzülöket a szülők nézik ki – Csíkban és Székelyföldön fordítva, maguk ajálkoznak. Ilyen alkalomból a keresztgyerek 3-4 rend ruhát kap a keresztzülöktől – azért keresztelik meg csak 3-4 éves korukban, hogy viselni tudja a ruhát –, konfirmáláskor ismét teljesen felruhazzák a keresztgyerekeket. A fiuk és lányok kapnak egy rend györgyfalvi és egy rend városi ruhát. Elterjedt a viszonytkeresztzülőség. A keresztelő és a konfirmálás alkalmával 100-200 személyes ebédet adnak. Régen csak a rokonok jöttek el, vagyis ha személyesen nem is vett részt a vacsorán ajándékukat elküldték, cserébe viszont ételt küldtek. Ma a pénzbeli ajándékot páronként szedik. A keresztelőt általában vasárnap tartják. Ilyenkor levágnak 1-2 disznót, 50 tyúkot, ahány pár annyi laskát számítanak, ezen kívül kb. 40 tál sütemény, 20 torta, pálinka, 100 liter bor vagy

sör kerül az asztalra. A sütés-főzés a lakodalom és a keresztelő alkalmával egyaránt csütörtökön kezdődik, csak a laskagyűrés marad vasárnapra.

Kulturális élet

A falu értelmiségét, a papot és tanítókat, iskolaigazgatót kivéve a biblián és a kalendáriumon kívül nincs könyv a faluban. A helyi katolikus pap Nagy Lajos tisztelendő úr, a bibliáórák mellett színházlátogatásokat is szervez a fiatalok számára, akik közül többen, főleg a bejáró tanulók az iskola szervezésében is gyakori látogatói a színháznak. A kolozsvári zeneiskola egyik fiatal tanára megpróbálta újrászervezni a falu énekkarát, de ez az érdektelenség miatt megbukott. Ugyanígy jártak a falu felnőtt színjátszó és táncsoport vezetői is. Ennek a mozgalomnak Erdélyszerte igen szép hagyományai vannak, maga Györgyfalva is 1940 előtt igen gazdag, színvonalas műsort állított össze, járta vele az országot, sőt külföldi meghívást is kapott, amely produkció felelevenítésére napjainkban folynak kísérletek. Ennek az előadásnak címe amint régen volt: *A györgyfalvi lakodalmás*. Ígéretes az iskola tanári karának a kezdeményezése, hogy több korosztály számára indítottak táncanfolyamot, s népi táncsoportot. Ennek lett az a következménye, hogy reneszánszát éli a viselet és tánc kultusza. A táncsoport már országos versenyen is résztvett, és szép sikert aratott. Más jellegű összejövetelek, mint a táncház a fonó, a vízkereszt, és húshagyókeddi és az őszi Szent Márton napi bál mulatságok is kb. 15 éve szüntek meg. 1914-ig mint Széken is egy házból volt a táncház, az 50-es években egy csürben tartották a táncos összejöveteleket, majd a kultúrotthon adott ennek helyet. A farsang egy csomó tréfás mulatságot hozott magával. Maszkákat öltöttek – azaz papírból és rongyból álarcot készítettek – és úgy vonultak végig a faluban. Szokás volt, hogy a férfi nőnek a nő férfinek öltözött, ezen kívül ördögnek, kecskének. A két világháború között lovon, ökrösszekéren vonultak fel a mulatozók. S a mulatság keretében az öreglegényeket és a pártában lévő lányokat igencsak megrézfálták: ha nem vigyáztak, látványosan végighurcolták őket a falun.

Lipcsey Ildikó

Brassó település történetéből

a IX-XV-ik század között

Brassó településtörténete két időszakra osztható. Az első időszak a IX-ik századtól a XV-ik századig tart. Az első időszak története nem volt feldolgozva és nem jelent meg róla összefoglaló. A mostani összefoglaló ezt az időszakot ismertetni.

Brassó településtörténete a népvándorlás utolsó előtti időszakban, a IX-ik század első felében kezdődik, amikor a Kárpát-medencébe szláv-bolgár, török népcsoportok érkeznek Omartag vezetésével. A szláv-bolgárok felismerve a bolgárszegi völgy védelmi szerepét, amely a középkorban nagy jelentőségű volt, megalapítják a Brasov nevű települést. Nicolae Iorga írja, hogy a szlávok a völgyekben településeket hoznak létre, ezek közé tartozik: Brassó (Brasov), Barcarozsnyó (Risnov), Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghie), Lisznyó (Lisnov), Kvasna, Kovászna.

Iorgu Iordan, Nicolae Drăganu, E. Jekelius a Brasov név szláv eredete mellett döntenek. Emil Petrovici kimutatta, hogy az ev, ov, eva, ova végződésű helynevek a középkori szláv-bolgár nyelvből (medio-bulgara) származik. A Brassó törpefenyőt jelent, ami Brassó környékén megtalálható. Orbán Balázs a Székelyföld Leírásában kimondja, hogy Sepsiszentgyörgy neve szláv-bolgár eredetű. Szt. György a bolgárok nagy szentje. A mai református templom körüli Bolgárszeg nevű település már a tatárjárás előtt létezett.

A IX-ik század második felében a Kárpát-medencébe megérkeznek a magyarok. Az Árpád vezette magyar törzsek már találnak itt magyarokat. László Gyula professzor szerint a VII-ik században 670 körül jöttek az avarokkal. Itt találják a székelyeket is, akik a krónikák szerint Attila itt maradt hunjainak az utódai. A hun birodalom megszűnése után 1000-ig a Kárpát-me-

dencében nem volt államalakulat, s akkor Szent István megalapítja a magyar államot. A kereszténység felvétele után az Árpádkori Erdélyben a Benedek, Prémontré-i és a Cisztercita rend alapít kolostort.

Brassóban 1000-ben már állt a Brassovia vára a Cenken. Dr. A. Erhard 1934-ben a csúcstól délre a vár délnyugati részében egy román stílusú templom alapjait találja meg, hat kolostorcellát is talált, amelyek a templommal és a várfallal egy udvart zártak körül. G. Treiber három építészeti korszakot állapít meg:

1. A kút feletti templom a XI-ik századból való.

2. A templom hajója a XIII-ik században megnyújtott. A XIV-ik században a templom összeomlott.

3. A templomot a XV-ik század elején a régi alapokra újraépítik, s akkor épültek hozzá az északi oldalon lévő helységek és az előcsarnok. A bencés kolostor megszűnésének az éve nem ismeretes.

A várat 1455-ben, a templomot 1458-ban lebontották, s az anyagot a középkori város falába használták fel. A várhoz út vezetett fel ami ma is megvan.

A Prémontré-i szerzetesrendet Szent Norbert alapította 1120-ban. A rend neve a Prémontré francia helység nevééről származik, ahol főkolostoruk volt.

A XIII-ik század elején a Prémontréi rend alapít kolostort a Fekete templom helyén. A templom az Árpádkori magyar építészet kiváló alkotása. Francia hatást mutat, a Vízakna-i (Ocna Sibiului) és a Szászsebes-i (Sebes-Alba) műhelyből való mesterek építik. A Fekete templom helyén épült kolostor-templom hasonló volt a Zsámbéki prémontréi templomhoz, amelyek átmenetet képeznek a román stílusból a gótikába, a templom építését egy krónikai feljegyzés bizonyítja: „MCCIII... Pontifex

Max... Brassovia, Sive Corona in Transilvania conditur.” Tehát 1203-ban a kolostor templom épül. Az 1241-es tatárjárás után a templomból a nyugati homlokzat egy része maradt meg, amely később belesz építve a késő gótikus csarnok templomba.

A kolostor Kronthalból (Coronae vallis) népesült be. Női kolostor volt, főleg tanítással foglalkoztak. A kolostor neve Corona lett. Erdélyben két női kolostor volt, amint azt 1220-ban a Capitulum Generale-től kiküldött pápai követ látogatása bizonyít, aki meglátogatja a Corona-i (brassói) és a Villa Hermannii (nagyszebeni) kolostorokat.

Győrffy György Az Árpádkori Magyarország Története c. munkájában megemlíti, hogy a Catalogus Ninivensis-ben, amely felsorolja az 1234-ben létező magyarországi kolostorokat megtalálható a két erdélyi kolostor is.

In Hungaria assigneta est paternitas:

Dyocesis Cumanie: Corona

Dyocesis Ultransilvanie: Villa Hermannii

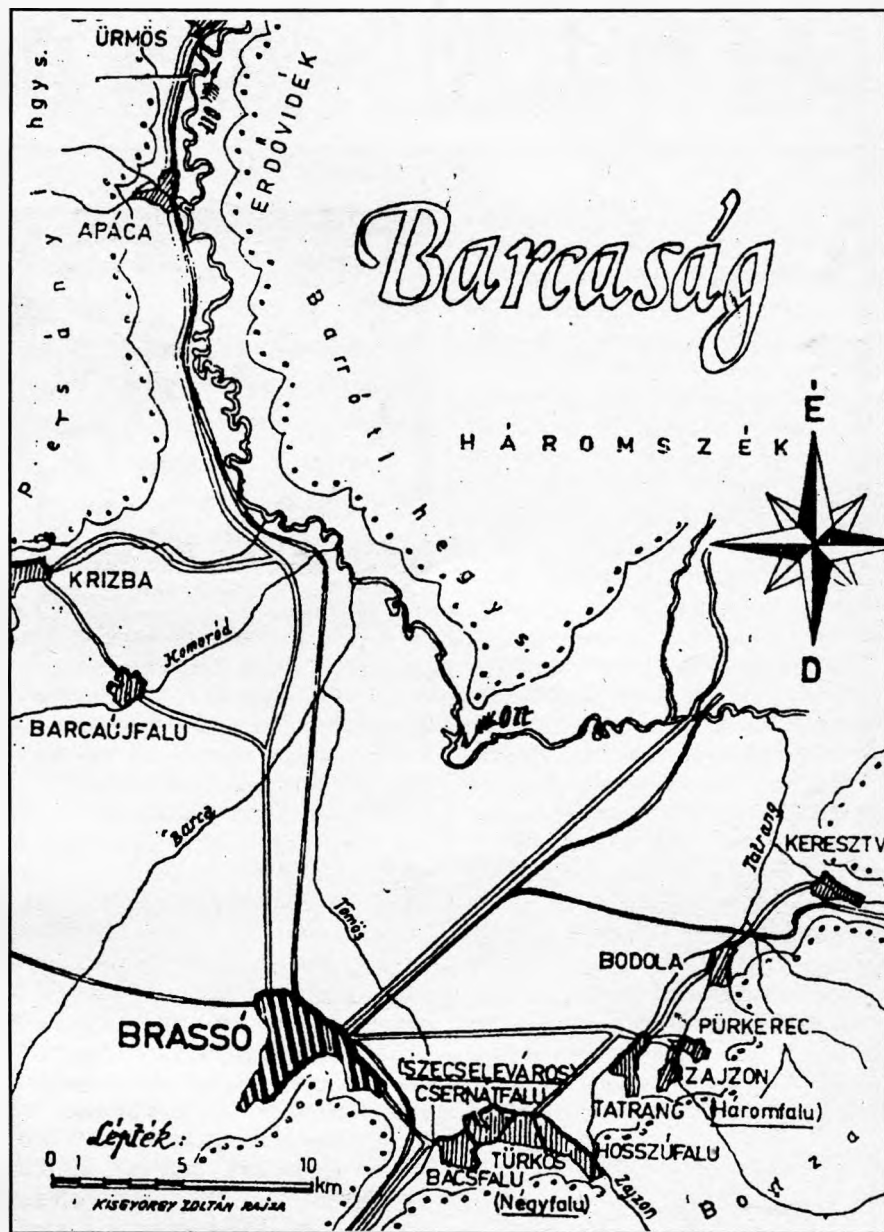
Ugyanott be van jegyezve a zsámbéki kolostor is. Az Anjou házbeli királyok idején (1301 után) Corona virágzó város. A XIV-ik század közepéig függetlenül fejlődik a környező településektől. (Bolgárszeg-i Brassó, Bertalani szász település, Bolonya). Növekszik a francia befolyás, ami a város címerében is tükröződik, amelynek közepében egy pajzs látható, alatta egy lilium, fenn a szemelvényen egy csillag és két kisebb lilium. Cornides egy 1353-as pecsét lenyomatán „Civium de Corona Civi” feliratot talált. A lilium az Anjou ház címerében is megtalálható. A XIV-ik században a városban 15 templom és kápolna volt. 1323-ban a mai római katolikus templom helyén a Domonkos rendi szerzete-

sek alapítanak kolostort, akik betegápolással foglalkoznak. A városban kórházak is vannak. A Szent Antal kórház a mai Kórház utca alsó végében, a keleti várfal mellett állott. Az Egres utcai templom helyén lévő kórház eredete visszanyúlik a XIII-ik századba.

A XIII-ik sz. elején egy krónikai feljegyzés szerint: „Terra Borza deserta et inhabitata”, amely nem felel meg a valóságnak, mert abban az időben már több település létezett a Barcasági medencében. Brassó mai területén már létezett a Bolgárszegi Brasov (Brassó) a Benedek-rendi kolostor a Cenk-i várban. A Prémontré-i rend Corona nevű kolostora a mai Fekete templom helyén. A gyakori kun betörések folytán a lakosság megritkul. II. Endre magyar király a Barcaságra telepíti 1211-ben a Teuton lovagokat és velük együtt a szászokat. Földvár (Marienburg) lesz a teuton lovagok főrendháza. Mivel önálló hatalomra törekedtek 1225-ben el kellett hagyniuk a Barcaságot, az itt maradt szászok a Bertalan templom körül alakítják ki településüket, amely észak felé a Vidombák patakáig terjedt s Spreng-i erődítmény védelme alatt állott. A település később kiterjedt a Hosszú utca, Közép utca és a Hátulsó utca területére is, a mártonhegyi erődítmény területén 1235-ben templom és kórház épül a Bertalani szász település a mai sétáig terjedt, amely választóvonal volt a Corona kolostori település és a bertalani szász település között.

A Bertalani templomot a cisztercita szerzetes rend építő mesteri építik a XIII. század első felében, amely átmenetet képez a román stíusból a gótikába. A szentély feletti rózsablak, amely a kerici apátsági templomon is megtalálható francia hatást mutat. A ciszterciata szerzetesrend 1202-ben alapít kolostort Kercen (Cirta). Nevüket a franciaországi Citeaux város latin Cistertium nevére kapták, ahol az első kolostoruk volt.

A XIV-ik század végén Coronában a kolostori jelleg mellett kezd teret hódítani a világi jelleg is. A bertalani szászok egy része a XV-ik század elején felköltözik a Corona-i városba, amely a középkori város magja lesz. Honterus alap-

vető változásokat valósít meg mind gazdasági, mind a szellemi életben. Erdélyben elterjeszti Márton Luther tanait, a lutheránizmust, az ágostai evangélikus hitvallást, s a Boldogságos Szűz Mária templom, amely 1543-ig római katolikus templom volt, átalakította ágostai evangélikus hitvallású templommá. 1689-ben kapja a Fekete-templom nevet. A latin nyelvű iskolák mellett az ő hatására alakulnak ki az anyanyelvű iskolák. 1534-ben új iskolák mellett az ő hatására alakulnak ki az anyanyelvű iskolák. 1534-ben új iskolát alapít a volt kolostor helyén. Nyomdát és papírmalmot alapít. Ő használja először a város mai címerét (Korona fagyó-

kéren) mint vízjegy az általa használt papíron. A középkori városnak két neve lesz: Brassó és Kronstadt. A Kronstadt név a Kronthal (Coronae vallis) szóból keletkezett, elhagyva a thal végződést és helyettesítve a stadt szóval. A Kron szó egy fenyőfélélet jelent a középkori nyelven Elzász-Lotharingiában (Franciaország).

A középkori város folytatása lesz a már meglévő településeknek, amelyből ki fog fejlődni a mai Brassó. Ezzel lezárul Brassó településtörténetének első korszaka, amely a IX-ik századtól a XV-ik századig tartott.

„Az erdélyi kérdés megoldása”

Az erdélyi nemzetiségi kérdést „kisebbségvédelmi” jogszabályokkal rendezni nem lehet. Magyarország és Románia közötti határrevízióval sem lehet elintézni a kérdést, mert az erdélyi magyar lakosság zöme – egy millió ember – nem a magyar-román határ mentén lakik, hanem a történelmi Erdély belsejében. A több mint másfél millió Romániához csatolt magyart népcserével sem lehet megmenteni. Ezt az ősi településű, földjéhez ragaszkodó népet ilyen tömegben nem lehet áttelepíteni.

Két megoldás marad tehát: a/ *Korridor*, mely a nagobbára magyar területeket a vegyes övezetek egy részének inglobálásával Magyarországhoz visszacsatolja; b/ *az Önálló Erdély feltámasztása* s azon belül egy olyan alkotmány életre hívása, mely – Erdély történelmi tradícióinak megfelelően – a három fő nemzetiségnek (magyar, román, német) saját településterületeiken nemzeti szuverénitást ad.

a/ *Korridor*. Erdély szinmagyar területeit egy északnyugatról délkelet felé húzódó területsávval lehetne Magyarországhoz csatolni. E dél-

A Magyar Országos Levéltár külügyi anyagában található az 1939-ben készült dokumentum „piszkozata”, melynek szerzője valószínűsíthetően Makkai László volt. A gépelt szövegben található elütéseket, hibákat nem javítottuk. (!)

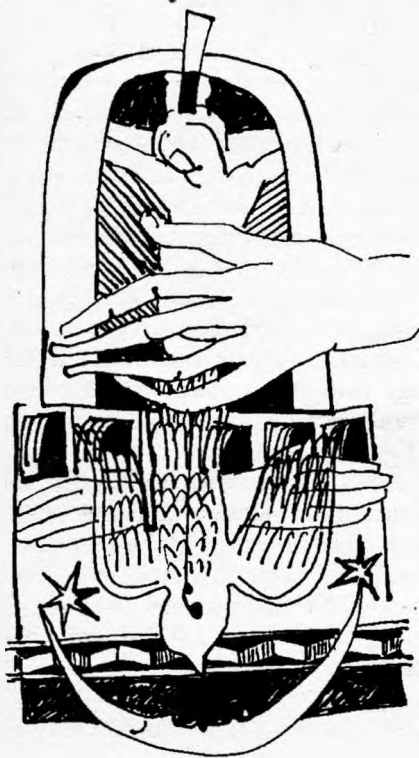
kelet felé keskenyedő terület Magyarországra felől a Szamos völgyén és a Királyhágón át lenne megközelíthető. Felölelné a Magyar Alföldet Erdélytől elválasztó hegységek nyugati lejtőit, a magyar Szilágyságot és a Mezőség kevert népességű területén keresztül magába foglalná a szinmagyar Székelyföldet. Nem foglalná magában északkeleten Máramaros román területét, délnyugaton az egész vegyes lakosságú Bánságot, délen pedig érintetlenül hagyná a románság túlnyomó többségű egész déli településterületét és a Szászföldet. A Magyarországhoz ilyen módon visszacsatolandó terület kiterjedése 51.090 km², lakossága 2,819.463 fő, ebből 1,389.195 magyar 49,3%; 113.798 német 4,0%; 1,256.110 román 44,6%. A vissza nem csatolt egész terület terjedelme 52.003 km², lakossága 1910-ben 2,438.004 fő, ebből 1,573.344 román, 64,5%; 450.991 német 19,5%; 272.610 magyar 11,2%.

Egy ilyen területi felosztás az ethnikai alapelv értelmében létrehozható legjobb megoldás lenne. Mind a magyarok, mind a románok megkapnák azokat a területeket, amelyeken túlnyomó többségként laknak s amelyekhez őket történelmük emlékei a legszorosabban hozzáfűzik. Ellenben joggal kifogásolható ez a megoldás gazdasági, államigazgatási és államvédelmi szempontból. Gazdasági szempont alatt nem tisztán a materiális javak könnyebb vagy nagyobb mértékű megszerzésének vagy jobb elosztásának problémáját értve, hanem az Erdélyt lakó népek megélé-

séhez, munkálkodásához, természetes életműködéséhez tartozó szükségletek kielégíthetőségét. Egy ilyen területi megosztás mind a román, mind a német, de különösen az Erdélyt lakó magyar lakosság életműködése és fejlődése, boldogulása szempontjából igen sok akadállyal, nehézséggel járna. Erdély egyes – különböző nemzetiségű – területrészei ugyanis egymással igen szoros, szerves kapcsolatban állanak.

b/ *Önálló Erdély*. Ha Erdélynek korridorral való kettéosztását nem fogadjuk el, egyetlen megoldásnak az látszik, ha visszafordulunk e terület történetének tanulságaihoz és ennek a különleges földrajzi helyzetű területnek, melynek egyéni politikai történeti multja van s melyet néprajzi viszonyai és Keletközépeurópában elfoglalt helyzete is különleges sorsra predesztinálnak, önállóságot adunk. Fel kell ismerni, hogy Erdély különleges történelmi egység. Az volt a középkori magyar királyság virágzásának idejében is, az volt a török időkben, osztrák kormányzás alatt és kiütközik külön egyénisége a 20 éves román uralom alatt is.

Erdélyen belül pedig a nemzeti együttélés helyes rendezésének szintén történelmi példája van. Erdélyt a vallási és nemzetiségi szabadság földjének ismeri a történelem. A nemzetiségi szabadság és béke megvalósulásában azonban az egyes korokban legalább akkora szerepe volt a területi elkülönülésnek, mint az egymás iránt való türelmeségnek. Hasonlatosan Svájcban, ahol nem a franciák, németek és olaszok egymás iránt való különleges szeretete, hanem a különböző nemzetiségű kantonok nemzeti szuverénitása s egymástól való szinte teljes függetlensége adja a közös érdekek mellett a kohéziós erőt, illetve kiküszöböli a surlódási lehetőségeket; ugyanúgy Erdélyben is a szász Királyföld, a székely Székek és a magyar vármegyék különállása, önkormányzata, az egyes nemzetiségeknek a birt területbe gyökerező szuverénitása adott időtálló alkotmányt és jelentett fejlődésképes ál-

lapotokat Erdélynek. A baj is onnan eredt, hogy a törökök idők után számbeli tulsulyra jutott románokat ezen alkotmány sáncaiba nem tudták bevenni.

Egészséges és megnyugtató megoldás csak az, amely urrá teszi Erdély mindhárom nemzetiségét azokon a területeken, amelyeket tulajnyomó többségben s mint ősi foglaltó vagy telepes lakik. Ez többet jelent a közigazgatás decentralizációjánál, sőt az általánosan értelmezett területi autonómiánál is. *Szuverénitást jelent nemzeti, kulturális és gazdasági szempontból, egyenlőséget a nemzeti szuverénitások között Erdély közös ügyeinek intézésénél.* Ezt elérendő, elsősorban meg kell tisztítani Erdélyt azoktól a ma hozzászatolt területekről, amelyek vele sem földrajzi kapcsolatban nincsenek, sem történeti közösséget a multban nem mutattak s amelyek életműködésükben, gazdasági érdekeikben nem Erdélyre vannak utalva. Így Magyarországhoz feltétlenül visszacsatolandók a Nagy Magyar Alföld szegélye és Erdély nyugati határhegységeinek az Alföld felé néző lejtői.

A földrajzi, gazdasági és történeti körülhatárolt függetlenséghez jutott Erdély keretén belül aztán, a három fő nemzetiségnek (magyar, román, német) biztosítani kell saját településterületén ezt a nemzeti szuverénitást, amelyet a székelyek és szászok Erdélyben a XIX. századig élveztek. Ezen, aránylag tiszta nemzetiségi területeken kívül valószínűleg ki kell alakítani Erdélyben egy vagy több vegyes nemzetiségű területiséget a tipikusan kevert nemzetiségi vidékeken. Ezek keretében a nemzetiségek együttélését a közigazgatás két- vagy háromnyelvűségével, a bíróságok és egyéb hatóságok, valamint közigazgatás nemzeti kúriákra való osztásával lehetne rendezni. A kulturális kérdéseket a személyi katasztereken alapuló kultúraautonómiák ügykörébe lehetne utalni.

A tiszta nemzetiségi területeknek és a vegyes területiségeknek együttműködését az általános politikai, gazdasági, pénzügyi, katonai, külügyi és egyéb ügyekben egy központi kormányzatra kell bízni hasonló módon, ahogy az az önálló Erdélyi Fejedelemség idejében életben volt.

A Nemzeti Párt programja (Ellenzék 1922. 11. 5.)

1922-ben Trianon sokkja után lassan magához tért az erdélyi magyarság. Megalakította a Magyar Néppártot majd a Nemzeti Pártot. A kettő 1922 decemberi fúziójából jött létre az Országos Magyar Párt, amely a román parlamentben képviselte a romániai magyarságot a két világháború között.

A Nemzeti Párt programja a következő:

Erdély és a többi lecsatolt területeknek a Magyar Nemzeti Pártban egyesült magyarsága a békeszerződésben, a párizsi kisebbségi egyezményben és a törvényerejű gyulafehérvári határozatokban foglalt jogbiztosítások alapján és abból a meggyőződésből indulva ki, hogy ezen ősi földön csak úgy lehetséges a különböző nemzetek békés és a haladást szolgáló együttélése, ha a magyarság biztosított jogai és jogos kívánságai kielégítést nyernek, politikai programjának pontjait tüzi mindazokat a kívánságokat, amelyek itteni létét továbbra is biztosíthatják és lehetővé teszik nemzeti irányu szellemi, kulturális és anyagi szabad fejlődését. Kívánja ennél fogva az egész állami életnek ezen szempontokhoz való alkalmazkodását s azoknak az állami élet minden irányában való érvényrejtését.

Kívánja nevezetesen:

1. A minden megszorítás nélküli egyéni és közsabadságot és teljes állampolgári jogegyenlőséget. A teljes vallásszabadságot és a törvényesen elismert vallások teljes egyenlőségét, a magyar egyházak történelmi autonómiájának biztosítását és fejlesztését. A nyilvános jellegű magyar nyelvű oktatást a legmagasabb fokozatig, a meglévő autonómikus közületek keretében. A magyar egyházi és kulturális intézményeknek megfelelő állami segélyezését.

2. Kívánja az általános, egyenlő választójogot titkos szavazással, a kisebbségek képviseletével, a választókerületek helyes beosztásával, a választások szabadságának biztosításával és független választási bírásokkal. Kívánja a dekrét törvényekkel való kormányzás megszüntetését.

3. Kívánja a községi és törvényhatósági autonómia helyreállítását és fentartását és a közigazgatás... (?)

4. Kívánja a magyar nemzeti autonómiát a gyulafehérvári határozatok III. cikkének értelmében, amely szerint mindenik nemzet önmagát kormányozza saját nyelvén, saját közigazgatással és igazságszolgáltatással, amelynek hivatalnokait ő maga választja saját fiai közül.

5. Kívánja ott is, ahol a területi autonómia meg nem valósítható, a nyelvhasználatnak a kisebbségi egyezmény nyolcadik szakasza értelmében rendezését.

6. Kívánja Erdély viszonyait és különösen a kisgazdák érdekeit figyelembe vevő céltudatos gazdasági és állampénzügyi politika megvalósítását. A földbirtokreformnak az összes nemzetekre egyenlő végrehajtását, az általa okozott, nevezetesen az egyházi és iskolai rendeltetésű birtokokat, a magyartelepeseket és a székely közbirtokosságot ért sérelmek orvoslását. A termelés, kereskedelem és ipar szabadságát; humánus szellemű munkás-törvényhozási és szociálpolitikát, igazságos adórendszert progresszív alapon, az elsőrendű fogyasztási cikkek adójának megszüntetésével.

7. Kívánja a katonai szolgálatnak milícia-rendszer alapján való szervezését, legfeljebb 3 hónapi szolgálattal, a saját hadkiegészítési területen való szolgálatnak és az anyanyelv szolgálati nyelvként való érvényesülésének biztosításával.

8. Kívánja általában Erdély érdekeinek figyelembevételét az állami élet minden irányában és ezen érdekeknek a túlzó központosító és egységesítő törekvésekkel szemben való megvédését.

Egy erdélyi nemesasszony

AZ ÖTVENES ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN

Az erdélyi származású borosjenői báró Atzél Edével és családjával mostohán bánt a sors. Atzél Ede miután a fronton keresztül sikeresen visszatért a moszkvai fegyverszüneti tárgyalásról, 1945 december 3-án mint parlamberter, Gödöllőnél ismét átment a fronton és (orosz?, román) fogságba került. Többet nem hallottak róla. Nejét, gróf Bethlen Beátát, aki hat gyermekével Magyarországon „keresett menedéket” Kolozsvárról menekülve, pedig kuláknak „nevezték ki” az 50-es évek elején anélkül, hogy egyetlen talpalatnyi földterülettel vagy jószággal bírt volna.

Községi Tanács
Végrehajtóbizottságától
Tiszaroff

Felszólítás

Felszólítom Acél Edéné kulák Tiszaroffi lakost, hogy a holnapinapon azaz 28.-án reggel 7 órára egy db. vágómarhával minden körülmények között jelenjen meg a Községi Tanács házában.

A vágómarhát minden körülmények között vezesse fel, ha nincsen meg, úgy azonnal szerezze meg, ellenkező esetben mint szabotáló kulákot fogom feljelenteni, tehát fentiek szerint köteles eljárni. Jó Fejős tehát vagolyan jószág, amely bevan folytatva nemjöhöt számításban. Ha ilyen nem volna gazdaságban, úgy vagy vegyen, vagy pedig cserélés folytán a megszabott határidőre állítsa elő a fenti jelzet helyre.

Tiszaroff, 1951. augusztus 26.-án.
Végrehajtóbizottság elnöke
Begyűjtési előadó

Községi Tanács
Végrehajtóbizottságától
Felszólítás

Községi Tanács
Végrehajtóbizottsága Atzél Edéné Tiszaroffi lakost pénz bírsággal sulytotta mivel a megadott határidőre a sertés beadási kötelezettségének nem tett eleget.

A kivetett pénz bírság azonban nem jelenti azt, hogy a sertést nem kell beadni. A sertés teljesítését a kiszabott pénz bírság után 3 napon belül rendeznie kell. Különben a bünvádi eljárást megfogjuk indítani.

A kiszabott pénz bírságot köteles 3 napon belül befizetni a községi Tanács Pénzügyi Csoportjához. A kiszabott pénz bírság 21840 frt. összeg.

Tiszaroff, 1952. szeptember 10.-én.
v.b. elnök.

Községi Tanács Végrehajtóbizottságától.
Tiszaroff.

F E L S Z Ó L L I T Á S

Felszólítom Acél Edéné kulák Tiszaroffi lakost, hogy a holnapinapon azaz 28.-án reggel 7 órára egy db. vágómarhával minden körülmények között jelenjen meg a Községi Tanács házában. A vágómarhát minden körülmények között vezesse fel, ha nincsen meg, úgy azonnal szerezze meg, ellenkező esetben mint szabotáló kulákot fogom feljelenteni, tehát fentiek szerint köteles eljárni. Jó Fejős tehát vagolyan jószág, amely bevan folytatva nemjöhöt számításban. Ha ilyen nem volna gazdaságban, úgy vagy vegyen, vagy pedig cserélés folytán a megszabott határidőre állítsa elő a fenti jelzet helyre.

Tiszaroff, 1951. augusztus 26.-án.

Tran Annel
Végrehajtóbizottság elnöke.

Ellenkez Fejős
Begyűjtési előadó.

Községi Tanács Végrehajtóbizottsága Tiszaroff.

F E L S Z Ó L L I T Á S

Községi Tanács Végrehajtóbizottsága. Atzél Edéné.
Tiszaroffi lakost pénz bírsággal sulytotta mivel a megadott határidőre a sertés beadási kötelezettségének nem tett eleget.
A kivetett pénz bírság azonban nem jelenti azt, hogy a sertést nem kell beadni. A sertés teljesítését a kiszabott pénz bírság után 3 napon belül rendeznie kell. Különben a bünvádi eljárást megfogjuk indítani.
A kiszabott pénz bírságot köteles 3 napon belül befizetni a községi Tanács Pénzügyi Csoportjához. A kiszabott pénz bírság 21840 frt. összeg.

Tiszaroff, 1952. szeptember 10.-én.

Tran Annel
v.b. elnök.

A II. évezred végének két szégyenfoltja Európában

A múlt: 1989 (Berlini fal)

A jelen: 1999 (Párkányi híd)

ÉLES PRÁGAI Trianon-bírálat

Az első világháborúban győztes nagyhatalmak és Magyarország között 79 évvel ezelőtt aláírt trianoni békeszerződést élesen bíráló, s a cseh sajtóban szinte páratlan írást jelentetett meg az MTI szerint a Lidové Noviny prágai konzervatív napilap.

Bohumil Dolezal, a lap főkomentátora szerint a Magyar Királyság a trianoni békeszerződés aláírásának idején már egy túlhaladott középkori államalakulat volt, amelynek a modern közép-európai nacionalizmusok létrejötte után már nem volt semmi alapja a további létezésre. „A módszer azonban, amellyel a világból eltűntették, több mint sajnálatos” – szögezi le a lap. „A magyar tárgyalók formális részvétele ellenére is *könnyörtelen diktátumról* volt szó, amelynek célja nem az állapotok értelmes elrendezése, hanem a *vesztéssel való leszámolás* volt. A magyar etnikum által lakott kiterjedt területeket a szomszédos országokhoz csatolták. A magyar nemzet egyharmada saját államának határain kívülre került. A magas jóvátétel megkötötte a háborútól és a háború utáni forradalmi államfordulatoktól elpusztított magyar gazdaságot. Az országot sorsára hagyták, s ez éltető talajt teremtett a Horthy-rendszer túléléséhez, amely – a valódi sérelmekre reagálva – Magyarországot egy újabb pusztító háborús kalandba sodorta.

A trianoni, a müncheni és a potsdami szerződés – három olyan szégyenteljes jogi dokumentum, amelyek a civilizált nyugati országok aktív részvétele, vagy legalábbis asszisztálása mellett szentesítették a nyilvánvaló sérelmeket, és bonyolulttá tették a kis közép-európai államok egymás közti kapcsolatait, illetve viszonyukat a fejlett európai Nyugathoz” – írja Dolezal, aki közismert bírálója a II. világháború utáni benesi dekrétumoknak is.

Az MDNP azt javasolja, hogy Magyarország vállalja fel az egyik délvidéki Duna-híd újjáépítését. Erről ajánlást fogadott el a párt újonnan megalakult országos választmánya, arra kérve a kormányt és a parlamenti pártokat, hogy teremtsék meg ennek törvényi feltételeit. Ennyi az újsághír.

Az **ERDÉLYI MAGYARSÁG** örömmel fogad és támogat minden építő munkát, de amíg az Esztergom-Párkány közötti hid romja még 55 évvel a második világháború befejezése után is eleven sebként éktelenkedik a Dunán, addig minden más híd építésének előtérbe helyezése pótcselekvés. Ha ez a híd felépült, csak ezután szabad más hidak építésére még csupán gondolni is. De még ekkor is megfontolandó, hogy nem Kórogy, Szentlászló, a szétlőtt, szétbombázott és kirabolt, házaikból elüldözött, megalázott családok, nemzetársaink közvetlen, hatékony megsegítése élvezzen e elsőséget. Szerintünk utóbbi!

A MIÉP csapdahelyzetről beszél

Rudolf Schuster köztársasági elnökké választásával Szlovákia nemzetközi megítélése nagymértékben javul, az ország közelebb kerül az Európai Unióhoz és a NATO-hoz, ezzel azonban nem jár együtt a szlovákiai magyarság helyzetének javulása – jelentette ki Csurka István, a Magyar Igazság és Élet Pártjának elnöke. A politikus szerint a magyarok minden feltétel nélkül adták szavazataikat Rudolf Schusternek, így nagy a veszélye az ellentételezés elmaradásának, aminek következtében a nyelvtörvény nem születik meg, illetve a benesi dekrétumoktól való elszakadás is elérhetetlen messzebe kerül. Mindez azt a csapdahelyzetet rejti magában – fogalmazott Csurka –, hogy miközben Szlovákiát elfogadják Európában, a magyarság által megfogalmazott jogos igények elvesznek.

OLVASÓNAPLÓMBÓL

Székelyhidi Ágoston: NEMZET ÉS DEMOKRÁCIA

LAKITELEK, ANTOLOGIA K. 1998.

Mottó:

„Magyarország 1941 és 1990 között rendkívüli állapotban élt.”
(Székelyhidi Ágoston)

Páskándi Géza óva intett minden Magyarországra áttelepült erdélyi magyar értelmiségit, hogy a magyarországi politikai életbe ártsa magát, vagy hogy, csatlakozzon bármely értelmiségi-írói csoporthoz. Az ellentéteket, alkalmi szövetségeket irányító, mozgató mögöttes ok-okozati viszonyok ugyanis nemcsak beláthatatlanok, de érthetetlenek is egy Erdélyből jövő számára. Kivételt képez - lehet, hogy egyetlen, lehet, hogy ritka kivételt - Székelyhidi Ágoston. Igaz, ő gyermekkorában került a Nagyhazába, így volt ideje kitapasztalni az anyaországi, a távoli és a közelmúltban gyökerező társadalmi, politikai viszonyokat, s azok lecsapódását a személyi kapcsolatszerkezetekben. Az erdélyi származás Székelyhidi esetében nemcsak Erdélyközpontúságra korlátozódik - hiszen az egykori ellenzéki MDF egyik vezető politikusa -, hanem a sajátos erdélyi történelemből fakadóan, ahogy a jelenségekben eligazodik. A Kishazából hozta azt a különös érzékenységet, amelyre szükség van ma itt is, ahol mindenkit ért valami sérelem - legtöbb persze a *Nemzetet érte* -, mindenki meg van bántva valamiért, mint ahogy ezen érzékenység nélkül elhalt volna a magyar élet a két világhatalom között felörlődő Erdélyben is.

Tanulmánykötetében, mely válogatás politikai publicisztikájából, esszéiből, a *rendszerelváltás, a politikai jobboldal* és újból: *1956* problematikáját, utóéletét járja körül.

Széchenyi hevével ostozozza kortársait, mert nem volt elég egy idegen hatalom helyi helytartóit el-

viselni, a hódoltságra kényszerítettek, a magyar közélet képviselői körében a „tudatlanság” és „korlátozottság” máskülönbén elkerülhető lépéseket vont maga után. Ez nem zárja ki, hogy vallja és gyakorolja a toleranciát, a szélsőség kivételével - bármilyen színben jelentkezzen is az...

Mindezt teszi követésre méltó politikai kultúrával. Elhatárolódásaiban - amit minden, a magyarsággért felelősséget érző, a magyarság jövőjében gondolkodó embernek meg kell tenni -, sem sért, hiszen személyes érdeket, anyagi stb. hasznot mindenek elé helyező emberek mindig voltak, vagy akik mindezt egy idegen hatalom szolgálatában vélték elérhetőnek. Csak-hogy egy szuverén felnőtt állam, szuverén és felnőtt, felelősen gondolkodó állampolgárai meg kell ezen személyek, ezen szándékát akadályozzák. Bár lehet, hogy máshol, Európa szerencsésebb sorsú, nyugati régiójában meg sem mernek próbálni... hiszen az árulás, származzon bár haszonszerzésből, cinizmusból vagy tudatlanságból büntetőjogi következménnyel jár...

1944-1989 közötti történelmünk modelljét - mert modell-értékű volt - kritikai megjegyzések kíséretében, a rá jellemző hűvös tárgyilagossággal rajzolja fel Székelyhidi. Ez - vagy legalábbis a késő kádári korszak - néhány mondatban is összefoglalható: „A világháború és az 1956-os forradalom után az államszocializmus uralmi csoportja elfojtotta a társadalmat és a nemzet önrendelkezését, cserébe egyenlőséget és létbiztonságot ígért. Szabad fejlődés nélkül azonban a forrásokat előbb-utóbb kívülről kellett pótolni. E támogatásért az uralmi csoport most már Nyugatnak valamilyen politikai alkalmazkodást ígért, Keletnek pedig további hűséget kellett fogadnia, a határon túli magyarok feláldozása árán.”

Sok mindennek lehetne ezt minősíteni. Ne legyünk azonban naívak: cselekedetük teljes tudatában lévő profi politikusokról és szakemberekről volt szó. Nem igaz az az állítás sem, hogy egyetlen kitörési lehetőség 1988-89 tájékán a megszorító pénzügyi szabályozások és a spontán privatizáció volt. 1995 februárjában a miniszterelnök ezt vitatja nem tűró hangon tovább fokozta: a fojtogató adósságból csak a gyors privatizációval majd az állami vagyon értékesítésével és a befolyt összeg adósságtörlesztő felhasználásával lehet kitörni. Székelyhidi értékelt tehát, elemez, nem ítélkezik, de nem is ment fel. Különösen ami a kb. 200.000-es létszámú nomenklátúra vétkeit illeti.

1988: fordulat Magyarország életében, a nagy lehetőségek esztendeje. Az elején nem látszott, de aki ismeri az elmúlt néhány évtized eseményeit, az értelmiség megosztottságát, az bizonyosra vehette: a demokráciához vezető úton egy darabig együtt menetelnek az ellenzéki erők, majd elválnak, sőt újabb osztódásokat él át az immárom párt-formációt felvett ellenzék. A magyar értelmiség útja 1988-89-ben is szétvált. A reformkommunisták mellé szervezetten zárkóztak fel az urbánusok utódainak tekinthető egyetemes liberalizmus képviselői és a a nemzeti népi konzervatív jobboldal. /Székelyhidi több írása is védelmébe veszi a jobboldalt, igyekszik megtisztítani mindattól a hazugságtól, vagy legalábbis valótlanságtól, amivel besározották./ Napnál is világosabb, hogy mind e három csoportosulásnál, mind a többi politikai pártnál mások a gyökerek, utak, célok. Esélye viszont - ez Székelyhidi szent meggyőződése - ennek az utóbbinak, a jobboldalnak lehet.

Ez a régi/új politikai elit azonban adós maradt a régi rendszer leépítésével és a demokratikus be-

rendezkedésű magyar állam megteremtésével - ez valahogy az elmúlt nyolc esztendő különböző párt, parlamenti stb. harcaiban elsikkadt. Másképp: fontosabbnak látszott a rivalizálás, helyezkedés stb. mint a jogállamiság, polgári biztonság megteremtése, gazdasági viszonyok, pénzügyi helyzet tisztázása. Egyszóval: átmeneti állapotban leledzik az ország. Székelyhidi Ágoston bizakodó, rendkívüli módon bizakodó. Így meg sem fordul nála az a gondolat, mint türelmetlen kortársainkban, hogy a demokráciához, ha másképp nem megy: valamiféle /demokratikus szándékú, az állami létet maximálisan ellenőrző/ diktatúrán át vezet az út.

Egyelőre ott tartunk, hogy Magyarország 1998. nyarán kényszerpályán mozog, mert kényszerpályára kényszerítették. Új, eddig talán a katonáinál is erőteljesebb függőségre kerülünk. A ránk kényszerített privatizációs, nemzetközi pénzvilág és a szó szoros értelmében a szabadpiac révén is nyílt ország lettünk. Új nevet is adtak ennek az új/félgymarmati függésnek: **integráció, beilleszkedés.**

Székelyhidi mégis összeegyeztethetőnek tartja e kettőt, a **beilleszkedést** és az **önrendelkezést**. Ez utóbbi kulcsfogalom nála. A képlet egyszerű és sajnálatos módon elfogadható is: mivel hiányzik a személyek önrendelkezésének szabadsága, így a nemzet önrendelkezése sem érvényesül. A szerző nyomtatékkal emlékeztet: ennek hazánkban is megvannak a politikai és jogi alapjai, azonban az emberi és gazdasági alapja súlyos veszélyben van. Ugyanis a hazai és külföldi érdekcsoportok szándéka olyképpen érvényesült, hogy a nemzet érdeke hátrányt szenvedett, következésképp a nemzet önrendelkezése nem érvényesülhetett. Márpedig ez nemcsak vitathatatlan és önmagáért való jog. **A nemzet önrendelkezése nélkül nincs európai integráció, felzárkózás, vagy beilleszkedés,** amely fogalmat Székelyhidi előszeretettel használja.

A korszerű önrendelkezés, a nemzeti modernizálási stratégia kimunkálásán dolgozik a nemzeti jobboldal. Székelyhidi szerint 1990 óta érvényesülhetnek a nemzeti stratégiák elemei. Hangsúlyozni

kell, hogy csak az elemei - a konzervatív jobboldal, mind-mind kidolgozta a saját koncepcióját -, de csak az elemeit. *A nemzeti stratégia* megjelenítésével még adós a jobboldal, az MDF, a FGKGP, a kereszténydemokraták. /Ezzel kapcsolatban Székelyhidi vagy jóhiszemű, vagy tudja azt, amit mi nem./

Érvényesülésük is messze elmaradt a kívánatosnál. Ezek alapigazságokat kell megfogalmazzanak, és a nemzet elé új jövőképet kell felrajzoljanak. Olyan jövőképet, amely révén Magyarország méltó lesz régi nagy híréhez, fel tudja vállalni történelmi szerepét a Kárpát-medencében - bármennyire is elvitatják tőle -, kellő vonzást gyakorol a felzárkózásra szomszédainak. Nem utolsó sorban a magyarság számára, akik a jelenlegi határokon kívül élnek. Egyelőre azonban a határokon belül élő magyarságnak kell megbirkóznia és legyőznie a nagyon is valós, egyáltalán nem fantomszerű ellenségét.

Magyarság és Európa. E kérdés értelmiségünk központi kérdése. A válasz csaknem valamennyiükönél azonos - Székelyhidinél is. Székelyhidi úgy mond „helyreteszi” azokat, akik azt szajkózzák: Magyarországnak fel kell gyorsítani a csatlakozási folyamatot az Európai Unióba. Magyarország 1100 esztendeje tekinthető európai államnak, s szerencsére csak átmenet volt /45 évre szóló/, hogy Kelet-Európa-hoz csatolták. Ha évszázados gazdasági/politikai lemaradásunkra csak ráneheztelt ez a 45 esztendő, szellemi értelemben a folyamat amely Európa-hoz kötötte sohasem szakadt meg. Pontosabban - és ez nem kevésbé lényeges - : „Magyarország európaisága közép-európaiságában nyilvánulhat meg.” Hiszen a határ ugyanitt húzódik. Márai /és Kundera/ klasszikus meghatározásával pontosítva: a határ Erdélyben húzódik Nyugat és Kelet-Európa között, ott ahol a katolicizmus és reformáció véget ér, és az ortodoxia kezdődik.

Kulturális téren voltak olyan korszakok még a Kádár-rendszerben is, amikor sokkal inkább mi, közép-európaiak/magyarok képviseltük a tömegkultúrát, elamerikanizálódott bővült termelő/árasztó Nyugat-Európa-hoz viszonyítva a

minőséget. Ide kapcsolódik: a magyarországi nemzetpolitika, szomszédsági- és Európa-politika helyes aránya. Egyik sem a másik kárára - ahogyan a megboldogult népi tábor életében történt. A ma kérdése is az: magyar központú politika, de nem a szomszédok ellenében, és még egyszer: magyar központú politika, amelyben az integráció is alárendelt helyzetben van.

Székelyhidi Ágoston mérsékletre tanít. Az ember szeretne végre fejfel menni a falnak, mert úgy tűnik: végre következmények nélkül szabad. Nem teszi, mert hosszútávú érdekeit tartja szem előtt, s bár túlzott óvatosságnak minősíti intelmeit az ember, azért köszönet érte.

Intelmeinek legfontosabbika, hogy a magyarországi politikai elit, /különösen, amelyik most veszi át a stafétabotot/ végre felnőttként kezelje állampolgárait. Fel kell tárja az ország valós helyzetét - amit elmulasztottak 1990-ben! -, meg kell nevezze a felelősöket - nem mondtam felelősségrevonást! egyszerűen csak „a bűnösöket nevükön kell nevezni” -, és ha azt nem is mondjuk, hogy dicsőséges, de a stabilitást, jogállamiságot, esélyegyenlőséget biztosító jövőt előbbre kell hozza.

Székelyhidi 1995-ben írta: *„Demokráciában az elit kényesen vigyáz a demokrácia irrott és iratlan szabályainak betartására. A mai magyar elit kiválasztódása nem mondható makulátlanul demokratikusnak... magatartását azonban demokratikussá teheti. Sarkalatos feltétel itt az, hogy a „megegyezéssel forradalommal” szerzett újabb bizalmi tökélet a forrás, a köztársadalom javára fordítsa és kamatoztassa. Végre vége szakadna ezzel a magyar politikai pilótajátéknak.”*

Nyitott kérdés - amit ma 1999 júniusában teszünk fel -, hogy az új, koránál fogva az elmúlt években nem kompromittált, viszont történelmi tapasztalattal sem rendelkező kormány megtalálja-e az igazi megoldást Magyarország számára....? *Vagy elveszünk egy szálit”!*

Lipsey Ildikó

Több folyóirat azzal az indokkal utasította el az írás közlését (1998. első félévében), hogy műfajilag nem sorolható be egyetlen rovatba sem.

HABEMUS PAPAM?

Írásom címe már II. János Pál pápa lehetséges romániai látogatásának hírére megszületett, de ismerve a kapcsolódó több mint kétnyeres kérdéseket, az erdélyi magyar, moldvai csángó-magyar és a román görög katolikusok számára oly fontos és régóta várt esemény megtörténte utánra maradt annak eldöntése, hogy e szállóige végére az ujjongást kifejező felkiáltójel, avagy a mély kiábrándulás kérdőjele kerüljön-e. És ... jött a kérdőjel.

Ismert, hogy az „egy akol és egy pásztor” megvalósítása régi gondja, célja a katolikus egyháznak (inkább neki, mint az ortodox egyházaknak) és több katolikus egyházvezető próbálkozott – mindaddig sikertelenül – e kényes kérdés megoldásával. II. János Pálnak, az egységesítést – a szkizma megszüntetését – vagy legalább a két egyház közeledését célzó fáradozásai tehát nem jelentenek újdonságot. Talán az igyekezet túlzott volta az, ami kiemeli az eddigi hasonló célú próbálkozások közül és kelti azt a képzetet, hogy ez a szívósan ismétlődő kezdeményezés mintha egy, az idő sürgette, láthatóan leépülő öregember vesszőparipája lenne.

Miután II. Alexijt, Moszkva és minden oroszok, azaz a legtöbb hívőt számláló ortodox egyház pátriárkáját nem sikerült beszélgetésre fogni (köszönik, ők jól megvannak külön akolban is) számitani lehetett arra, hogy az igényeit alábbhagyva, a vatikáni diplomácia a Román Ortodox Egyház ajtaján fog kopogtatni. Ez be is következett.

A Román Ortodox Patriárkátus, valamint a román állam vezetői felismerve a kopogás mögötti – a Román Ortodox Egyház és a román diplomácia számára csak előnyt jelentő – lehetőséget (pl. befele: a Román Ortodox Egyháznak a többi történelmi egyházzal szembeni magabiztosságának megerősödése, kifele: Románia szakadozott nemzetközi presztizsének javítása), Teoctist Pátriárka résnnyire nyitotta az ortodoxia ajtaját, de csak annyira, hogy a római pápa szűkösen beférhessen rajta és zsámoly elé helyezhesse a szűk ajtonyítás árát: Erdély meg Moldva kiiktatását a pápa romániai látogatásából. Ez nem jelent egyebet, mint az erdélyi magyar, moldvai csángó-magyar és román görög katolikusok feláldozását egy nagyon is kétes eredményt hozó tárgyalás lehetősége érdekében.

A Romániai Katolikus Püspökkari Konferencia, a Romániai Protestáns Egyházak, a MVSZ, a Magyar Püspöki Kar, a Magyar Kormány miniszterelnöke, igazságügy minisztere, és a Magyar Demokrata Fórum kérésének és ajánlásának ellenére, Erdélynek – ahol a Romániában élő katolikusok több mint 85 %-a él – a pápa általi szemet szűrő elkerülése világosan kifejezésre juttatta, hogy a vatikán – „raison d'État”-ja nem különbözik a világiakétól és ha bizonyos célok érdekében érdemesnek gondolja, a morál szabta gátakat is átlépi.

„A jó pásztor életét adja a juhokért. A béres azonban, aki nem pásztor, akinek a juhok nem tulajdonai, ott-hagyja a juhokat...”

(János 10:11-12)

A pápa romániai látogatásából az erdélyi pasztorizációs vizitáció kihagyása nem egyformán érinti a világ katolikuságát, sőt még az európaiakat sem, mert egy olyan hívő, aki nem ismeri és akit nem is érdekel a romániai katolikusok helyzete, biztosan nem csinál nagy ügyet ebből. De nem úgy az erdélyi magyarok és csángó-magyarok, akik számára II. János Pál döntése világossá tette azt, amit eddig hihetetlennek tartottak, és pedig, hogy nem jelentenek nagy értéket a vatikán számára, és hogy a Római Katolikus Egyház és a Román Ortodox Egyház közötti játszmában csak az áldozat szerepét kaphatják.

Világos, de érthetetlen. Érthetetlen, mert a jó pásztorról szóló evangéliumi tanítás és Róma üzenete alapján jogosan (el)várták, hogy a Római Katolikus Egyház – a több mint fél évszázados – álpátosz nélkül mondható – hős, sok áldozatot, vértanút követelő, hitük melletti kiállásukért, megalkuvás nélküli helytállásukért egy főpásztori látogatással kifejezésre juttatja elismerését, köszönetét. Itt érzik erkölcsbe ütközőnek az erdélyi pasztorizáció kihagyását. Úgy tűnik, hogy Jilava, Nagyenyed, Szamosújvár, Feketehalom vizes zárkájának kőpriccsein, a Duna- Fekete-tenger-csatorna poklában átsínylett nehéz évek, a börtönökben és a gyanús balesetekben meghaltak, a hosszú éveken át folytatott elmeboltyító zaklatások, a vatikáni diplomácia értékelése szerint kevesebbet érnek egy szűk ajtonyításnál.

És most lássuk, kifelé száll az áldozat füstje. Kezdjük Teoctist Aparasu pátriárkával, a Román Ortodox Egház első emberével, aki az 1986-os beiktatása óta elvtelenül (elvűhen) kiszolgálta a kommunista rendszert. Ceausescu hűséges embere volt, rezsimjét az utolsó pillanatokig támogatta, utasította papjait, hogy a vallásüldöző ateista „conducator” nevével foglalják napi imájukba, kérve rá az Isten áldását. Olyan főpápnak számított – aki az 1990-es év eleji román sajtó szerint – „csuhája alatt szekuritátés tisztai vállapokat hord.” (Az 1989-es események után megpróbáltak szabadulni tőle, de ez nem sikerült, mint sokan másoktól Romániában.) Papjai közül – a terjedő hírek szerint – sokan hamarabb elvégezték a szekuritátés tisztai iskolát (és maradtak állományban), mint a teológiát. Elhivatottságukra jellemző – miként egyik román barátom mesélte – hogy a „parintye” (anya) az ikonosztáz mögött, a

szentélyben szertartás alatt rendszeresen hallgatta rádióan a futballbajnokság fordulót. Egyébként „példás” életvitelüket találóan jellemzi az a román közmondás, amely szerint „Să nu faci ce face popa, să faci ce zice popa!” (Ne azt tedd, amit a popa, hanem amit mond!)

A Román Ortodox Egyház merev, mint az ortodox egyházak általában. A másságot üldözőnek tartja, sovíniszta, miként azt az 1990-es márciusi marosvásárhelyi események példázzák.

Nem maradhatnak ki a felsorolásból Ioan Robu (Rab János) román katolikus érsek és janicvár papja – ahogy azokat a csángó-magyar katolikusok nevezik, akik a román nacionalizmus bigott katonái. A szószékről kiátkozással fenyegetik a magyarul gyónni, imádkozni akaró csángókat, mert a magyar nyelv – szerintük – a sá-tán nyelve.

Ezek Romániában általánosan ismert dolgok. Így az erdélyi magyar, csángó magyar, valamint a román görög katolikusok nagyon is tisztában vannak a pápa tárgyaló partnereinek erkölcsi értékével, „megbízhatóságával”, ami csak súlyosítja csalódottságukat, kiábrándultságukat, és a pápa megaláztatását. Jogosan érzik úgy, hogy az hagyta cserben és tette még kiszolgáltatottabbá őket, akiért sok évtizeden át – az üldözött öskeresztényekhez hasonlóan – szenvedtek: a katolikus egyház.

A vatikáni diplomáciának „ez a bravúrja” nemcsak bűn, a juhait prédának odahagyó pásztor bűne, hanem hiba is, mert egy nagyon is kétes eredményt hozó tárgyalás lehetőségeiért a Román Ortodox Egyházzal szembeni legerősebb, talán egyetlen adujáról – az erdélyi magyar, csángómagyar és román görög katolikusokról már a tárgyalás előtt lemondott. Ezt a lapot – több mint bizonyos – a következőkben már nem játszhatja ki, mert a romániai katolikuságra, mint értékre, nem hivatkozhat. Másrésztől abszurdum, hogy II. János Pál pápa olyan partnerrel ült le az ökumenéről tárgyalni, aki a tárgyalás sine qua nonjának az ökumené elvéről való lemondást tette.

Ezek után nem kérdéses, hogy Karol Wojtyła volt krakkói püspök és Márton Áron volt gyulafehérvári püspök bizonyára bekövetkező találkozásakor melyikük fogja szemét a másik előtt le-sütöni. Áron püspök a rá jellemző bölcsességgel, miként börtönből való szabadulása után egyik megtevédt papját, most püspöktársát feddheti meg ekként: „Karez, Karez, hol volt az eszed?”

Ami pedig a kilátásba helyezett erdélyi pápalátogatást illeti, az erdélyi katolikusok szívesebben fogadták volna a mostani látogatás verébét – egy 2001-re ígért vizitáció tűzokjánál. Addig ugyanis sok víz lefolyik nem csak a Maroson meg a Dambovitán, hanem a Teverén is...

Márton Ferenc

Átveve testvérnapunkból, az Átaltezőből

ÁRPÁDHÁZI KINGA SZENTTÉ AVATÁSA

Kéthetes lengyelországi útjának utolsó helyszínén, Ószandecen (Stary Sacz) II. János Pál pápa, több mint egymillió zarándok részvételével bemutatott szentmise keretében, 1999. június 16-án szentté avatta IV. Béla magyar király leányát, Boldog Kingát.

Árpád-házi Szent Margit és Árpád-házi Jolán testvére Boldog Kinga földi maradványait az általa alapított ószandeci klarissza kolostorban őrzik. A környék lakosai Szent Kinga emlékét emberségének, segítőkészségének, leleményességének és szent életének köszönhetően, hét évszázadon át elevenen megőrizték. Mostani szentté avatását az óriási jubiláló tömeg valóságos örömmünneppé tette.

A Szent Kinga életútját bemutató tarnovi püspök, miként a szentté avatást végző pápa is, hosszasan méltatta az Árpád-házi királyok és szentek tetteit, Magyarországot és a magyar nemzetet. Az oltár mellett fölállított árbocrudakon sorjázó címerek között, Lengyelországot megelőzve, Magyarország címere a második helyen állt.

A Szentatyanak négy küldöttség ajánlott fel kegyajándékot. A magyar nemzet küldöttségének élén székely népviseletben két gelencei faragómester haladt, kezükben annak a székelykapunak kicsinyített másával, amelynek eredetijét a VET (Magyarok Világszövetsége Erdélyi Társasága) kizárólag magánadományokra alapozva készítette és adományozta Ószandec városának, és amely két hete a klarissza kolostor bejáratánál levő tér legfőbb díszé. II. János Pál pápa maga is áthaladt alatta és a szentmisén mondott beszédekben külön is méltatta. A magyar nemzet aján-

dékának nevezte és elmondta: lehet, hogy Kinga is egy ilyen csodálatos kapun lépett át, amikor élete megszentelődött. A pápa név szerint köszönetet mondott Patrubány Miklósnak, a VET elnökének, a Szent Kingának és a lengyel-magyar barátságának méltó emléket állító monumentális és teljesen egyedi székelykapuért. Patrubány Miklós levelet adott át a pápának, amelyben Erdélybe hívta meg Őzsentségét.

A szentté avatáson több mint 50 bíboros és püspök vett részt, közöttük Paskai László bíboros, Magyarország hercegprímása és dr. Seregély István érsek, a Magyar Püspöki Kar elnöke. Az erdélyi katolikus egyházat dr. Jakubinyi György érsek, Tempfli József megyéspüspök, dr. Czirják Árpád érseki helynök, Tamás József segédpüspök, valamint számos lelkész képviselte. Ők valamennyien résztvettek a székelykapu délutáni megáldásán, melyet a csíkszeredai Tamás József segédpüspök végzett el.

Árpád-házi Kinga szentté avatásának ünnepésén magas rangú lengyel politikusok is jelen voltak: Jerzy Buzek miniszterelnök, Maciej Plazynski, a Sejm elnöke és Alicija Grzeskowiak, a szenátus elnöke. Jelen volt Szlovákia miniszterelnöke is, Mikulás Dzurinda. A magyar államot Göncz Árpád államelnök, Dávid Ibolya igazságügyminiszter, Semjén Zsolt államtitkár és Bába Iván varsói nagykövet képviselte. Ugyancsak megjelent Eckstein Kovács Péter, romániai kisebbségügyi miniszter.

1999. május 17.

A VET Sajtószolgálat

Foto: Hering József – Magyar Fórum

A szabadkai Hét Nap búcsúzik az olvasótól

Lehet, hogy mire vége lett a háborúnak, végünk lett nekünk is. Megtörténhet, hogy lapunk utolsó számát tartja kezében az Olvasó. Pedig mi itt a szerkesztőségben mindent megtettünk annak érdekében, hogy ne így legyen. Még éhbér-fizetéseink nagyobbik részét is a nyomdaköltségek fedezésére fordítottuk, hónapok óta könyörgünk-kilincselünk önkormányzatainknál, anyaországunknál, a tartománynál, még a körzeti válságstábnál is; némely helyeken válaszra sem méltattak bennünket, másutt meg azt mondták: háború van, fontosabb dolgokra kell a pénz. Biztosan így van.

Egy vigaszunk lehet nekünk is meg az olvasónak is: az értelmetlen háború és nacionalista hősökösés ölomnehéz hónapjaiban, a hadiállapot életveszélyes időszakában is derekuk kitartottunk, nem álltunk be a gyűlölet mérget fröcskölő és uszítók népes láborába: sikerült tisztességesen, emberségesen tájékoztatnunk – olvasóink aggódó és biztató levelei, telefonhívásai, üzenetei is ezt bizonyítják. Sikerült a gerincünket megőriznünk. Nyilván ezért is jutottunk ide, ahol most vagyunk. Hiszen azok akik gátlástalanul tolták a háborút nyakunkba zúdított szekerét, vagy tudták a semmitmondás némaságába burkolózni, azok lám, mind megmaradtak. Azoknak a háború leginségesebb időszakában is került pénz papírra és nyomdaköltségre, új adó és átjárászó felszerelésre, a szerkesztői költségek fedezésére... A bennünket szóban vagy a valóságban is támogatók meg mind szegények voltak, tehetetlenek vagy egyszerűen csak közömbösek. A legkisebb gondjuk is nagyobb volt egy vajdasági magyar hetilap megmaradásánál.

Igy hát ideiglenesen elbúcsúzunk az Olvasótól. Bízunk benne, hogy valóban csak ideiglenesen. Mert a tisztességes, gerinces magyar tájékoztatásra jönnek még jobb idők. Igen, mi ilyen naivak vagyunk: változatlanul bízunk ebben.

Persze még az is megtörténhet, hogy el-sietett volt ez a búcsú. Amikor ezeket a sorokat írom, még mindig könyörgök-kilincselek országhatáron belül és kívül, kérek és fenyegetőzöm a „kinnlévőségek” behajtása érdekében, éhbér-fizetésünk maradék morzsáit is falat papír vásárlásra tettük félre, s a jelek szerint szintén nehéz helyzetben lévő önkormányzatunk is vet néhány ezer dínáryi könyöradományt – támogatás gyanánt.

Bízunk benne, hogy vannak még csodák. S olvasóinkkal egyetemben rebegünk hálaimát, amiért vége lett a háborúnak.

Ha vége lett...

Dudás Károly főszerkesztő

TISZTELT FŐSZERKESZTŐ ÚR!

Ezt az érzést mi is ismerjük már évek óta, jól-lehet nem ilyen keservesen, drámaian.

A mi jelszavunk – és ezt nem cinizmusból írjuk – fel a fejjel amíg van, és az akasztókötél is elszakadhat!

Lelki erőt és sikert kívánunk!

Együttérző, aggódó szeretettel:

Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
és a lap Szerkesztősége

10 éves a franciaországi magyarok klubja

PATRUBÁNY MIKLÓS ÜNNEPI BESZÉDE

1999. május 5-én Párizsban, a Luxembourg palotában Franciaország szenátusa elnökségének székhelyén, fennállásának 10. évfordulóját ünnepelte az ALCYON klub, amely franciaországi magyarok jelentős részét tömöríti.

Az est fő szervezőjének Lilla Fourrier asszonynak a Szenátus elnökével Christian Poncelet úrral közösen jegyzett meghívására kétszázötven vendég érkezett, közöttük a francia politikai és közélet számos jeles alakja, egyebek között 25 francia szenátor, közöttük Gérard Larcher a Szenátus alelnöke, aki köszöntő beszédében a magyarság ezeréves európai szerepvállalását méltatta, és mintegy közösséget vállalva a vajdasági magyarokkal, szólt háborús fenyegetettségükről.

Patrubby Miklós a Világszövetség Erdélyi Tagozata elnöke, a Magyarok Világszövetsége elnökhelyettese részben franciául, részben magyarul elmondott

beszédében szólt a hallgatóságához.

Tekintettel az esemény jelentőségére, közöljük a beszéd szövegét, hiszen az adott körülmények között annak minden szava különös súllyal esett/esik latba.

Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy az ötvenkét országban szerveződő Magyarok Világszövetsége elnökhelyetteseként köszöntsem e rendezvényt, mely a francia és a magyar nemzetek közeledését és együttműködését hivatott szolgálni. Köszöntésem magába foglalja Szövetségünk tiszteletbeli elnökének, főtiszteletű Tókécs László püspök úrnak és elnökének, Csoóri Sándor úrnak üdvözlését is.

Köszönetet mondok Lilla Fourrier úrasszonynak, a mai est fő szervezőjének, miképpen Christian Poncelet úrnak, a Szenátus elnökének, akinek magas védnöksége alatt kerül sor a mai rendezvényre, hasonlóképpen Gérard Larcher úrnak, a Szenátus alelnökének, az est során

fellépő művészeknek és minden résztvevőnek. Megköszönöm annak lehetőségét, hogy együtt pillanthatunk bele abba a tükörbe, amelyet a magyar közösségek és Magyarország tartanak Európa elé.

Kis lélekszámú nép vagyunk. Ezért tehát nem gazdasági, vagy katonai erőnkkel vagyunk jelen Európában, hanem sokkal inkább erkölcsünkkel, tudásunkkal és kultúránkkal. Erkölcsünkről, tudásunkról most, európai államiságunk millenniumának küszöbén, annyit említenék meg, hogy ez idő alatt több tíz szenttel és Nobel díjassal gyarapítottuk az emberiséget, annak lelki és szellemi örökségét.

Kultúránkból pedig, annak legjelentősebb és legátfogóbb gyümölcset, a magyar nyelvet hozom szóba, a maga sajátos eredetiségében. Nyelvünk egy Európában szinte rokonok nélkül álló képződmény, amelyről nagyszerű sorokat írt két évszázaddal ezelőtt Sir John Bowring, angol nyelvész. A továbbiakban őt idézem:

„A magyar nyelv a régmúltba vezet. Nagyon sajátos módon fejlődött és szerkezete ama távoli időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb európai nyelv még nem is létezett. Ez egy olyan nyelv, melynek logikája és matematikája, a feszített húr erejének kezelhetőségével és rugalmasságával bír. Az angol ember büszke lehet, hogy nyelve magán hordozza az emberiség történetét. Eredete kimutatható, láthatóvá tehető benne az idegen rétegek, melyek a különböző népekkel való érintkezés során rakódtak egybe. Ellenben a magyar nyelv olyan mint a terméskő, egy tömbből van, amin az idő vihara egyetlen karcolást sem hagyott. Nem naptár ez, amely a korok változásához alkalmazkodik. E nyelv a legrégebb és legdicsőségesebb emlékműve a nemzeti önállóságnak és szellemi függetlenségnek. Amit a tudósok képtelenek megfejteni, azt mellőzik. A nyelvészetben csakúgy mint a régészeten. A régi egyiptomi templomok alapjai, amik egyetlenegy kőből készültek, nem magyarázhatók. Senki sem tudja, honnan származnak, melyik hegyből szereztek a csodálatos

Átalvető

Megjelent testvérlapunk, az Átalvető legújabb, júniusi száma.

NÉHÁNY CIKK A TARTALMÁBÓL:

- Válogatás a pápa romániai látogatását elemző írásokból,
- A marosvásárhelyi orvosegyetem története,
- Erdélyi várak (új sorozat),
- Hírek a hazai erdélyi szervezetek életéből.

EGY PÉLDÁNY ÁRA:

Egyéni postázással:	150,- Ft
Csoportos postázással (Minimum 10 példány!):	125,- Ft
Külföldre (nyugat)	420,- Ft

Az előfizetéseket egyszerű postai utalványon kérjük feladni a következő címre: EMTE 7101 Szekszárd I., Postafiók: 480

képződményt, vagy miként szállították és emelték helyére, a templomokban. A magyar nyelv kialakulása ennél sokkal bámulatosabb. Aki ennek titkát megoldja, az isteni titkot fogja kifejteni: »Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala Istennél, és Isten vala az Ige.«

Hölgyeim és Uraim!

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés óta a magyar nemzet egy harmada Magyarország határain kívül, etnikai, nemzeti kisebbségben él. Ez a körülmény minket, magyarokat különösen érzékennyé tesz az emberi jogok és a nemzeti kisebbségek jogait érintő kérdésekben. Éppen ezért súlyosan aggaszt minket minden ami Koszovóban történik.

Itt mondom köszönetet a francia kormánynak, Rambouillet város hatóságának, hogy felajánlották jószolgálatukat a koszovói válság békés, tárgyalásos úton történő rendezésére. Nem rajtuk múlott, hogy ez nem sikerült. Az emberi jogok semmibe vétele, a népiirtás határát súroló etnikai tisztogatás, mely Koszovóban zajlott, váltotta ki a NATO katonai beavatkozását.

A huszadik század történelmében ez az első eset, hogy az emberi jogokat és a nemzeti kisebbségek jogait, az államok szuverenitása fölé helyezték.

Ezzel az ember fontosabbá, de legalább egyenrangúvá lett az állammal.

Úgy gondolom, hogy ez az üzenet a század- és ezredvég politikájának legfontosabb üzenete.

Hölgyeim és Uraim!

A Le Monde mai számában azt olvastam, hogy a kétszázötven évvel ezelőtt született Johann Wolfgang Goethe egy nagy ismeretlen Franciaországban!? Ha Goethe egy nagy ismeretlen, akkor vajon mennyit kell még fáradoznunk franciák és magyarok kölcsönös megismerésén?

Tudom, hogy ez nincs így! Tudom, hogy Goethe jól ismert Franciaországban! Miként azt is tudom, hogy a fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő ALCYON klub eddigi fáradozásai a francia-magyar viszony alakításában szép eredményeket termettek. Ezeknek az eredményeknek gyarapításához kívánok sok sikert – fejezte be beszédét Patrubby Miklós.

BEJEGYEZTÉK a Pro Transilvania Alapítványt

Kolozsváron bejegyezték a Pro Transilvania Alapítványt, amelynek fő célja Erdély közigazgatási önrendelkezésének kivívása. Az alapítvány elnöke *Sabin Gherman*, alelnöke *Marius Avram* újságíró, főtítkára *Julius Constantinescu*, a külpolitikai ügyekért felelős tisztséget pedig *Ion Mureşan* költő tölti be. Sabin Gherman a Szabadságnak elmondta: legtöbb három hónap alatt az alapítványnak legkevesebb 100 000 tagja lesz. Erdély 12 megyéjével sikerült szoros együttműködést kialakítaniuk. Csupán Hargita, Kovászna, Brassó és Hunyad megyével kell még kiépíteniük a kapcsolatokat. »Végre megértették, hogy Erdély közigazgatási önrendelkezésének elve sem Románia alkotmányának, sem a Románia alkotmányának, sem a Románia által aláírt nemzetközi egyezményeknek nem mond ellent» – mondta Sabin Gherman.

Illegálisba kényszerül a PRO TRANSILVANIA?

Az ítéletablánál fellebbezett a Pro Transilvania Alapítvány bejegyzése ellen a Romániai Társadalmi Demokrácia Pártja. **Ion Iliescu** azt nyilatkozta: azért szánta el magát pártja erre a lépésre, mert annak ellenére, hogy a **Sabin Gherman** által vezetett alapítvány az alkotmány adta lehetőségek keretei közötti tevékenységeket vállal fel, valójában – az RTDP szerint – alkotmányellenes tömörülés. A pártvezér szerint az alapítvány bejegyzéséhez szükséges engedélyt nem **Eckstein-Kovács Péter** kisebbségügyi, hanem a belügyminiszternek is alá kellett volna írnia a kormány nevében.

Mint ismeretes, a Kolozsvári Törvényszéken április 22-én zökkenőmentesen jegyezték be a Pro Transilvania Alapítványt, amelynek egyik fő célja síkraszállni Erdély gazdasági autonómiájáért.

Eckstein-Kovács Péter kisebbségügyi miniszter kérésünkre elmondotta: a Pro Transilvania Alapítvány statútumának láttamozására – azaz arra, hogy jogilag nem tartalmaz-e rendellenességeket – őt kérte fel a kolozsvári bíróság. – Az ok világos – mondotta. – Azért engem, mert az alapítvány tevékenységi tervének számtalan kisebbségügyi vonzata is van. Hogy rajtam kívül kit kért, illetve kit nem kért fel a bíróság, az nem tartozik az én hatáskörömbe.

Sabin Gherman elmondta: az RTDP inkább a Bivolaru-ügygel foglalkozna, mint egy polgári kezdeményezés elindításának akadályozásával. – Azért került statútumunk végül a kisebbségügyi miniszter kezébe – mondta Gherman – mert nem háborúra készülünk, hanem a kisebbségek közötti megértés és tolerancia harcossai vagyunk. Ha viszont illegálisba kényszerülünk, nem marad más hátra, mint az Erdély-Bánát Ligát létrehozni. Ez pedig lavinát indítana el.

Szabó Csaba

HELYESBÍTÉS

Az alábbi eszmefuttatást a Bihari Napló főszerkesztője, Rais István nem volt hajlandó közölni, annak dacára, hogy felhívtam rá a figyelmét: ezentúl kiemelt példaként szerepel majd a Maros megyei Népujság mellett, midőn az erdélyi labanc sajtó egyoldalúságát és etikátlanságát ecsetelem. A Főszerkesztő Úr nyilvánvaló szereptévesztésben volt, midőn négyszemközti beszélgetésünk alkalmával felettébb negatív jelzőkkel illetve írástomat, hiszen az ő szerepe nem a minősítés lett volna, hanem hogy szót adjon annak, akinek a megnyilatkozását a lapjában félremagyarázták. Meg egyébként is: a lap politikai hangvétele s a több éves ismeretség alapján nyugodtan le merem írni: a Főszerkesztő Úr adottságai, politikai érzéke, (hogy más, dimenziókat itt ne említsek) nem igazán predestinálják az ítékezésre. De hát ez van: a demokrácia, mint azt már John Stuart Mill is leszögezte, az intellektuális közepszer uralmával fenyeget. Bár, jobban belegondolva a jelen helyzetbe, a közepszer még egész jó eset lenne. S most nézzük a nem közölt szöveget.

Szeghalmi Őrs tudósítása a Reform Tömörülés 1999. április 29-i tanácskozásáról pontatlan (abban amit például e sorok írójától idéz), elhallgatásaiban részrehajló (a pozitív üzenetet nem adja át, például az RT erdélyi regionális politikára vonatkozó téziseiről nem szól semmit), sugallatában pedig hamis, mert azt próbálja érzékeltetni, hogy platformunk az egész Szövetséggel szemben ellendrukker, ami messzemenően nem felel meg az igazságnak.

Kiélezni szenzációhajhász módon egy többórás beszélgetést összefoglaló néhány soros tudósítást egy jelentéktelen részkérdésre, olyan módszer, mely összeegyeztethetetlen a professzionális, tényorientált újságírás szakmai és etikai normáival s a bulvársajtó eljárás módjára emlékeztet.

Most lássuk a tényeket. Az RT ülésén valóban elhangzott, hogy „még az is felmerült egyesek részéről”, hogy a mai RMDSZ elit pozí-

ciókötődése és az erdélyi realitásból való kiszakadtsága miatt nem lenne tragédia, ha egy ciklus erejéig az RMDSZ kimaradna a parlamentből. Több okból sem. Ezen okokat jómagam igyekeztem összefoglalni, mint az egyébként súlytalan, ötletszerű felvetés RT-n belüli megfogalmazója. Egyébként a fórumon én sem azt mondtam, hogy nem ejtenék könnyet „az RMDSZ támogatottságának csökkenésekor”. Mert ez egyszerűen nem így van. Engem elsősorban a parlamenti jelenlét érdekelt, annak negatív és pozitív hatásai, a támogatottság számottevő csökkenésének egyáltalán nem örülnek, hisz azt vissza kell nyerni a megfelelő irányváltás után.

Tézisem az volt, hogy olyan agymosás folyik a román parlamentben, amit 1992 őszén András Imre és Borbély Imre írtak körül közös munkájukban (Pszichoterror a román parlamentben, megjelent az Erdélyi Napló 1992. november 5-i számában), s melynek romboló ha-

tását a parlamenti munka eredménytelensége folytán még haszonelvű szempontból sem képes ellensúlyozni. Arra is rávilágítottam, hogy káros hatása is lenne e fordulatnak népszociológiai szempontból, ugyanis csorba esne népünk önbecsülésén. Ugyanakkor a hasznos hatást nagyobbak vélem mint a kárt.

Jelenleg rossz irányban menetelünk tömött sorokban, egy megtévesztett vagy rosszabb esetben nem a közösségi érdekek által mozgott elit vezetése alatt. Amennyiben bekövetkezne az, amitől elitünk joggal retteg, több olyan jótékony hatású folyamat is elindul majd, amit e fórumon nem volt módunk részletesen kifejteni. Mindenekelőtt a személyi állomány pozitív irányú szelekciójára számíthatnánk: a karrierlovagok nagy része eltűnne. Persze megmaradnának a román hatalom által mozgott bábfigurák és azok, akik kívánnak, viszont a pozícióhajhász derékhad eltűnne. Akkor a lecsökent politikai jelentőség és anyagi támogatás stb. mellett érdemes lenne számba venni újra önmagunkat: hányan maradtunk? Másik jelentős haszon az volna, hogy a Bukarest által nagymértékben asszimilált parlamenti frakció immáron nem akadályozhatná, hogy a Szövetség politikája az erdélyi realitásokból induljon ki másodlagos tényezőként kezelve a többségi elvárásokat. S végül de nem utolsósorban mindenkit arra készítené, hogy az aktuál-politika viharaiból kimaradva nézzen szembe önmagával, készítsen mérleget a Szövetség tíz évéről és ennek alapján keresse a továbblépés irányát.

Ideális persze az lenne, ha egy ilyen számvetés s a belőle következő pályakorrekció úgy történne meg, hogy közben közösségünk nem szenvedne olyan lelki sokkot, mint amelyet a parlamentből való kimaradás okozhatna.

Borbély Zsolt Attila

Egyetemfoglalás 80 évvel ezelőtt

Az idén novemberben bizonyára országos ünnepekkel emlékeznek majd meg a kolozsvári román egyetem megnyitásáról. Aligha fognak szólni arról, hogy egy 47 tanéven át működő magyar tudományegyetem teljes épülethálózata, felszerelése tette lehetővé ezt az egyetemlétesítést.

Ahhoz, hogy az új egyetem megnyíljen, egyszer fél évvel korábban el kellett foglalni, birtokba kellett venni az épületet. Ez május 12-én történt, 80 évvel ezelőtt.

Miután a román hadsereg 1918. december 24-én bevonult Kolozsvárra, az itteni egyetem működését engedélyezték, s az egyetemi autonóm vezetésbe lényegesen nem szóltak bele. A román sajtóban viszont vita alakult ki az egyetem sorsát illetően. Lényegében három lehetőséget vetettek fel. Az egyik a fokozatos elrománosítást, román előadási nyelvű tanszékek felállítását szorgalmazta. Nicolaec Iorga egy párhuzamos román műszakibb jellegű egyetem felállítását vélte helyesnek. Onisifor Ghibu az azonnali „átvétel” mellett kardoskodott. Ghibu korábban az ortodox egyház tanfelügyelője volt, ekkoriban pedig a szebeni kormányzótanácsnál a közoktatásügyi tárca államtitkári tisztségét töltötte be. Nézetéről hamarosan meggyőzte feletteseit, Valeriu Branisce oktatásügyi minisztert és Iuliu Maniu elnököt.

Ghibu az egyetem elfoglalását alaposan előkészítette, s igyekezett azt jogi úton, a katonaság tetteles beavatkozása nélkül végrehajtani. Így május 8-án a kormányzótanács Branisce miniszter aláírásával átíratott intézelt a kolozsvári prefektushoz, hogy az egyetem valamennyi rendes és rendkívüli tanárát szólítsa fel hűségkü letételére I. Ferdinánd román király és a kormányzótanács iránt. Az eskü megtagadását az állásról való lemondásnak tekintti. Porutiu kolozsvári prefektus ezt a felszólítást május 9-én azzal a kiegészítéssel küldte tovább, hogy amennyiben a tanárok az esküt leteszik, kötelesek két éven belül a román nyelvet szóban és írásban tökéletesen elsajátítani. Az eskü letételének időpontját május 12-én fél 11-re tűzte ki.

A felszólítás úgy volt időzítve, hogy a május 10-11-i dékán- és rektorválasztó tanácsülések előtt érkeztek. Így ezeken az üléseken minden professzor nyilatkozhatott az esküvel kapcsolatban. A hűségkü megtagadása egyhangú volt. Az esküre való felszólítást – a nemzetközi egyezmények értelmében – jogszzerűtlennek tekintették, Kolozsvár ugyanis katonailag megszállt terület volt, s nemzetközi egyezség, békekötés nem intézkedett helyzetéről. Addig a magyar állammal szembeni hűségkü kötelezte a tanárokat. Az eskü megtagadását tudató nyilatkozatot Schneller István rektor 12-én reggel 10 órakor tudatta a prefektussal. A továbbiak a Ghibu szerint előre kidolgozott forgatókönyvnek megfelelően történtek.

A prefektúrán Ghibu tíz ide hívatott erdélyi tekintélyes román tudós-tanár s néhány diák társaságában várta a választ. Mikor az megérkezett, fél 11-kor három szakasz szuronyos katonát rendelt az egyetem központi épülete köré, s minden ajtaját lezáratta. Ő maga Nicolae Drăganu román szakos egyetemi magántanár, Ion Vasiliu őrnagy, térparancsnok és egy diák kíséretében megjelent a rektori irodában, s követelte az egyetem azonnali átadását. Ezt Schneller megtagadta. Erre az őrnagy vállon ragadta a 72 éves rektort, mire az kijelentette: az erőszak előtt kénytelen meghajolni. Rögtön e jelenet után az aulában a már összegyűlt közönség előtt a doktorra avatást megtartották, s utána a professzoroknak végleg távozniuk kellett az épületből. Az egyes tanszékeket, intézeteket, klinikákat aznap és másnap a kijelölt román tanáreberek katonai kísérettel vették át. Ellen-

őrizték, hogy minden távozó csak személyes dolgait vihesse magával.

Az adjunktusokat, tanársegédeket, kisegítő személyzetet azonban helyben-maradásra kötelezték, sőt a munka megtagadása esetén a Tiszán túlra való kitoloncolással fenyegették meg. Így a klinikák, egyes intézetek tovább működhetek. Október 15-én aztán nekik is felmondtak, s helyüket románokkal töltötték be. Ősztől a nem kolozsvári születésű, vagy 1914 előtt nem erdélyi lakos egyetemi tanárokat csoportosan kiutasították a román megszállás alatti területekről. Öt napot kaptak a távozásra.

Így valósult meg Onisifor Ghibu nagy terve-álma: teljes felszereléssel megszerezte a románság számára Erdély egyetemét. Csak az új tanári kart kellett kinevezni. Neki a pedagógiai tanszék jutott.

Gaal György

„REMÉNY-FORRÁS”

A VET és a Házat-házát alapítvány „Remény-forrás” néven ezredvégi nagycsaládos mozgalom kezdeményez melynek indító mozzanatát az 1848–49-es magyar szabadságharc legfontosabb pillanatának 150. évfordulójához köti: október 6-án Batthyány Lajos gróf és a 13 Aradi Vértanú emlékére szerte a Kárpát-medencében nagycsaládos házakat avatunk, azért, hogy az oly gyakori gyászunkba reményt, bizakodást és örömet is elegyítsünk és eképp adjuk kézzel fogható jelét nemzetünk jövőjébe vetett tántoríthatatlan hitünknek.

Neves szakemberek tanácsai alapján, 13 + 1 nagycsaládos ház épül a Kárpát-medence magyarok lakta tájain. Az épületek több nemzedék együttlakását biztosítják. A házak családra szabottak, energiatakarékosak, környezetkímélő felfogásban tervezettek, korszerű technológiával épülnek. A magyar építészeti hagyományaira támaszkodnak.

A háztervetek elbíráló bizottságot három jeles magyar építész alkotja: Csete György Magyarországról, Pásztor Péter Felvidékről és Zakariás Attila Erdélyből.

A házak kivitelezését, Lőrincz Kálmán vezetésével a Házat-Házát Alapítvány vállalja magára. A gondolatok mozgalomára terebélyesítése, a helyszínek és a nagycsaládok kiválasztása a VET feladata.

A mozgalmat közfiszteletben álló személyek Tanácsadó Testülete segíti, akik között ott található Balczó András minden idők legnagyobb öttusázója, Callmeyer Ferenc kétszeres Ybl-díjas építész, Csoári Sándor az MVSZ elnöke, Dr. Kelemayer Miklós egyetemi tanár, Miklóssy István a Nyugati Magyarorság c. újság tulajdonosa, Nagy András grafikusművész, Müller Ferenc az Iparművészeti Egyetem rektorhelyettese, Tőkés László püspök, az MVSZ tiszteletbeli elnöke.

A Remény-forrás mozgalom szömvője: Juhász Judit a Magyar Rádió alelnöke.

A tizennégy ház felépítési költsége mintegy 100 millió forint. Az összeg harmadának elnyerésére pályázatot készítettünk, de azt – súlyos családot okozva – a Mil-

lenniumi Kormánybiztosi Hivatal elutasította. Nem így a kormány miniszterei, akik szinte kivétel nélkül nagyszüretnek és támogatásra méltónak találták a mozgalmat. Közülük egy, Katona Kálmán közlekedési hírközlési és vízügyi miniszter egy ház költségeinek finanszírozását is vállalta. Ugyanilyen ígéretet tett Hámosi József miniszter a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma részéről.

Ezzel két hónap fáradozás után megtört a jég: megépülhet a Remény-forrás első háza. Veröce önkormányzata, élén Bethlen Farkas polgármesterrel felajánlott egy 1000 m²-es közművesített telket.

Az első kapavágás napja: 1999. július 3-a, Péter-Pál napja.

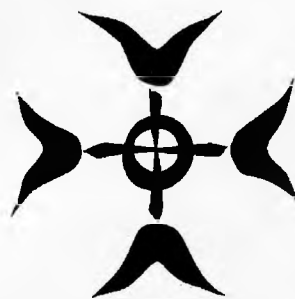
Az első ház elkészülte: 1999. augusztus 18-a, az MVSZ 61. születésnapja.

Az első ház felavatása: 1999. október 6-a, az Aradi Vértanúk napja.

A többi ház felavatása? Ez Öntől is függ!

Jöjjön és gyarapítsa sorainkat ötlettel, munkával, hittel. Mi nem tizennégy házat akarunk építeni! Mi ezer nagycsaládos házat akarunk felhúzni! Mi a nemzetet akarjuk felemelni!

Patrubány Miklós
a Remény forrás ezredvégi mozgalom kezdeményezője

Igaz ügy! Emberi jogi ügy! Magyar ügy!

A Kárpát-medence Alapítvány közleménye a magyarországi elmúlt önkényuralom áldozatai jogvédelmének támogatásáról:

„Abban az országban, ahol a nemzeti és emberi méltóság forradalmát vívták meg 1956-ban, halálos sebet ejtve a kommunista szörnyetegen, helyrehozhatatlanul megrendítve a Szovjetunió hatalmát, a térség országaihoz képest legrosszabb helyzetben van az igazságos és mértéktartó felelősségre vonás ügye. Egyetlen pártállami büncselekményért felelős országos vezetőt sem állítottak bíróság elé, a sérelmet szenvedettek nem kapnak kártérítést, csak „kárpótlást”. Egy élet = 30 000 Ft (Sic!) Az önkényuralmi terror áldozatait védi Magyarországon a „Kárpát-medence Alapítvány”. *Alapítványunk az önkényuralmi büncselekmények feltárását, erről kiadványok megjelentetését és mindenekelőtt a meggyilkoltak hozzátartozóinak bíróság és más hatóság előtti képviseletét tartja fő feladatának.* Így anyagilag támogatjuk két nagy terrorsortűz áldozatainak jogi képviseletét (Mosonmagyaróvár városában 1956. október 26-án mintegy 50 békés tüntetőt, Tiszakécskén 17 tüntetőt lőttek agyon, ez utóbbi helyen repülőgépről), s szeretnénk még tovább bővíteni a jogvédelmet, különösen a budapesti Kossuth téri sortűz áldozatainak érdekében és országosan. Ez olyan ügyvédi munka, amely több tízezer oldal peranyag tanulmányozását, nemzetközi jogi szakértők igénybevételét, hosszadalmas kutatásokat igényel. Alapítványunk a legmegfelelőbbnek tartott dr. Zétényi Zsolt ügyvéd vezette jogvédelmet támogatja. Állami anyagi támogatásban nem részesülünk, amint általában az önkényuralmi büncselekmények elleni fellépés emberi jogi ügye sem.

Amíg időmúlásra (elévülésre) hivatkozva megszüntetik az eljárásokat, addig kártérítési igényt sem lehet érvényesíteni. Támogatásukat: ABN AMRO BANK RT. Széchenyi István Igazgatóság Margit körüti fiók (Levélcím 1539 Budapest, Pf.: 624), Kárpát-medence Alapítvány 10200885-50045257-0000 0000 számú számlára juttathatják el. SWIFT

KÓD: ABNAHUHB. Az alapítvány postacíme: 1026 Budapest, VI. Andrassy út 88. I. 24. Szy Zoltán ügyvezető titkár. Telefon: 00 36 1 332-8276. Érdeklődni lehet még: MVSZ Fővárosi Szervezete: 00 36 1 267-4515, szerdán 10-1 között, vagy dr. Zétényi ügyvédi irodája: 00 36 1 331-9954.”

Cimbora tábor: 1999. július 1-10.

Ezévben is szeretnénk megszervezni a CIMBORA tábort, az azonos című televíziós kulturális, művészeti gyermekműsor hagyományos nyári fórumát, ahol a magyarországi cimborák mellett, a határainkon túl élő gyerekeket is vendégül látjuk minden évben, hogy közösen alkotassanak, verseljenek, formázzanak, és zenéljenek a Balaton partján.

Idén sajnos, a pénzügyi nehézségek miatt, nagyon kevés határon túli vendég gyerek üdülhet és munkálódhat táborunkban.

Pedig nagyon szeretnénk, hogy pl. a háború sújtotta Vajdaság gyerekei egy kicsit kiszabadulva eljöhessenek hozzánk, az erdélyi, szlovák, kárpátaljai pajtásaikkal együtt, s a magyarországi barátainkkal közösen tölthessék ezt a 10 napot.

Műsorunkat az egész Kárpát medencében ismerik, s azt is tudják, hogy hagyományosan törekszik arra, hogy összefogja a térség gyerekeit és ápolja a magyar kultúrát irodalomban, zenében és képzőművészetben egyaránt. A tervezett idei tábor is neves mesterekkel, művészekkel állna a gyerekek rendelkezésére. A tábor munkájáról, életéről számos televíziós produkció készül, így széleskörű média megjelenést tudunk biztosítani azoknak, aki segítenek nekünk, hogy a tábor megvalósuljon idén is.

Sajnos rákényszerülünk arra, hogy felhívjuk azok figyelmét akik

„...Amít erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”
(Deák Ferenc)

esetleg tudnának segíteni, tegyék meg, hiszen valamennyiünk közös érdeke, hogy a gyerekek eljöhesse nek táborozni a CIMBORA TÁBORBA, Balatonalmádiba ezen a nyáron is.

CIMBORA TÁBOR
Szervezőbizottsága

Telefonszámaink: 373-5192
2006660 (Novo film)

É. Szabó Márta: 06 309 407 075
e-mail cím: cimbora@extra.hu

Internet oldalunkon www.extra.hu/cimbora a tábor programja, s a tervezett forgatások is olvashatók.

Autonómia, de nem etnikai alapon

Annak ellenére, hogy az utóbbi években összességében romlott a helyzetük, a határon túli magyarok között egyértelműen növekszik a toleráns, pragmatikus értékrendet magukénak vallók száma – derül ki abból a felmérésből, melyet a Balázs Ferenc Intézet munkatársai egy időben végeztek az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági és a kárpátaljai magyarság körében, nem sokkal a Jugoszlávia elleni NATO-akciók kezdete előtt.

Az intézet 1993 óta készíti a határon túli magyarok általános, nemzeti és közéleti értékeit feltáró felvételeket. Legutóbbi kutatásai eredményeiről számoltak be a sajtónak. *Apró István* ügyvezető és *Dobos Ferenc* kutatási igazgató kiemelte, hogy figyelemreméltó adatok születtek a kisebbségben élő magyarság asszimilációs kilátásait illetően. Ez a tendencia nem annyira aggasztó Erdélyben és a Felvidéken, ahol a felmérések szerint a „legelgedettebbek” a magyarok, nem utolsósorban a kormányváltásoknak köszönhetően. Viszont a vajdasági magyarok csaknem fele úgy látja, hogy visszafordíthatatlan a beolvadás folyamata. Ennek megfelelően 45,1 százalékuk foglalkozott a kivándorlás gondolatával, még a légitapasok előtt, célterületként főleg az anyaországot jelölve meg.

A területi autonómiát az erdélyi magyarok 51, a kárpátaljaiak 30, a felvidékiek 14,5 százaléka támogatná. Ezek az adatok évek óta hason-

lóak, csakúgy, mint a vajdasági magyarok körében mért 70 százalékos, ami természetesen az 1974-es jugoszláv alkotmány értelmében vett, a Vajdaság egészére vonatkozó autonómia támogatottságát jelenti.

M. J.

Állami szuverenitás vagy önrendelkezési jog?

A VMDK Elnöksége Óbecsén 1999. március 31-én megtartott ülésén megvitatta az aktuális politikai helyzetet

Megállapításai a következők:

1. A VMDK Elnöksége, összhangban a nemzetközi dokumentumok egész sorával, az általa is már többször megfogalmazott állásponttal, továbbra is úgy véli, hogy minden politikai konfliktust csak tárgyalásokkal lehet rendezni.

2. A NATO légitámadásai, mivel nincs meg az ENSZ Biztonsági Tanácsának a jóváhagyása, nélkülöznek minden nemzetközi jogi alapot. Az a hivatkozási alap, amelynek ürügyén elindították a hadművelet szintén ismeretlen a meglévő nemzetközi jogrendben.

3. A mostani kosovói konfliktus, a VMDK elnökségének véleménye szerint, nem más, mint a nemzetközi jogban két alapvető elvnek az ütközése. Az egyik az állam szuverenitása és területi integritása, míg a másik az önrendelkezésre való jog. Ha a NATO intervenciója, tekintettel a Párizsban a közvetítők és az albán küldöttség által előírt szövegre, most azt jelenti, hogy az önrendelkezésre való jog „erősebbnek bizonyul az állam szuverenitásának elvénél, akkor következetes alkalmazásának Európában beláthatatlan következménye lesznek. A hátramosítás errefelé mindig vérrel jár. A VMDK Elnöksége a kisebbségi kérdés megoldását, az általa javasolt, az állami kereteken belüli különállóságot biztosító autonómiában látja.

4. Magyarország NATO-tagságából kifolyólag sajátos ellentmondásos helyzetbe került. Ezt úgy igyekezett megoldani, hogy igaz, jóváhagyta a légtér használatát, de egyben kérte Jugoszláviától a tartalé-

ERDÉLYI MAGYARSÁG

H - 1116 Budapest
Sopron utca 64. I. em.

kosok sorozásának mellőzését. Az igazán jó megoldás a vajdasági magyarság számára talán a lett volna, ha a légitámadások ellen szavaz, és egyben tárgyalásokat kezdeményez a vajdasági magyarság nyílt és megoldatlan kérdéseinek rendezése érdekében. Légvért épít, aki azt hiszi, hogy az európai orientációt vett anyaország és a széleken leszakadó peremmagyarság viszonya mindenki számára megnyugtató módon rendezhető.

5. A vajdasági magyarság kollektív jogainak és politikai szubjektivitásának érvényesítését a jövőben csak akkor tudja megvalósítani, ha most nem uralkodik el rajta a pánikhangulat, ha nem ül fel a provokációknak, ha marad a szülőföldjén, megőrizve a békét, családját, otthonát.

Napirenden a kulturális autonómia

Április 15-én tartotta soros ülését az Ukrajnai Nemzetiségi Szövetségek Tanácsa. Ez alkalommal a napirenden két, igen fontos kérdés is szerepelt.

Az egyik az Ukrajnában tevékenykedő nemzetiségi szervezetek kongresszusának előkészítése volt. A fórumra előreláthatólag ez év második felében kerül sor. Valentina Jermolova, a Rusz Országos Orosz Szövetség elnöke, aki jelenleg az Ukrajnai Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság mellett működő tanácsadó testület vezetője is, elmondta, hogy az Állami Bizottság az Ukrajnai Nemzetiségi Szövetségek Tanácsával együttműködve a kongresszust úgy kívánja megszervezni, hogy az Ukrajnában élő kisebbségek számára valós eredményeket hozzon.

Az ülésen a résztvevők arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az unikális, nagy jelentőségű eszmecserének a különféle nemzetiségeket képviselő kulturális, érdekvédelmi

szervezetek a korábbinál jóval szorosabb együttműködését kell szorgalmazni.

Ilja Levitasz, a tanács elnöke, aki egyben az ukrajnai zsidó szövetség alelnöke is, elmondta, hogy a közelmúltban megalakult az országban tevékenykedő zsidó közösségek konföderációja, mely az ilyen szervezetek többségét tömöríti. Ugyanilyen egységesülési folyamatról számolt be az azerbajdzsánok vezetője is, s arról tájékoztatta az Ukrajnai Nemzetiségi Szövetségek Tanácsát, hogy megalakult az Ukrajnai Azerbajdzsán Szövetségek Kongresszusa.

Az ülés résztvevői mindkét eseményt pozitívan értékelték, s arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a fentebbiekhez hasonló tömörülések a nemzetiségi kérdés megoldása szempontjából egyértelműen pozitívak.

A tanács korábbi ülésén elemezték azt a koncepciót, melyet az Ukrajnai Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság dolgozott ki a kisebbségek kulturális autonómiája biztosítása érdekében. Akkor a tervezetet alkalmatlannak minősítették a vitára. Ezzel egyidejűleg megbízták a Nemzetiségi Szövetségek tanácsa alelnökét, Tóth Mihályt, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnökét, hogy dolgozzon ki a kulturális autonómiára vonatkozó alternatív változatot. A mostani találkozón ezt a dokumentumot is megvitatották, s úgy döntöttek, hogy ez immáron alkalmas a továbbgondolásra. Ez a szöveg egyébként vitaalapul szolgál majd azon a konferencián, melyet az Ukrajnai Nemzetiségi Szövetségek Tanácsa és az Ukrán Tudományos Akadémia Szociológiai és Politológiai Intézete szervezésében május 12-én rendeznek meg.

Köztudott, hogy Lviv központtal megalakult a Nyugat-Ukrajnában tevékenykedő nemzetiségi szervezetek konföderációja. Ennek egyelőre még egyetlen magyar szervezet sem tagja. A fentebb elmondottak azt is jelzik, hogy az egységesülési folyamatot sokan, többféle keretben és többféle módon akarják. Ennek figyelembevételével ugyancsak érdekes lesz, miként zajlik le, milyen döntéseket hoz az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség májusi közgyűlése, mely – tudvalevőleg – egyben tisztújító fórum is lesz.

Horváth Sándor

Sohasem néztünk a Duna medencéjén túlra, de azon belül évszázadokon keresztül játszottuk a gondos anya szerepét.

*

Feladatunk, hogy hangunkat hallassuk, politikai készségünket, érettségünket és hagyományainkat érvényesítsük abban az életközösségben, amely a Duna medencéjében mindig fenn fog állani.

*

A Duna medencéjében nemcsak különböző népeket kell politikailag kiegyensúlyoznunk és együttélésre szoktatnunk, de ezek a különböző népeket saját karakterük szerint kell ugyanabban a társadalmi felemelő nevelésben részesítenünk, amely egészen különböző feladatokat ró a különböző népekre, és különböző feladatokat a kevert népekre tekintetben.

*

A mi feladatunk ezekben a rettenetes időkben a világgal szemben az, hogy megtartsunk egy nemzetet a világnak.

*

Amint soha nem volt hódító és elnyomó a patriarchalis formákban született szentistváni gondolat, hanem tartalmilag mindenkor atyai gondoskodás jellemezte, úgy jellemezte mindig a kötelességérzet is. Annak a kötelességnek az érzete, hogy Európa e részében, amelybe a sors Szent István népét állította, amelyet szervező szeme áttekintett és ahol keresztény államot alkotott, békét és jólét teremtsen, kölcsönös megbecsülést hozzon létre. És ha részletformáiban századról-századra változik is a feladat, a lényeg, az akarat és a becsület ugyanaz marad.

*

Nemzeti létünk attól függ, hogy a Szent Istvánról elnevezett gondolatot, amelyet csak azért nevezünk róla így, mert ő adott neki, mondjuk, láthatóbb, időt álló és európaibb, keresztény formát, ha ezt magunkban újra erőssé tesszük és ha majd sikerült nekünk ezt a világgal is megismertetni. Mert nem mint magyar ember, de mint európai vallom azt, hogy ez a forma, amely végeredményben Európának tarka népeit megmentheti.

*

A szentistváni gondolat, amelyet az állameszme fejez ki, haladást jelent. Haladást egy keresztényi világfelfogás felé, amelynek hajnalát minden zürzavar ellenére látom már a lelkekben.

*

A mi szentistváni állameszme a béke állandósulása, mert az együttélő embercsoportok, nemzetek, nemzetiségek, foglalkozások, városok és falvak egyetértése és egymást megértése érvényesül benne. Ez az állameszme a békén és a megértésen alapul. Az ilyen állameszme az európai jövőnek egyedüli megmentője, szolgálója lehet és mint ilyen, hozzá fog járulni ahhoz – ha Isten megsegít s botor fővel nem teszünk kárt önmagunkban, – hogy ilyen Európa épüljön fel a mi segítségünkkel is.

*

Szent István eszméje, gondolata nem jelszó volt. Aki annak használja, megszentelteleníti. Tanítás volt az és fegyelmelés, a nemzetnek, az utódoknak és uralkodócsaládoknak bölcs és jószágos vaskézrel fegyelmelése századokra.

*

A legfőbb tisztviselőktől a falusi levéltékiig meg kell tanulnia, meg kell értenie mindenkinek a soknyelvű ország mivoltát, szükségleteit, közigazgatását, vagyis eszmei valóságát és gyakorlati vezetését egyaránt.

*

A szentistváni gondolatnak eleme az is, hogy az ország vezetése olyan kezekben legyen, amelyek az országalkotó és fenntartó gondolatot, eszmevilágot és érzéseket lényük egészéből képviselik.

*

Minthogy a mi nemzeti felfogásunk a mi jellegünkhöz tartozik s ha megváltozik, karakterünk is megváltozik és megszűnik a magyarság, s minthogy ezt az európai népek nehezen fogják fel és nehezen értik meg: ma erős, sokkal erőteljesebb, meggyőzőbb munkát kell végeznünk ennek megértésére. Ha nem végezzük ezt el, az a nemzeti megsemmisülésünkhöz vezet, ennek következtében ez nagy nemzeti feladat.

*

A Középduna-medencében egyetlen politikai alakulat sem maradt meg tartósan addig, míg olyan nem keletkezett, amely a medencét teljes egészében ki nem töltötte, de viszont csak a medencére szorítkozott, annak határai hatalmi törekvéseiben túl nem lépte.

*

Nekünk harctérre kellett odaadnunk hazánkat, magunk és Európa védelmében s az ezeréves múlt emlékei csak láthatatlanul a lelkekben nemzedékről nemzedékre szálló hagyományként élnek. Azért kell ezek felett a hagyomá-

nyok felett még jobban őrködnünk, mert nekünk kevés romon kívül nem maradt semmi, ami külsőleg emlékeztessen.

*

Szegeden a franciák lépten-nyomon azt kérdezték tőlünk egyes polgárok felől: franciabarát, vagy németbarát-e az illető? Egy idő múlva meguntam ezt a kérdezősködést és azt mondtam: Ha Magyarországon tisztességes emberrel akarnak beszélni, s remélem, ezt akarják, akkor „magyarbarátokat” keressenek.

*

Azok, akik Magyarországon jártak, vagy akik bennünket megfigyelhettek, tapasztalhatták a magyar nemzet erős akaratát, kitartását az alkotmánya mellett, nagy szabadságszeretetét és a haza védelmére való teljes elszántságát. Ezek a tulajdonságok politikai téren tiszteletet, súlyt és méltó helyet vívtak ki részünkre az európai nemzetek sorában.

*

Külföldi utaimon mindig éreztem a megbecsülést a magyar egyenesség, a magyar őszinteség, a világos magyar beszéd iránt. Tudják rólunk, hogy egyenes beszédűek, kemények vagyunk, jóbarátok, ha valakivel barátságot kötünk, ítéletünkben igazságosak és a harcban ha kell, elszántak. Ebből is az a tanulság, hogy nincs okunk semmiféle csüggedésre.

*

Istenben bízva, erős akarattal, független erővel, bátor nyugalommal és a sok évszázados nemzeti lét bizodalmaival állunk nehéz vártánkon a vergődő, harcoló Európa kellős közepén.

*

Ki tudjuk várni, hogy az események megérjenek, leszűrődjenek, s megvárjuk azt nyugodtan, mert népünknek ez alaptermészete.

*

Kis országokban nem lehet ugyanazt csinálni, mint nagy országokban. Kinek-kinek a maga körülményei szerint kell berendezkednie.

*

Azok, akik külföldre kimennek, ne hozzanak haza magukkal egyszerű lemásolás céljából se gazdasági, se társadalmi, se politikai gondolatokat. Az életnek más és más területein sokféle dolgoztam, de mindig azt tapasztaltam, hogy amit az ember tanul, azt engedje agyában lerakódni, szívja fel magába, de a salakot dobja el.

NYÍLT LEVÉL BILL CLINTONHOZ

Igen tisztelt Elnök úr!

Közösségünk, az erdélyi magyarság, a térség többi népéhez hasonlóan, lélegzetvisszafojtva figyeli a közlünkben zajló háború végkifejletét. Ha Milosevics "etnikai tisztogató" háborúja sikerrel járna, az nemcsak a vajdasági magyarok eddig is jelentős véráldozatát növelné, hanem bátorításként hatna a hasonló szándékú romániai etnokrata erőkre is. Ellenkező esetben, Európa keleti részein is megszilárdulhatnak az emberi egyéni- és közösségi jogok, reális esélyt kap a méltányosság, megerősödnek a szubszidiáris struktúrák, a belülről jövő stabilitás.

Ebben a feszült, háborús légkörben Elnök Úr, az Ön kijelentései sorsformáló jelentőséget kaphatnak. Szíves engedelmet és türelmet kérjük, hogy egy sor olyan tényre rávilágítsunk, melyek, úgy tűnik, elkerülték a figyelmét akkor, amikor a román kisebbségpolitikát követendő példaként említette.

Az erdélyi magyarságot igazságtalan békediktátumok kényszerítették az 1918. december 22-i kolozsvári népgyűlésen kinyilvánított akarata ellenére, a számára idegen, délromán értékvilág fennhatósága alá. Az elmúlt évtizedek során irányunkban kifejtett többségi politika megfosztott minket attól, hogy saját szülőföldünkön, Erdélyben, amelyhez több mint 1000 éves történelmünk fűz, otthon érezhessük magunkat.

Nyomatékosan felhívjuk a figyelmet arra, hogy esetünkben a probléma nem etnikai, azaz nem a két nép között lép fel, hanem etnopolitikai: a többségi délromán politikum és a magyar közösség között feszül. Az évszázados együttlét az erdélyi románságot – a jövő kihívásának küszöbén – természetes szövetségesünké teheti. Ezzel szemben Trianon óta mind a mai napig a túlnyomóan délromán politikai elit célja – függetlenül a társadalmi rendszertől – az etnokultu-

rálisan homogén, egységes nemzetállam megeremtése. Ennek az akaratnak esett áldozatul a második világháború alatt, a némettől függetlenül végrehajtott román holocaust keretében, több százezer zsidó és cigány, majd vándorolt ki később, a diszkriminatív meghurcoltatást követően, több százezer német. Az erdélyi magyarok közül is eddig több mint egy millióan kényszerültek, és kényszerülnek jelenleg is szülőföldjük elhagyására.

Mi, erdélyi magyarok elmondhatjuk, hogy tíz évvel a kommunizmus bukása után sem teljesítették alapvető rehabilitációs követeléseinket. Egyházaink és világi közösségeink nem kapták vissza a kommunisták által elkobzott tulajdonaikat. A privatizációs folyamatból messzemenően kiszorítottak, a Ceaușescu által megszüntetett magyar autonóm tartományról és magyar egyetemünkről a mai délromán politikum hallani sem akar, kultúránkat továbbra is a román többség tanügyi gyámkodása fojtogatja. A román etnopolitika 80 éve követett homogenizációs célkitűzéseit őshonos nemzeti közösségünk összetartó erejének gyengítésével, tagjainak asszimilálásával vagy Romániából való kiszorításával kívánja elérni. A román hadseregnek és csendőrségnek a többségi magyar területekre való erőltetett és érthetetlen telepítése is ezt a célt szolgálja.

Történik mindez annak ellenére, hogy az erdélyi magyar politika módszerei demokratikusak, célja a decentralizált közösségek létrehozása és annak megerősítése, megalapozott polgári jólétének megeremtése. Mi, ellentétben a koszovói albánokkal nem a passzív elszigetelődés politikáját, hanem a parlamenti, sőt, kormányzati szerepet is vállaltunk, amely azonban valós eredményeket nem hozott, hanem csupán a román kirakatpolitika leghatásosabb eszközének bizonyult.

Lehet, Elnök úr, ezt a politikát kisebbségvédelmi modellként emle-

getni? Pusztán attól válna modellé ez a politika, hogy Romániában hallgatnak a fegyverek?

Elnök Úr, Romániában a magyar nemzeti közösség helyzete nincs megoldva!

Isten őrizzen meg bármely kisebbségbe szorított nemzeti közösséget attól, hogy a román modell legyen üdvözlésének garanciája!

Elnök Úr, szorongatott helyzetünkben reményt és bizakodást ad nekünk az a tény, hogy az egyéni és közösségi emberi jogokat az államok szuverenitása fölé helyezve, az Egyesült Államok és partnerei egy létben veszélyeztetett kisebbség védelmére keltek.

Arra kérjük Önt, hogy szorgalmazza helyzetünk monitorizálását és győződjön meg minderről.

Arra kérjük, vesse latba befolyását, hogy a román politikum üljön le ahhoz az ügyünkhöz rendezni hivatott összpoltikai kerekasztalhoz, amit az RMDSz már nyolc éve sürget, hiszen e feladat ellátására a román parlament elvi és gyakorlati okokból alkalmatlan.

Arra kérjük, Elnök úr, hogy Románia atlanti integrációjának folyamatában fektessen különleges hangsúlyt az ország nemzeti közösségei helyzetének méltányos, a közösségi önkormányzaton alapuló rendezésére. Az elmúlt évtized balkáni tragédiái nagyrészt elkerülhetőek lettek volna, ha az idejében létrejött közösségi autonómiák kifejtették volna stabilizáló, otthonteremtő hatásukat.

Áldást kérünk Önre, nemes fáradozásaira.

Tisztelettel és nagybecsüléssel

a Romániai Magyar Demokrata Szövetség VI. Kongresszusának alulírott résztvevői.

Kelt Csíkszeredában,
1999. május 15-én.